

6082

ÓKAI MŰV

ahagyott műve

7

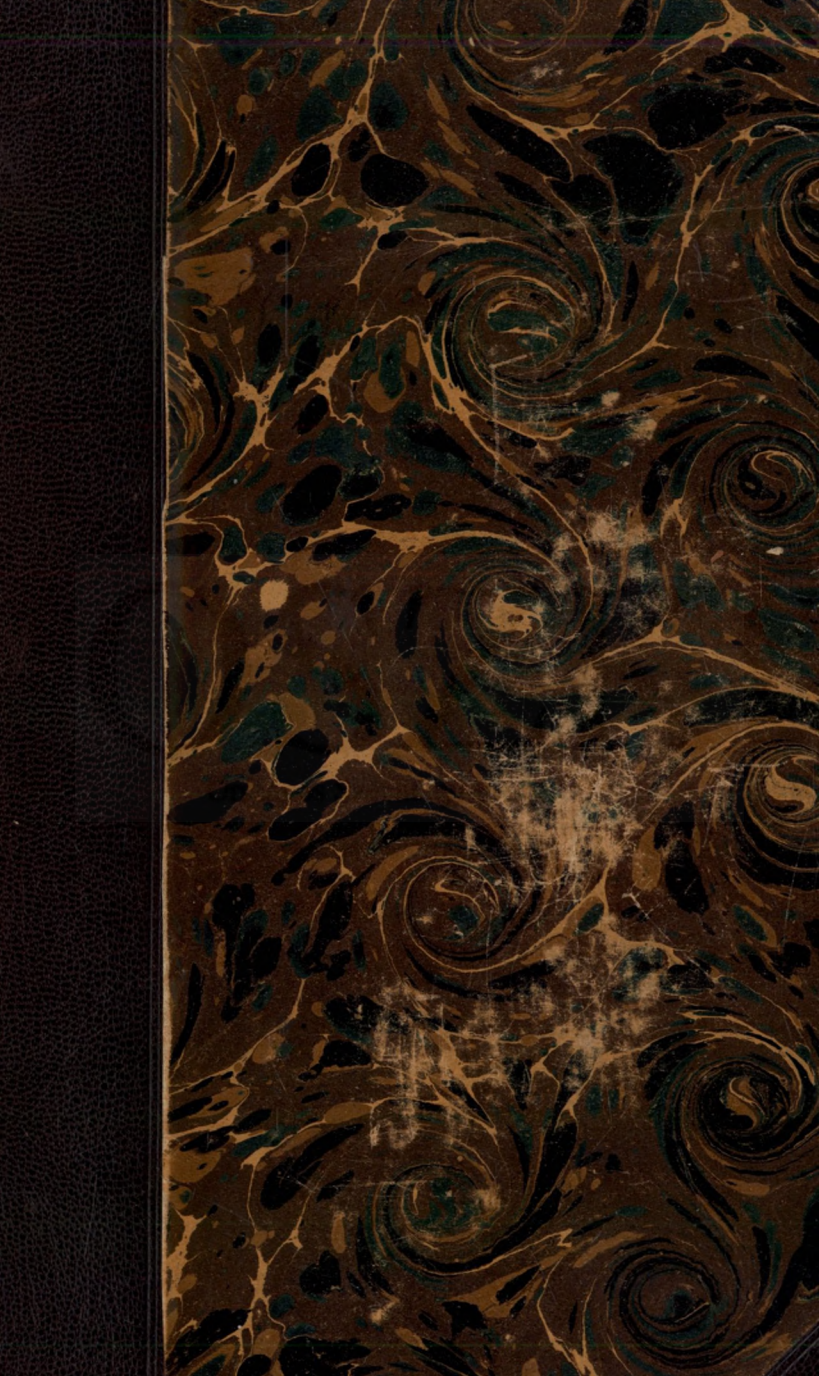

Élstenek
olondságal

irkőalbum

N M.

OSZK

Central Library of Congress

OSZK

JÓKAI MÓR

HÁTRAHAGYOTT MŰVEI

A JÓKAI MÓR ÖTVENÉVES IRÓI JUBILEUMA ALKALMÁBÓL
KÖZREBOCSÁTOTT NEMZETI DÍSZKIADÁS KIEGÉSZÍTŐ SZOROZATA

VII. KÖTET

FÉLISTENEK BOLONDSÁGAI. — SÍRKÖALBUM

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK IRODALMI INTÉZET
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1912

FÉLISTENEK BOLONDSÁGAI

★

SIRKÖALBUM

(KATHLÁNNETH)

IRTA

JÓKAI MÓR

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK IRODALMI INTÉZET

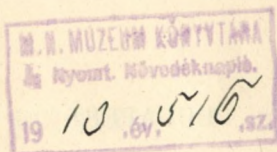
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1912

~~Pol. h. 8~~
~~904 H/2~~

60804

X
SIRKÖ-ALBUM.

(KATHLÁNNETH).

(ЛІТЕРАТУРА)

Országos Széchényi Könyvtár

I.

EGY FÉRFI, A KI SENKINEK SEM UDVAROL.

Ugyannevezetesember legyen, a ki Monte-Carlo babylon-világában fel akar tűnni.

Olyan volt a mi emberünk.

A vezetéknévvel lehetett spanyol is, olasz is, a keresztnéve volt Octáv.

A nevét nem kísérte se elől, se hátul semmi czím, se lord, se don, se maharadzsa, se sheik, a miből a nemzeti-ségét ki lehetett volna találni: beszélt mindenféle európai nyelven, a néger vadászával arabul, a titkárjával pedig valami olyan idiomán, a mit a világon senki sem ért (tán csak a holdbeli emberek).

Termete a szokottnál magasabb volt, úgy hogy a hangversenyeken a mögötte ülők rákiabáltak, hogy «üljön le!» mikor a nélkül is ült; csontos, szikár alak volt, hosszú karokkal, iszonyu tenyerekkel.

Az arcza még feltünőbbé tette: magas domboru homloka, kiülő szemöldökjármái, az erős pofacsontok, a kajla állkapocs: aztán a rücskös arczbőr. Az orra kissé félre volt nyomva. Hanem a szemei szépek voltak, sötétkékek s a szempillái hosszuk. A mi azonban az arczát nevezetessé varázsolta, az volt a jobb pofáján látható hármas sebhely. Három hosszú hegforradás egymás mellett. Azok egyszerre lettek adva, oroszlán körmének a sebhelyei azok. Az arczra kapott vágás kérkedő dísze minden férfi ábrázatnak: ámde ilyet kaphatott az ember egy diáktól, egy kadéttól is; kaphatta ügyetlenségből, hogy a fejével pari-

rozta a vágást; de egy oroszántól kapott sebhely: az már valami! — A merész vadász az egyik lövésével az oroszán szügyét találta el, a másikkal a jobb lábát zúzta szét; de a halálra sebzett szörnyeteg azért még rárohant s bal tenyerével hatalmas csapást mért ellensége fejére, míg az ugyanazon perczen a puskája végén levő dákossal a szívét szúrta keresztül a királyi fenevadnak.

Ezt minden ember tudja és odábbítja, s ha akad valaki, a ki számon kéri, hogy mért nincs az oroszán negyedik körmének a helye is ott az emléklapon? annak megmagyarázzák, hogy azt a gazdájának segélyére siető derék néger fegyverhordó vágta le szabályjával. Ez még érdekesebbé teszi az embert.

Ez volt aztán a bajvívás!

A viselete a lehető legegyszerűbb volt: sötétkék matrőzkabát, mindenféle zsebekkel, fehér pantalon, fején lawn tennys kalap, lágy, mindenféle formába nyomorítható. Ezt viselte jó időben, rossz időben, regattán, koncertben, nem ugyanazt az egyet, mindennap mást, de hasonló szabásut; frakkot, fehér mellényt semmi alkalom kedvéért fel nem öltött. Elfogadták ezzel a különcségével; különben tökéletes gentleman volt. Részt vett minden mulatságban (kivéve a galamblövést) s fizetett mindenütt, a hová el sem ment.

Nem is volt rá szüksége, hogy kicsípje magát: mert nem udvarolt semmiféle nőnek.

Talán épen azért nem, mert tudta jól, hogy olyan rút az arcza. Van ugyan rá elég példa, hogy férfiak, a kik inkább hasonlítanak Thersiteshez, mint Antoniushoz, mégis keresik a szerencsét a szép nemnél, sőt meg is találják, de Octávnak egy nagy oka volt a bizalmatlanságra: az, hogy gazdag volt. A gazdag embert a ripacsos arcza, a ferde orra asszonykerülővé teszi. Nem hiheti, hogy őt egy nő önmagáért szerethesse.

Igaz, hogy Monte-Carlóban nagyon sok szép hölgy megfordul. De azért ott az ember mindenét elvesztheti, csak

a szívét nem. Az ottani nők egy más emberfajhoz tartoznak. Ki tudna szerelmes lenni egy Centaur-nőbe?

Fortuna istenasszony is nő: annak pedig udvarolni obligát feladat; mert a ki Monte-Carlóban nem játszik, annak egy hét mulva felmondják a szállást.

Octávnak ebben is saját methodusa volt.

Ő is minden este megjelent az egyik játékteremben, ahol a rouge et noir járt.

A vörösre tett száz frankot. Ha elvesztette, újra tett ugyanannyit. Ha megnyerte, otthagya újból a duplázott összeget s aztán szerencse kedvéztével a hatodik osztásig, mindig a vörösön. Ekkor már volt 6000 frankja. Akkor áttért ezzel az egész összeggel a feketére. Jó siker mellett így folytatta a duplázott tételt; míg aztán egyszer csak elvesztette az egészet. Tulajdonképen nem vesztett el egyebet, mint a megkoczkáztatott első száz frankot. Hanem ezt azután annál bizonyosabban elvesztette. Ez a methodus a legbiztosabb módja a vesztésnek. Nem is ismételte azt többször, mint naponként négyszer. Ez volt a rendes angariája, a mivel a banknak adózott. A croupier-k már úgy hitták, hogy «készpénz-bácsi». — Egyszer aztán mégis csak beütött a rendszer: hatszor megjött a veres, utána hatszor a fekete. Octáv nyert négyszázezer frankot. Ekkor aztán nem hitták készpénz-bácsinak. És ezzel a nyereséggel nem szaladt világgá: ott maradt; folytatta a stratagémáját s még csak azt a gyémánt nyaklánczot sem vásárolta meg, a mit a nizzai ékszerész kínált neki potom negyvenezer frankért. Pedig lett volna, a ki elfogadja. Holott ez a legegyszerűbb, bár nem legolesőbb módja az udvarlásnak.

Az érdekes idegen egyáltalában nem közlékeny. Pedig ért minden európai nyelvet, a mit onnan lehetett megtudni, hogy az olvasóteremben minden lapot átvizsgál. Ha megszólítják, udvariasan válaszol angolul, francziául, németül, olaszul, sőt az orosz köszöntést is tudja viszonzni.

A néger cselédje beszél francziául, úgy a hogy; de az urát csak Afrikából ismeri: nem tud róla semmi adatokat közölni.

II.

A TITKÁR.

Azonkívül van az oroszánvadásznak egy titkárja is, a ki az ő lakosztályában tanyázik.

Itt következik az a helyzet, a mit a mesemondásban lehetetlennek hívnak.

Lehetetlen az, hogy egy idegen úr, a kinek arcza, alakja, viselkedése feltűnő, eltitkolhassa azt, hogy mely országban lakik, micsoda nemzet szülötte? A holdból nem cseppenhetett ide. Ha titkárt tart, annak leveleznie kell: a küldött levelek címéből meg kellett tudni a monte-carlói postásnak, hogy azok mely világrészbe irányítandók; de még inkább az érkező levelekből: különösen a pénzüsszeggel terhelt küldeményeknél; mert azoknál a postahivatal előtt igazolni kell a címzett azonosságát, az illetékes haza belügyminisztere által kiállított s a helybeli consul által láttamozott útlevéllel s az ahhoz ragasztott arczképpel.

Hát ez a lehetetlenség úgy lett elkerülve, hogy a titkár nem a Sanmarinói területen adta fel a haza írt leveleket, hanem maga vitte el Genuába.

Ugyanott volt az urának a bankárja is, a ki a hozzá érkezett pénzüsszegeket kezelte. Leveleket is ugyanaz a bankház fogadott el Octáv úr címére. A mi levelet itt kézbesítettek neki, az bizonyosan mind kolduló-levél volt — szerteszét a világból.

Magával a titkárral pedig nehéz volt beszédet kezdeni. Először azért, mert csak két nyelven tudott megszólalni: az egyik volt az az ismeretlen idioma, a min az urával szokott társalogni (a table d'hôtenál egymás mellett ültek), a másik pedig volt a latin. S minthogy a latin nyelvet

épen a latinok legeggyenesebb utódai értik legkevésbé, e felől a titkár néma számba is mehetett volna, ha szerencsére nem akadt volna a főpinczerek között egy, a ki a klasszikusokat értette, (valamikor Syndaco volt, de a rouletten elvesztette minden vagyonát s aztán beállt pinczérnek). Ezzel időjárástával nagy barátságot kötött. Annak is jól esett, hogy valakivel latinul kibeszélhette magát, »Signoria vestra callit bellissime linguam romanam.»

A titkárnak pedig épen elolvashatatlan neve volt. Először a rettenetes kalligrafiája miatt, azonkívül a betűk szokatlan összetételeért. Úgy látszik, hogy annál a népfajnál, a melyből ők ketten az urával együtt származtak, az emberek nem használják a neveiket, csak a czímeiket: a titkár az urát »Serenissime»-nek szólítja, az meg ötöt »spectabilis»-nak. A két összetartozó úr sajátságai közé tartozik, hogy hosszabb megfigyelésre sem lehet kitanulni, hogy melyik a másíknak a főnöke, meg az alattvalója. Mind a kettő komázik egymással, s hol az egyik látszik parancsolni, hol a másik: ellenben szót fogadnak hideg majestással, a mikor az egyiknek üres a pénztárczája, a másiké helyet áll.

A titkár úr jelmezéről meg épen bajos következtetni ethnografiai eredetére. A míg az ura matrózkabátot visel, tágat, kényelmeset, az ő tagjain minden ruha megfeszül, mintha kintásául volna rászabva. A kalapja hasonlít valami mozsárhoz, a minek magasra feltűrt karimája van. Nyakravalót nem hord, a széles, lágy inggallért a kabátjára kihajtva viseli (pedig nem diák már, a negyvenes években járhat), mellénye apró ezüst gombokkal van el látva, a kabátján pedig karniol gombok vannak, melyeket nem gomblyukak, hanem zsinórok kapcsolnak össze. A mellényen alul következő öltönydarab, mely a rómaiaknál és helleneknél hiányzott, a skótoknak most sincs, annál fogva meg nem nevezhető, szintén a repedésig feszes, elől két oldalú hasadékkal bir, melynek egyik részéből egy tarka selyem zsebkendő kérkedik, a másikba ellenben egy

csodaszámba sorozható szörnyeteg van dugva, mely alakjára hasonlít a tengeri polipuszhoz : bendője van és hosszú csápjai bőrből. Kiegészítik a viseletet a hosszúszerű kordován csizmák, a mik ezüst sarkantyúkkal vannak ékesítve, ámbár viselőjük nem szokott lovagolni. Az arcza csterszínű, mély barázdáktól végigárkolva. Ez az arcz soha sem lehetett fiatal. Növeli vonásainak a keménységét az a hegyesre kifent öklelő bajuszdísz, meg a vastag nyak, a kiülő gégefő.

A table d'hótenál arról ismeretes a spectabilis, hogy a mint a levest eléje teszik, addig bele sem kóstol, a míg a kabátja zsebéből elő nem vesz egy elefántcsont szelenczét, azt kistrófolja, aztán a csizmaszára mellől kihúz egy ezüstnyelű kést, annak a hegyével a szelenczében levő czinóberszínű porból annyit szór a soupe juliennebe, a mennyi azt pirossá változtatja. Senki sem tudja, hogy mi lehet az a por, s mi benne a jó? Az asztalkendőt ellenben a nyaka körül köti, hátul összebogozva, s a szomszédjának jó appetitust kíván.

A pinczerek görbe szemmel néznek rá, mert nem fogyasztja a szivaraikat, hanem ebéd végeztével kísétál a parkba, leül egy terebély pinus pinaster alá s aztán a kalapja karimájából előhúz egy kurtaszzerű pipát, azt megtömi a fentemlitett tengeri polipforma zacskóból dohánynyal: aztán a mellényszsebéből kivesz egy aczélt, kovát, taplót, kicsihol; a taplót a kupak alá szorítja, a csutorát az agyarára fogja s aztán fumigálja az egész czifra világot. Mikor mindenki tódul a játék-termekbe, ő odakünn a kertben botanizál. Neki még Fortuna istenasszony sem elég érdekes dáma.

Soha a spectabilis még kíváncsiságból sem lépett be a roulette-terembe.

Egyszer egy szép csillagos este, a mint a spectabilis kiballag vacsora után a parkba, azt látja, hogy az ő szokott ülőhelyét már elfoglalta egy uri ember; még pedig úgy, hogy felállt rá. Szándékát érthetővé tette egy hosszú

zsinór, mely egyrészt a nyakára, másrészt a fenyőfa ágára volt hurkolva.

Megprotestálta a dolgot.

— *Hæc pinus est mea ! Si dominatio vestra se pendere vult, pergat ad aliam pinum !* *

S azzal elkergette az öngyilkos-jelöltet, ráhagyva, hogy keressen magának más fát, a mit saját személyével földisítsen.

... Még egy különlegessége volt a *spectabilis*nek: egy zenélő szerszám, olyan kicsiny, hogy a gombos kabátja zsebében elrejtethette: csöndes olaszországi estéken, a virágos bozótba elbujva szokta azt megzendíteni. Valami csodálatos mélabús nótákat tudott elfütyörészni rajta. Annak a parányi kis sípnek olyan erős és olyan édes hangja van, mint a fülemülének. A ki csak hallotta, mind el van tőle ragadtatva. De ha észrevette, hogy hallgatják, zsebre dugta a tilinkóját s elhallgatott.

Az a bizonyos latinul tudó pinczér egyszer példálózott előtte, hogy ha alkalomadtán a koncertsalonban fellépne ezzel az ismeretlen hangszerével, igen szép honoráriumot seperhetne be vele.

A *spectabilis* erre, büszkén a csípőjére téve a kezét, vágott oda félvállról:

— *Quomodo ? Siphilare pro pecunia ? Non sum ego zingarus !*

Ebből meg lehet tudni, hogy ő nem cigány, sőt nem is akar annak tartatni. Ellenben a saját szokásai magyarázataul emlékébe idézte a tudós *exsindaconak* a *classikus* verset:

«*Tytire, tu patule recubans sub tegmine fagi,
Sylvestrem tenui musam meditaris avena.*»

(Igy néznek ki az ő hazájában a *Tytirusok*.) **

* Ez a fenyő az enyim! Ha uraságod fel akarja magát akasztani, menjen a másik fenyőhöz.

** *Tytirus*, a terebély bükk árnyékába' heverve
Vékony szalmasipon erdők dalait fütyörészed.

Az is lehetetlenségnek látszik, hogy egy előkelő gazdag úr olyan titkárt tartson, a kinek csak két nyelv áll rendelkezésére, egy vad nyelv, meg egy holt nyelv. Ért az minden európai nyelvet, de csak olvasva, nem beszélve. Az angolt úgy olvassa, a hogy írva van, latín kiejtés szerint, a hogy azt a britt fül meg nem érti: a hogy meg a francia mondatokat idézi, az épen derültségkeltő; «du sublime au ridicule il nya kvun pász». Az a «nya» teszi meg! Hanem arra, a mit elolvasott, írásban meg tud felelni egész szabatosan. Így aztán el tudta intézni a főnöke ügyeit levélben: sőt étkező asztalnál a szomszédaival és átelleneseivel tud izenetet váltani, névjegyekre írott kérdésekben és válaszokban.

III.

EGY NŐ, A KINEK NEM MERNEK ÜDVAROLNI.

Igaz, hogy magas volt, termete a vadászat istenasszonyára emlékeztetett, a kihez (a hitrege szerint) félelmes dolog volt férfinak közelíteni. Arcza is görög eszménykép volt. De csak a vonásaiban: a kifejezése keleti fajra vallott. Lehetett benne Juditot képzelni: «egy csókért egy fejet!» Különösen a szénfekete haja tette hasonlóvá annak a bibliai nemzetnek a leányaihoz: összefonva s a feje tetején csigagulába csavarva még magasabbá tüntette fel, ha pedig leereszté (talán szeszélyből, vagy idegességből) akkor szétállt a fejétől berzengve, s hullámosan omlott alá a vállain, a hátán, hogy rettegés volt ránézni. Szemeit mindenki feketének találta, csak a kinek bátorsága volt mélyen beléjük tekinteni, fedezte fel, hogy sötétkékek, mint az aczél, vagy a farkasalma virága. Hiszen tudjuk, hogy vannak beszélő szemek: az ilyen szemek rendesen kérdeznek. No, ennek a szemei nem kérdeztek, hanem feleltek: parancsokat osztogattak. De tudott annak minden arczrészre beszélni: a szemöldei, a lüktető orr-

czimpái, de főképp az ajkai, mikor be voltak csukva. Egy ilyen becsukott asszonyi szájnak több kifejezése van, mint egy beszélő Pythiáénak — s nem is olyan kétértelmű.

Hát aztán nem akadt férfi, a ki ezt a világnyelvet tanulmányozta volna ?

Támadt ilyen alkalmilag ; de az mind eltűnt nagy hirtelen, elpárolgott, levegővé lett.

Az igazgatóság haragudott is rá ; mert a legjobb áldozatait riasztotta el onnan. De nem lehetett neki felmondani, mert saját villája volt, a honnan naponkint bejárt saját maga hajtotta fogatán a kaszinóba.

Tulajdonképen mindjárt azon kellett volna az ismertést kezdenünk, hogy a hölgy mesésen gazdag, azzal egyszerre elhíhetővé vált volna a visszataszító szépsége. Azt beszélték róla, hogy egy milliója van évenként elkölteni való. Némelyek dollárt értettek alatta, mások rubelt, a kétkedőbbek frankot. Az is csak valami. Milliomos hölgyhöz csak hasonló «modern Midas» közelíthet. Vagy egy herceg. De hátha már ennek is meg van a tizenegyágú koronája. Pedig meg van. A hintaja ajtaján látható címerestül. Jó lett volna mindenekelőtt a nevét megmondanunk. Hanem ez nagy nehézségekkel jár.

A hercegnő már több év óta látogatja Monte-Carlót. Itt pedig nem csak a hotelekben megszálló vendégeknek, hanem a villabérlőknek és tulajdonosoknak is mulhatatlanul fel kell írni nevüket, nationaléjukat a bejelentési ívbe, a mit a hatóság átvesz, és lajstromozva kinyomat. Ez a szabály kötelezte a villa Tarantilla lakóját is. Csak-hogy annak a bejegyzése mind a négy évben más név alatt volt észlelhető. Férfinév volt : orosz férfi neve. Az oroszoknál pedig az a szokás, hogy a férfi a családi nevét leghátul írja, a keresztnévéhez pedig elől még az apja nevét is odaragasztja egy «vics» végzettel. Ellenben a felesége nevét nem jegyzi fel a bejelentési ívbe, hanem csak azt írja, hogy «avec sa femme». Így a nőnek csak azt az egy nevét lehetett tudni, a mi a villája rizalitján ragyo-

gott, «Tarantilla», a mi egy betű mássán a nápolyi néptáncznak a druszája. Meglehet, hogy a keresztségben kapta. Ha ugyan meg volt keresztelve.

Lehetett mohammedán nő is. Az orosz birodalomnak egész tartományai vannak mohammedán lakossággal, s azoknak hercegei és hercegnői: bevett pogányok.

Volt egy elválhatatlan társalkodónője is, a ki már nem csinált titkot a nevéből: odajegyezte a vendégeknyvbé nagy kemény betűkkel: «Waimönen Ragnhilda». A vezetéknev finn, a keresztnév skandináv hangzású.

Erős, vállas hölgy volt, szabályos, de kemény vonásokkal, porcellánfehér arczczal, hideg niluskék szemekkel, vékony ajkakkal, a miknek a szegleteiben egy kis kondor pehely dicsekedett. Sötétszőke haja rövidre nyírva és szélsőiesen felborzolva. Egész magatartásában sok férfias volt, a mit még az öltözete is elősegített, a magas inggallér, csokorra kötött nyakkendő, a sárgagombos zeke, a csattos serpent, kezében a bivalyszarvba burkolt aczél sétabot, a miből egy ütés a tarkóra elég, hogy valakit észére térítsen. A hangja is mély volt és reszelős: csak nevetés közben lett csengővé. A nevetése rendszeren az úrnőre is elragadt. Hogy min nevettek, azt nem lehetett megtudni, mert finn nyelven beszéltek egymással: a hogy ezt az orosz habituék fölismerték. Maguk a szegény finnek nem járnak Monte-Carlóba. Jól tudják, hogy nekik nem szabad szerencsét próbálni.

Tarantilla minden este játszott a ruletten. Nagy összegeket kockáztatott: hol vesztett, hol nyert. Közönnyel vette mind a két esélyt. Akár vesztett, akár nyert, később átvonult a társalkodónőjével a biliardterembe, s ketten együtt játszottak néhány carambol-partit. Mind a kettő mesteriesen tudott banni a dákóval. Azt látni, mikor egy hölgy mélyen lehajol a tekeasztalra, hogy a bot végével elérje a lapdát, elég ok az öngyilkosságra.

Sokféle kérdést lehetett kockáztatni Tarantilla úrnőről.

— Ki ő és hová való?

— Honnan veszi mesés gazdagságát?

— Miért jelenik meg Monte-Carlóban minden alkalommal más családi név alatt?

— Van-e valami vallása? Miért nem jár templomba sem ő, sem társalkodónője?

— Miért tartózkodnak tőle a férfiak?

— De miért tartózkodnak a nők?

— Hová tűnik el a játékévad bezártával?

— Miféle mult emlékei kísérik?

— Angyal-e, vagy dæmon? Tán hybriduma a kettőnek?

— Mi az, a mi a szemeinek olyan különös kifejezést ad: embergyűlölet? bánat? delez? Ez-e a mal occhio?

— Miért van rá olyan nagy befolyása a társalkodónőjének, a mely a hatalmaskodásig fokozódik? Az úgy bánik vele, mint egy nevelő a növendékével; pedig egykorúaknak látszanak.

— De különösen, hogy miért engedi magát így mutatgatni? Az által, hogy minden ebéd idején rendszeren megjelenik másodmagával a közös table d'hôte-nál a fentartott helyen, holott a saját villájában szakácsa van, a ki az asztalát ellátja a nap egyéb étkezéseinél? — stb. stb.

Valamennyi kérdésre nehéz volt feleletet kapni. Tarantilla minden cselédje olyan idegen nyelven beszélt, a melyen Európa közepén nem lehet értekezni: a betűjegyekből is csak a dauriai mőhadruli írást ismerték.

Hanem a legutolsó kérdésre már lehetett sejdíteni a valószínű megoldást. Tarantilla és Ragnhilda úrnőknek mulatság az a közös étkezőasztal, a mit annyiféle különös alak száll meg, a világ minden nemzetének s társadalmi osztályának a keveréke.

Ő nekik ez képkiállítás, a hol a sok furcsa figurát sorba veszik, elbirálják. Válogatott élvezet ez. Egy egész hosszú sorban letelepült férfit, nőt szemtül-szembe fenhangon jellemzeni, olyan nyelven, a mit azok nem értenek. A Momus szerepét a társalkodónő viszi: az mondja a szarkasztikus észrevételeket a védtelen áldozatokra; a hatást

azonban lehet észrevenni az úrnő ajkain, a mik néha hangos nevetésre nyílnak meg s ilyenkor gyönyörű fogsorokat láttatnak. Az ember gondolja: «ez most én rajtam nevet», hanem aztán azokért a szép tulipánnak nyíló ajkakért, meg gyöngyvirágnak sorakozott fogakért azt gondolja tovább: «nevessen még egyszer rajtam, istennőm!».

Ezért az a két szék, mely a Tarantilla és társnője rendes helyével szemközti terítékhez tartozott, rendesen elfoglalatlan maradt. A férfiak féltek odaülni s a nők irtóztak. El is mondták egymás között a gyanujokat, a mit nem lehet kifejezni. A hôteiier nem bánta, mert Tarantilla az üresen maradt terítékekért is fizetett.

Hát egyszer ennek a két üresen maradt széknek akadt állandó gazdája. Az oroszánvadász az ő titkárjával.

A régibb vendégek, a kik már értesülve voltak a körülményekről, bámulva és szánakozva néztek a letelepülőkre.

— Ezek bizonyára idegenek, a kik még nem tudják, hogy az a két szék «tabu».

Tudták azok azt jól, épen azért ültek oda.

Elő is vette Ragnhilda rögtön a lorgnonját, hogy szemügyre vegye a vakmerő jövevényeket, a mit a spektábilis azzal viszonzott, hogy még hegyesebbre pödörte a bajuszát s aztán az asztalkendővel megtörülte az eleje tett tányért, kívül is, belül is: a hogy illik rendhez és tisztasághoz szokott embernek.

IV.

«NOLI ME TANGERE!»*

Az oroszánvadász már régebben ott időzött Monte-Carlóban; de soha sem ment fel a table d'hôtehoz. Igen egyszerűen étkezett. Egy darab sült hús volt az ebédje,

* Ne nyulj hozzám.

meg valami zöldség. Az evés egészen alárendelt foglalkozás volt a napirendjében. A titkársa pedig legjobban szeretett a rendes déli harangszóra azokba a kis albergókba járni, a hol olyan jól tudja csinálni az olasz a mindenféle salátát.

Aztán nem is volt az a két «tabu»-nak nyilvánított szék az asztal mellett mindig olyan üres. Egy pár héten át elfoglalva tartá az egyiket (épen a Tarantillával szemközt) egy szép fiatal román bojár, ki szintén saját fogatán járt s nem egyszer elkísérte a szép idegen hölgyet a villájáig. Már azt is rebesgették a kaszinói high life otthonosai, hogy komoly viszony kezd kifejlődni. Egyszer aztán csak eltűnt az ifjú bojár a fejedelemség határáról.

Pedig nem is vesztett sokat a rouletten. A vis-à-vis szék így maradt üresen.

Az irigykedők úgy hitták Tarantillát, hogy a «tengeri oroszán». Azért a nagy göndör hajáért. A társalkodónőjének aztán következetesen az volt a czime, hogy «fóka». Hasonlított hozzá.

Az volt az általános vélemény, hogy a tengeri oroszán számára még csak akadna vállalkozó, de a fókától félnek — ráadásul. Azok pedig elválhatatlanok.

Egyszer azt mondta az oroszánvadásznak a titkársa:

— Serenissime! Pusztai oroszánra már vadásztunk; még tengeri oroszánra nem.

— Spectabilis. Csak a fóka ne volna vele.

— A fókát elvállalom én.

— Ugyan hogy kezd hozzá?

— A hogy az egyszeri diák, a ki a kálvinista pap leányába volt szerelmes, s mikor az a kertben sétált, ő a toronyba ment fel s onnan kurizált alá a kisasszonynak a magasból.

Így foglalták el a kipécézett átellenes helyeket ők ketten. Nagy derűlségére a két hölgynek.

No de ha azoknak rendelkezésükre állt a suomalaizen nyelv, a melyen csupán kettőjük által érthető észrevéte-

leket tehettek a környezőikre, emezek is tudtak diskurzust folytatni diákul.

Ez is olyan közhasználatból kimaradt idioma, a min már ritka adeptusok tudják a gondolataikat egymással közölni. Az az idő pedig már régen elmúlt, a melyben még a nők is diákul beszéltek.

Természetesen a szemközt ülő hölgy bájainak mineműségéről volt szó.

Az oroszánvadász a hexametert koczkáztatta meg:

«Pallida luna pluet, rubicunda flat, alba serenat.»¹

A férfiak úgy értik ezt, hogy «luna» helyett «nupta»-t gondolnak, aztán «assonance»-okat hozzá:

«Pallida nupta cupit, rubicunda dat, alba recusat.»²

Erre a hexameterre a spectabilis egy pentametert penderített elő, mely egy kiválasztandó arának a megkívánató tulajdonságait összegezi.

«Sit pia, parva, prudens, pulchra, pudica, potens.»³

A serenissimus azt allegálta, hogy a második jelző nem multhatatlan: sőt ellenkezőleg, nagyon előnyösnek találta a karcsu magas termetet, a széles vállakat.

A mire a spectabilis hamiskásan hunyorítva, azt dörögé:

«Et quæ latent, meliora putat.»⁴

A vele átellenben ülő hölgygyel azonban e szóra csoda történt. Fehérnek ismert arca lángvörös lett s hangosan elnevette magát.

¹ «Sápadt holdnak eső, rőtnek szél, tiszta fehérnek.» Luna = hold, nupta = ara.

² A sápadt ara vágyja, piros adja, a fehér megtagadja. (No, a csókot.)

³ Ezt már nem tudjuk pentameterben visszaadni. A hogy észrevehető, a latin versben a jó tulajdonok mind «p» betűvel kezdődnek.

«Legyen kegyes, kicsiny, okos, szép, tehetős.»

⁴ S a mik rejtve vannak, azokat még jobbagnak véli. (Ovidius Naso mondja, Metamorphoseos könyvében, Apollo és Dafne eseténél.)

A spectabilis erre még merészebb lett: Horatius Flaccusból idézett:

«Dulce loquentem Lalagen amabo, dulce ridentem».¹

De erre a merészségre lesütötte a szemét a spectabilis. A mire a patronusa gúnymosolyogva szintén Horáczt szólaltatá meg:

«Ne sit ancillæ tibi amor pudori, Thrasia Phoceu».²

De ennél az idézetnél Ragnhilda úrhölgy hevesen összecapta a legyezőjét s hangosan szólt oda átellenesének — latinul:

«Audi, vide, tace; si vis manere in pace.»³

A spectabilisnek erre a váratlan közbeszólásra kerekre nyitlak a szemei bámulatában, sőt örömében. Latin szót hallott! Édes apanyelvét!

— Domina generosissima loquitur latine?⁴

Erre a társalkodónő büszkén csapott a legyezőjével a korzettjére:

— Sum doctor juris!⁵

— Tunc sumus collegæ!⁶

S rögtön kordialisan nyújtá a kezét az asztalon keresztül a felfedezett kolléga elé, mire az szívélyesen tette a feléje terjesztett marokba — a legyezője végét. — Magát a kezét nem adják olyan könnyen.

Ettől a jelenettől kezdve aztán meg volt közöttük kötve a szoros viszony: egy disputáló pár vált belőlük, a kik a tárgyból soha ki nem fogynak s egymásnak soha nem engednek.

Egy him-fiskális, meg egy nő-fiskális!

Micsoda copula curialis!

«Quid si liberos habuerint?»⁷

¹ Az édesen beszélő, édesen kaczagó Lalagét fogom szeretni.

² Ne szégyeld a szolgáló szerelmét, Thrasia.

³ Hallj, láss és hallgass; hogy békében maradhass.

⁴ A tekintetes asszony beszél diákul?

⁵ Jogtudor vagyok.

⁶ Akkor kartársak vagyunk!

⁷ Hátha gyermekeik lennének!

Ugyanez első találkozásnál az oroszánvadász is megközelítette az oroszánját: bemutatta magát Tarantilla úrhölgynek s igen kegyesen lett fogadva. Születése és vagyona képesítették a közeledésre.

Ekkor hát mégis csak meg kellett mondania a családi nevét: herczeg Albaregia Octáv. A név még mindig nem világosít fel: e mellett bátran lehet olasz, spanyol, még talán magyar is.

Hanem azt el kell ismerni, hogy ezuttal a «hajtó» törte keresztül a berket a «vadász» előtt.

Ennek is be kellett vallania a nevét. Viatoris Cyrill. Ezzel is számot tehet a viselője olaszok, görögök, szászok között, sőt még a szittyáknál is akad hasonló név.

V.

CONCERTATIÓK.

Élő nyelven mondvá «vitatkozások». A tudományos világ a latin kifejezést használja. Ellentétes vélemények szóharca.

Az a kérdés, hogy mikor kedvesebb egy nő: akkor-e, a mikor hallgat, vagy a mikor vitatkozik?

«Adhuc sub iudice lis est.» Még nincs megítélve. — «De gustibus non est disputandum.» Izlés dolga.

Az oroszánvadász például huzamos ideig el tud merengeni, az átellenes hölgy bezárt ajkait, méla szemeit bámulva, a kinek a tekintete szintén odatéved néha az ő sebhelyekkel diszített arczára. Összejönnek rendes órában az étkező asztalnál, a theánál; de egy «if you please», meg egy «thank you» mondaton kívül semmi sem árulja el, hogy valami közös gondolatuk van. Pedig a hölgynek a szemei tele vannak el nem mondott regékkel, a miket neki magának kellett átélni, gyönyöreikkel, csalódásaikkal, szenvedéseikkel, iszonyataikkal. Hihetetlen, képtelen mesék, a mik egymást szülik s egymást elemésztik. Ezek

mind ott vannak összegyűjtve azokban a mély tóörvényként sötétlő szemekben s ha van egy másik ember, a ki a szemekben olvasni tud, csodadolgokat álmodhat ki belőlük. Hátha volna valaki, a ki ezeket a bezárt ajkakat megszólalásra bírná!

Az ellenkező ízlésnek azonban a vitatkozó nők tetszenek. Mikor a női alak megszűnik test lenni: egészen szellemmé lesz, ott ragyog az a villogó szemekben, ott pattog a beszédes ajkakon, ott rángatózik a mozgékony kezek ujaiban: mikor szárnyra kap, felülkerekedik, megmutatja a fölényét a hímszellem fölött.

(Csak a nő és férfi vitatkozása szép, két nő disputája már csunya.)

A mindennapos vitatkozás a két «doctor juris» között már érdekessé kezdte tenni a naponkinti társas ebédeket. Férfiak, a kik konyitottak valamit a latin nyelvhez, igyekeztek a vitatkozó pár közelében helyet foglalni, hogy valamit elkaphassanak a lelkesült szóharczból; legalább annak a tárgyát: a mi egyes nevekből kivehető volt. «Zola», «Kréta», «Lombroso», «Menelik» engedték sejtetni, hogy miről van szó; sőt az is kivehető volt, hogy a két tudor közül melyik foglalja el a jogi, melyik a hatalmi álláspontot, a miből az utolsó giardinettóig nem tágit.

Hanem aztán megzavarta a félig értő hallgatót egy-egy hirtelen kitérés valami közönséges tárgyra. El nem tudta képzelni, hogy lett egyszerre Paty du Clamból massagéta?

Ezt a szót nyilazta át a hölgytudor a férfitudorra az asztalon keresztül.

Ez pedig azzal szolgált rá a «massagéta» elnevezésre, hogy a kése hegyével nyult a sótartóba. Ez csak a nomád barbároknál szokás. Jó nevelésben részesült nemzetek már tudják, hogy arra való a sótartó mellé tett ezüst kanálka, hogy azzal veszik ki a sót; de nem a kés hegyével.

«In vestra patria sumunt forsan cum digito salem ex

communi calice?» (Az ön hazájában talán az ujjukkal szokták kivenni a sót a közös tartóból?)

Mire a massagétának nevezett önérzetesen felelt meg:

— Az én hazámban minden vendégnek egy külön só-tartót adnak a rendelkezésére.

És aztán elmondta per longum et latum, hogy az ő hazája a só Californiája. Ott egész hegyek vannak sóból, a mik le a föld mélyéig áshatók. A pásztor ülőhelye, a szikla maga is sóból van: mikor kenyeret pirít a pásztor-tűznél, csak az ülőhelyéhez dörzsöli azt s meg van sózva; egész tavak telítvék sóval: a bennük fürdők nem tudnak a vízben elmerülni alább, mint hónaljig. Aztán elszámlálta a sónak kiváló tulajdonságait. A só adja az izmoknak az erőt, a gyomornak az emésztést, a vérnek a pirosságot, az agynak az emlékezetet, a szívnek a szerelmet. Ezért van annak a nemzetnek, mely sóhegyekkel áldatott meg: testi-lelki fölény a többiek fölött.

Ez alapos dissertatio hatással látszott lenni Ragnhilda úrhölgyre, mert ez alatt elhallgatott; de annál eleméntárisabb erővel tört ki kebléből az indignatio hangja, mikor azt látta, hogy átellenese mire használja a kés hegyére merített sót. A szép aranysárga kantalup dinnyegerezdet hinti be vele.

«Abusus! Perversitas maxima!» kiáltott reá.

A spectabilis aztán megmagyarázta neki, hogy ez se nem visszaélés, se nem természetellenesség. A sárga dinnyecukor-ízét a ráhintett só még fokozza, zamatját kitünteti. S aztán még pro superabundanti elővette, kistrófolta a magával hordott szelenczéjét, a miben azt a bizonyos skarlátpiros port tartotta s abból is pettyezetett egy kés-hegynyit a dinnyegerezdre. Azt úgy hívják külföldön, hogy «cayennei bors».

Ragnhilda eliszonyodott.

— Veneficus! Intoxicator! (Méregkeverő!)

Doctor Viatoris aztán felvilágosította, hogy ez bizony nem méreg, sőt inkább prophylacticus szer, mely megvéd

a lázaktól, maláriáktól, dysenteriáktól. Kóstonja csak meg! S addig-addig biztatta a kollégáját, míg az — az egész asztaltársaság bámulatára — rá hagyta magát venni, hogy megízlelje a kantalupot sóval és paprikával, mely után concilianter deklarálta, hogy «vere valet».

Ez már csak hódítás volt!

VI.

TÓBIÁS KÖNYVE.

A tavasz közeledett s azzal együtt a monte-carlói évad vége.

Az esték mind későbbre következtek, azok a bűbájos olaszországi esték, a mikből csak a fülemüle-dal hiányzik. A monacói fákon nincs hernyóbáb s a fülemüle azzal táplálkozik. No de pótolja azt a tilinkó. Mért is nevezték el a magyar nyelvészek a filomélát csalogánynak? Azért, mert az énekével csalogatja magához a párját.

Különös véletlene a fátumnak, hogy Ragnhilda úrnő esténként rátalált arra a piniára, melynek ernyője alatt dr. Viatoris Cyrill búskomor dalait furulyázta. Ők nem játszottak a kaszinóban, uraknak való az és bolondoknak. Filozófok nem kockáztatnak.

Egy délelőtt aztán a park utjain sétálva, azt mondta Cyrill úr Octáv herczegnek:

— Megtudtam már, miért fáznak Tarantilla úrhölgytől az udvarlók!

— Én talán nem fázom.

— Majd megvállik, ha megtudja az okát.

— Figyelmeztetem önt, hogy én nem tűröm, hogy én előttem egy nőről rosszat mondjanak.

— Nem ő róla. Ő olyan ártatlan, mint Szárah.

— A nagy tragika?

— Dehogy! A Tóbiás Szárahja.

— Hát az ki volt?

— Serenissime csak ismeri a bibliát? Abban van a Tóbiás könyve.

— Abban a példányban, melyet az én vallástanárom a kezembe adott, nem található.

— Akkor az az approbált példány, melyből az apocryphok kihagyattak.

— No hát mi volt azzal a Tóbiással, meg a Szaráhjával?

— Az egy gyönyörű regény, a minek a meséjeért irigyelhetik a modern romantikusok a khaldeus krónikást.

— Kíváncsi vagyok rá.

— A Mózes népének babyloni fogsága alatt történt, hogy egy gazdag patriárkának egyetlen leányát, Szaráht az a különös balsors üldözte, hogy az első nászéjen, melyen mint menyasszony találkozott a vőlegényével, a férje hirtelen meghalt.

— Ilyesmi megesik.

— De ezzel hétszer történt meg. A gazdag leánynak mindig akadt új kérője, a ki elődei példáján nem okult. Valamennyit mind megölte a nászéjen az Asmodái ördög s a szép menyasszony a hetedik özvegyi fátyol után is csak menyasszony volt és nem asszony. Nem mert hozzá közelíteni több férfi. Szaráh el volt keseredve, sirt. Ekkor került oda Tóbiás, a kit Rafael angyal vezetett hozzá, ifjú vándor képében. Ez is beleszeretett a szép Szaráhba s megkérte a kezét. Az angyal azonban kitanította a vőlegényt, hogy milyen mesterséggel űzze el a házasságrontó ördögöt a nász-szobából. A vőlegényt a lakodalma estéjén elsiratták, a menyasszony apja előre megásatta számára a sirt, a mibe majd őt is odafektetik a többiek sorába. De Tóbiás kifüstölte a gonosz Asmodáit, a kit aztán Rafael angyal megkötözött s kegyetlen fogságra vetett a pusz-
tában.

— Ebben az egész regényben az a legelhihetőbb, hogy Asmodáit elzárták az ördögszigetre. Vajjon nem revideálták azóta a pörét?

— De nagyon valószínű, hogy kiszabadult a fogságából,

mert megint itt garázdálkodik. Itt átellenünkben látjuk nap-nap után a bibliai apocryph Száráhját második kiadásban.

— Tarantilla herczegnőben? Csak nem ölte meg annak is az Asmodái dæmon hét férjét?

— Hetet nem; de négyet. Tarantilla herczegasszony most még csak huszonhat éves és már negyedszer özvegy. Tizennyolcz éves volt, mikor először férjhez ment: tehát egymást éri nála a gyászfátyol és a menyasszonyi fátyol.

— Álljunk meg csak. Ebben a történetben van egy alapos akadály. A ki az orosz ethnographiát ismeri, mint én, az jól tudja, hogy az orthodox egyházi törvények szerint egy özvegyen maradt orosz nőnek három esztendeig kell viselni a gyászfátyolt s ez idő alatt nem köthet új házasságot és így Tarantilla herczegnőnek nem lehetett nyolcz év alatt négy férjet eltemetnie.

— A ki azonban úgy ismeri a jus ecclesiasticumot,* s ismeri az indulgentiákat és dispensatiókat, mint én, az tudja jól, hogy «nulla regula sine exceptione». Van a kiewi kolostorban egy csodatevő szentkép, az Ikon, a kazáni Boldogságos Szűz, a kinek csak az arcza látható, a kép többi részét takarják az igazgyöngyök, drágakövek, mind fogadalmi ajándékok, s a melyhez százezrével zarándokolnak a testi-lelki bajokban szenvedők s a kinél feltaláltatik az a hatalom, mely minden válságból kisegíti a megszorult híveket. E csodatevő kép palástjának redői menedékszállásnak szolgálnak a gyászba borult özvegyeknek is. A következő eljárással. Este álmramenés előtt a legmélyebb áhítatossággal imádkozik az özvegy nő a jóságos szent alakhoz, mire az megjelenik neki álmában s meghallgatja a szíve kívánságát. Reggelre kelve aztán a malasztért esedező özvegy levelet ír a kiewi archimandritának, a melyben előadja az álomlátásában történeteket, s végül azért esedezik, hogy a mi álom volt, az legyen valósággá. A csoda-

* Egyházjog. — Nincsen szabály kivétel nélkül.

tevő szent szálljon le magas állványáról és tegyen látogatást az ő házában s ott ismétlje személyes megjelenésével az álomlátásban adott áldást és fölmentést. A mely kérelem, ha kellő komitívával ellátott, szükséges számú imperiáltekercsek alakjában, akkor a csodatevő szentkép az e célra rendeltetett mennyezetes díszhintóra szállítatik, melybe hat fehér ló van fogva. A díszhintót lóháton ülő fegyveresek veszik körül s egyháznagyok, szerzetesek kísérik a hegumenos vezetése mellett, templomi zászlókkal, énekes diakonusok zengenek előtte szent zsoltosmákat, a minisztránsok folyvást tömjénnel füstölik körül, növekedik a processió városról-falura a jámbor koldusok és zarándokok hosszú seregével; minden helység tornyában meghúzatnak a harangok, mozsarak durroztatnak, örömtüzek meggyújtatnak; végül a látogatás végeztéljénél, a jámbor özvegy asszony kastélyában az egész zarándoksereg megvendégeltetik, három napon keresztül. Mert három napon át tart a czeremónia, melynek folytán a csodatevő szent a kitüntetett özvegynőt a nehéz szabály alól fölmenti s aztán a mely úton idejött, ismét visszatér Kiewbe. Az özvegy leteszi a gyászruhát s felveheti a menyasszonyi köntöst. Hát ez az exceptio de regula per indulgentiam. Hogy e malasztteljes fölmentés mennyibe kerül? Serenissime nagy matematikus, kiszámíthatja; én nem próbálkozom meg vele, hogy megmázsáljam, mennyit nyom a «papzsák» üresen s mennyit nyom, mikor tele van?

Octáv csóválta a fejét: talán nevetett volna is; de az a hármass hegedés az arcán figyelmeztette, hogy neki nem jól áll a nevetés.

A spectabilis kiverte a pipáját s a hamut eltaposta a porondba, mintha csak elhunyt férjek hamva volna, a kiket illik eltakarítani.

A spectabilis újra megtömte a pipáját a kostömlőből, kicsiholt, rágyújtott. Aztán folytatá az ismertetést.

— E szerint sok előzetes kérdésre meg volna a válasz.

Tarantilla úrnő valóságos orosz hercegnő, örököse anyai ágon egy asztrachani fejedelmi családnak, apai ágon egy ős strelicznek. Független tulajdonosa nagy kiterjedésű birtokoknak s mindenféle bányáknak: megfelelő jobbágyság számával. A jövedelmének felét sem tudja minden pazarlása mellett elkölteni: a többiről gondoskodnak a jószágigazgatói. Hogy minden idejöttével más név alatt jelenik meg, ennek oka a férjváltozás. Templomba ő maga azért nem jár, mert az ő ős-orosz hitvallásának megfelelő szent hely Monte-Carlóban nincsen; pedig neki ezt meg kell tartani: gondolván a kiewi szent kép segítségére; a társalkodónője pedig quäcker. Az a rejtélyes kifejezés a szemekben elég magyarázatot talál abban, hogy ennek a fiatal nőnek már négy olyan családi tragédiát kellett végigélni, melyeknek történetét csak ő maga ismeri, melyeknek emléke folyvást kíséri, kinozza, igézi.

Egy albuma van már sirkövekből.

«Márvány-album.»

Négy epitaphium, kék, sárga, fehér, fekete márványból művészien faragva: a meghalt férjek aranybetűs neveivel a homlokán. Elsőrendű olasz művészek remekei. Mind a nagy parkban elhelyezve, gyászoló nyirfák alá. Érdekes gyűjtemény. Ilyennel nem mindenki dicsekedhetik. S a gyűjtemény még nincs lezárva.

Ezért párolognak el mellőle az udvarlók.

S ez neki tetszik: ez őt mulattatja. Hogy marad tátva a szája a heveskedő lovagnak, mikor arra a kérdésére, hogy mit rejt a hercegnő övére akasztott könyvalakú gyémántos medaillon? megmutatják neki a tartalmát. Négy férfi arczképe elefántcsont lemezeken. «A megholt férjeim.» Vannak még üres lemezek is benne.

Huh, milyen hideg fut végig az embernek a hátán!

«Fugite hinc pueri, latet anguis in herba.» De futnak is.*

* Fuss innen te gyerek, kígyó lappang a füvek közt!

Az a szép fiu, a román bojár, legtovább kitartott.

Egyszer aztán Tarantilla meghívta, hogy kísérje el Genuába. Csak egy rövid kirándulás az.

Tarantillának egy hires szobrásznál volt dolga, valami megrendelés ügyében. A bojár vele ment.

Érdekes műdarab volt, a mit Tarantilla megrendelt. Egyetlen roppant malachit obeliszk, hasonló két lépcső-talapzattal. A sötétzöld drágakő lapra egy alabástrom nemtő alakja borúl, baljával fejéről a fátyolt fölemelve. jobbával az író stylust a kőlapra illesztve. A sima lapon felül platina betűkkel e sor berakva: ITT NYUGSZIK, alul: EMELTE HŰ ÖZVEGYE TARANTILLA.

Csak a név meg az évszám hiányzik még róla.

Tarantilla előre elkészíttette a drága síremléket az ötödik férj számára.

...De úgy elfutott az udvarlója rögtön, hogy azt sem hagyta hátra, hová küldjék utána a leveleit.

Már most lehet találgatni, hogy angyal-e vagy ördög ez az asszony?

Hátha mártir?

A bibliai Száráhnak azt vágta az arcába a szolgálója: «Engem is meg akarsz-e ölni, a hogy megölted a hét férjedet?»

Ezért nevezték a Száráht «Kathlánneth»-nek: férjölőnek. Vajjon ő is Kathlánneth-e?*

[* Kathlánneth. Így nevezi a Schulchan Aruch, a zsidó vallás négyes törvénykönyve az olyan nőt, a kinek két férje meghalt nagy hirtelen egymás után. Az ilyen nőnek a Schulchan Aruch I. könyve 9-ik fejezetének 1-ső czikke megtiltja a harmadszori férjhezmenetelt, mivelhogy föltehető róla, hogy a következő férje is meg fog halni: ezért neveztetik «Kathlánneth»-nek, férjölőnek. De a böles törvényhozó hozzáteszi záradékban, hogy ha mégis akadna férfi, a ki az ilyen nőt feleségül veszi, hát csak legyen neki az ő kedve szerint s adja meg az asszonynak a keszubbát (móringot), ha már megismerte.

VII.

A KI ELÁRULJA, HOGY SZIVE VAN.

Semmit sem rejteget a civilisált ember annyira, mint a szívét. Még a bűnét sem.

A kiről megtudják, hogy szive van, azt kigúnyolják, kifosztják, megcsalják. Az ember rajta tartja a kezét a szívéen, mint a pénzes tárczáján, mikor ezt a feliratot megpillantja: «Gare aux voleurs». Az egész világ tele van szívtolvajokkal. Aztán szívet lopni épen úgy nem bűn, mint macskát lopni. Szívtelennek lenni olyan jó, mint beojtva lenni a himlő ellen. «Aes triplex circa pectus» (hármass pánccél a mellen). Egész tudomány ez.

A szívtelenség tanának a legfelső iskolája a világhírű játékbárlang.

Az egész világból rajzanak ide. Öregek és fiatalok. Még jó, hogy tizenkét éven aluli gyermekeknek tilos a belépés a játékbárlangba. Ott jönnek össze a tisztességes úrhölgyek és a kokottok. A szívét mindenki otthon hagyja. Szívről csak a fürdőorvos előtt szoktak beszélni, a ki aztán megállapítja a szívágulást, szívelhájasadást, szellentyűbillelést, s praescribál gyűszűvirágot, farkasalmát. A szív igazán alkalmatlan orgánuma a testnek. Momus következetesen róhatta volna meg szokása szerint Jupitert, az emberalkotót, hogy miért adott annak ilyen gyarló életszabályozót: nem tudott a helyett egy remontoárt helyezni az erei és idegei góczába?

Azt pedig egyáltalán le kell tagadni, hogy a lélek a szívben lakik. Hogy a lélek halhatatlan, azt a vallás dogmái miatt el kell hinnünk: igen is van lelkünk, mihelyt meghalunk. Akkor annak feladata a spiritista ülésen megjelenni s kérdésekre feleleteket adni. Ez az előkelő világ meggyőződése. De a mig élünk, mi az ördögöt akar velünk a lélek? Teszszük azt, a mit a testünk kíván. A mig élünk, addig csak testünk van: azontul aztán

ám lássa a lélek, hogyan él tovább — ha kedve van hozzá.

De a hírhedett kaszinóba nem is szabad szivet-lelket behozni senkinek. Azt künn kell hagyni, mint az esernyőt, meg a sarczipőt. Szép kis castrum doloris lenne a roulette-asztalból, ha ott minden tönkrement létezőt elsíratnának. Ha föbe lövi magát, eléneklik neki, hogy már most mehetsz Lázárhoz, a ki szintén szegény volt, örökké élni. A koldulás pedig az egész monacói fejedelemségben el van tiltva. Utiköltségről gondoskodik az igazgatóság, ha valaki mindenét elvesztette a kártyán.

Hogy a doctor jurisoknak (akár fæminini, akár masculini generis) nincs megtalálható szivük, az nemcsak Monte-Carlóban, de az egész világon tudva van.

Az oroszánvadász szívének is erős dresszura alatt kell állni. A ki dúvadak ölésében találja gyönyörét, annak hozzá kell szokni, hogy a szíve nagyot ne dobbanjon a válságos pillanatban, mert akkor ő hal meg, nem a fenevad.

Hát még az olyan nőnek, mint Tarantilla, hogy kell rejtegetnie a szívét! Tudja jól, hogy az ő homlokára ez a név van írva: «Kathlänneth». A ki találkozik vele, látszik a szemei elmeredésén, az álla megrándulásán, hogy azt mondja magában: «Kathlänneth!» S a kinek bátorsága van hosszasan a szemeibe nézni, mind azt vizsgálja: «hogyan haltak meg a te férjeid, egymás után, olyan gyorsan, ki ölte meg őket? Nem ezek a te gyilkos szép szemeid üzték-e őket a halálba? Nem azért futsz-e a világba, nem azért keresed-e a zajos társaságot, a mámorító mulatságot, mert azoknak a sápadt szellemei üldöznek? Talán vérhullások is? Van-e bátorságod még egy ötödiket is oda sodorni a bűvkörödbe? Egy örültet, a ki a szépségedért, vagy egy nyomorultat, a ki a gazdagságodért odaveti magát a lábaidhoz, hogy taposd ki a lelkét. Akad-e ilyen férfi, a ki lefekszik a te hitvesi nyoszolyádba, a melynek az álma a koporsóban végződik? Kathlänneth.»

Tarantilla maga megfelelt mindezekre, azzal, hogy a genuai szobrászszal elkészíttette azt a malachit síremléket. Kincset érő drága kő az, remekbe készült mestermű: láthatja minden ember. A kinek tetszik: megkaphatja. Az ára rá van írva.

Még az oroszánvadász nem látta; de a titkárja már látta és beszélt neki róla. Nem tette kíváncsivá.

A monte-carlói évad utolsó hetét járta, ilyenkor legélénkebb az idegenek rajzása. Mindenki siet a néhány hátralevő napot kiélvezni, még addig «messieurs et mesdames, faites vos jeux», azután már «rien ne va plus». A hydra teleszította magát s megy félévig aludni.

A rendes habituék, a kik az egész évadot kihúzták, vagy legalább huzamosb időt ott töltöttek, a végső napokban már nem játszanak, hanem mulatoznak azon a változatos kaleidoszkopon (ha ugyan «kaleido»), a mit a nyüzsgő turista-sereg produkál a roulette-asztal körül. Ilyenkor van a lepkék párosodási ideje. Rá lehet ismerni a fiatal házásokra, kik a mézes heteiket kényeztetéson töltik s a Rivieráról egy oldalkirándulást tesznek Monte-Carlóba is. Hiszen nemcsak a játékasztal csalogat oda, hanem az a paradicsomi pompája is a természet és kertészet egyesült alkotásának s a kiknek a szívük nem az aranyat szomjazza, hanem a szerelmet, azok több gyönyört találnak a monte-carlói pálmák és jázminok árnyában, mint a trente et quarante villanyvilágos termeiben.

Egy ilyen fiatal pár tette magát feltünővé az idegenek seregében. Fiatalok voltak még; csaknem gyermekek. A férfinak sötétszőke bozontos haja volt, fedetlen fővel járt, turista-sipkáját a kezében hordta; bajusza, szakállá ellenben világosszőke. Olyan becsületes képe volt. Egy «schmiss» a balpofáján bizonyítá, hogy az egyetemet látogatta. Az asszonykának pedig aranyszőke haja volt, angolos fürtökkel, elől-hátul kontyba fonva, kerek szalmaalapját a hátára vetve viselte, rózsaszín szalaggal a

nyakához kötve. A férfinak egy színházi láteső függött a vállsiján, a nőnek ellenben egy degez krokodilbőr-táska terhelte a csipőjét. Valószínűleg abban volt az egész hozománya. Ő teljesített minden fizetséget, óralánczához kötött kulccsal kinyitva a táska zárát s egy kis jegyzékkönyvbe pontosan felírva a kiadást.

Mind a ketten igen közlékenyek voltak. Az étkező-asztalnál egy sorba verődnek össze az egysorsú nászutazók, a kik között aztán nagyon hamar megy az ismeretségekötés. Elmondják egymásnak, ki merre akar fordulni innen, még azt is, hogy mennyi pénzt szánt a nászútra, s ha már valamelyik járt ott, a hová a másik készül, szolgál jó tanácsokkal.

A szőke ifjú német volt, a Pfalzból; a szomszédja, a sertehajú, dán. Francziául beszéltek egymással s annál fogva meg lehetett tudni, hogy ez német, amaz dán.

A dán megkínálta a németet szivarral.

— Köszönöm, nem érek rá.

Nem ér rá? Hiszen szivar mellett mindent lehet végezni, írni, festeni, még kerékpározni is: kártyázni meg épen.

De egy dolgot még sem lehet.

Hogy is szivarozhatna az, a kinek kedves, szép felesége van.

Alig is várhatták, hogy vége legyen az ebédnek s menekülhessenek a bokorba, folytatni a hitvesi enyelgést.

Mind az oroszlánölőnek, mind a szép tengeri oroszlának megragadta a figyelmét ez a boldog, naiv házaspár, melylyel több nap óta találkoztak az étkezőben, a sétányon.

Ők is készültek már az elutazásra.

— Milyen kevés kell az embernek a boldogsághoz, mondá Tarantilla, egyedül sétálva le a márványlépcsőkön Octáv herczeg kíséretében. Ragnhilda még ott maradt a spectabilisszal vitatkozni a nemzetközi választott bíróságok gyakorlati kivitele fölött. A hölgytudor dühös béke-

barát volt, a férfi ellenben makacs szószólója a harci erényeknek.

Tarantilla és Octáv közelből követték a fiatal házaspárt.

— Milyen kevés kell az embernek a boldogsághoz!

— Milyen sok. Egy másik ember, a ki osztozik benne.

— S mi gátolja az embert, hogy egy ilyen másik emberre rátaláljon?

— A sebhelyei.

— A sebhelyek diszítik az arcot.

— Nem azok a sebhelyek, a mik az arczon vannak, hanem másutt.

A hölgy nem folytatta tovább. Egyikük már csaknem elárulta, hogy szíve van.

Frázis! Frázis!

Nincs ott semmi! Be kell takarni!

Az utolsó napja is eljött az évadnak. Az utolsó éjszaka, a melyen még az aranyhalmok csábítják a halandókat, mint a hogy a gyertyaláng csábítja az ostoba éjjeli pilléket. Mit szeretnek azon a sárga fényen?

Ezen az utolsó estén összesugott a német a dán szomszédjával.

Az mégis botrány volna, sőt filiszterség, ha hét napi ittlét alatt meg nem ismerkednének a monte-carlói játék-bankkal. Hiszen nem kell az embernek sokat kockáztatni: egy pár száz frankot feláldozhat az ember azért a ritka izgalomért.

Hátha felrobbantjuk a bankot!

Az asszonykákat felküldték a szobáikba aludni. Holnap korán kelnek: a gőzös jókor indul Havre felé. A szőke menyecske átadta a krokodilbőr-táskát a férjének, a mit az a félvállára függesztett.

Most már lehetett volna egy szivart kiszívni.

Megint nem értek rá.

Most már nem a szép, csücsörített ajkú feleség csókja miatt, hanem azért a csúf, ragyás pofájú, potrohos vén banyáért, a kinek Fortuna ördögasszony a neve.

Éjfélíg tartott a játékidő. Akkor utoljára állt meg a körülpergő fatális golyó erre a félesztendőre. A játéktér-
mek kiürültek. Átok, zokogás, sóhajtas nem hallatszott
bennük. Levegő az mind! Ha karbollaal kifüstölik a ter-
met, a bacillusok elenyésznek benne.

Kora hajnalban egy ágyulövés a tengerről jelenti, hogy
a gőzös készül az indulásra.

Erre megnépesülnek a lépcsők, előtornácok, a hordárok
szaladnak czipelt málhákkal, ki a tengeri beszálló-hid felé,
ki az omnibuszokhoz, a mik málhákkal tele rakva állnak
a hotelek előtt, a vasuthoz indulandók.

Octáv és Tarantilla még nem készültek Monte-Carlót
elhagyni. Igazi úr nem utazik együtt a népvándorlással.

Abban sokkal szebb gyönyörködni a nem érdekelt né-
zőnek.

Mikor az a sok száz ember tódul, zsibong, szaladgál,
kiabál, egymást lökdösi, keres, hívogat, veszekedik, czepe-
kedik, tolakodik; az arczok rútak, ostoba kifejezésűek;
szemek, szájak rémültek; high-life, demi-monde összekeve-
redve: ez olyan pokolbeli komédia, a minőt még Királyffy
amerikai színpadján sem lehet produkálni: ehhez kell sok
igazi úr és úrnő, a ki a szerepét extempore játsza.

Lehet, hogy ez a látvány hozta össze őket a kaszinó
lépcsőtornácán.

Egyszer aztán a kászolódó tömeg között megpillantották
a fiatal német házaspárt, a mint a lépcsőn jöttek alá. Az
asszonyka két kezében czipelt egy kézi táskát, egy össze-
szíjazott plédet, meg a színpadi látcsövet; esernyő, nap-
ernyő a szíjak alá dugva. A férj megfoghatatlanul nem
könnyített a felesége terhén, az nem hozott magával
semmit.

Amint a lépcső aljára értek, a nő ijedten tekintte a férjére.

— Hát a pénzes táska hol van?

— Az odafenn maradt a szobában.

Arra a nő ledobta a két kezében hozott holmikat a már-
ványra.

— Szaladok fel a szobába! Te vigyázz addig a holmira.

S azzal futott vissza a lépcsőkön, beleütközve a szemközt jövőkbe.

Ebben a perczen a férjnek az arcza rögtön átváltozott egy halottálarczczá. A «facies Hyppocratica» meredt el rajta. Szemeiben, ajkain az örültség vigyorgott. Aztán a helyett, hogy a felesége ledobott batyuját őrizni a falhoz állt volna, neki veselkedett s goromba módon furakodott a költöző tömegen keresztül a csarnok felé.

Tarantillának azt sugá Octáv:

— Itt valami nagy baj van. Én futok a férj után. Ön ügyeljen a nőre!

S azzal sietett az előre rohanó fiatal német után, a ki hanyatthomlok rohant a tengeri kikötő hidja felé.

Néhány percz mulva bekövetkezett a katasztrófa megoldása.

A fiatal asszonyka sikoltozva rohant a lépcsőkön alá, kezében emelve magasra a szétnyitott pénzes táskát, lefele fordítva. Üres volt az. A férje az éjjel eljátszotta az egész hozományt az utolsó márkáig.

— Róbert! Róbertem! — sikoltozta a nő.

Tarantilla vissza akarta őt tartani; de ez kiszakította magát a kezéből.

— Bocsásson, asszonyom. Róbert meg akarja magát ölni; de én nem engedem, nem engedem.

Tarantilla átlátta, hogy a nőnek igaza van. A férje öngyilkos akar lenni: abban csak a nő akadályozhatja meg, tehát siessen utána. Nem is tartotta vissza, inkább mellette maradt és segített neki a tömegen keresztülvergődni, erélyesen kérve az útban levőket: ereszsziek ezt a szegény asszonyt, hadd érje utól a férjét.

Mit akar a férje?

Öngyilkos akar lenni.

Hát biz ez megszokott látvány az aranyborju színházában. Hozzá tartozik a koncert programjához.

— Róbert! Róbertem!

Vajjon utóléri-e? Az nagyon előre szaladt már.

Még Octáv sem bírta utólélni. A menekülő gorombán taszította félre az útjában levő pasasérokat, míg az utána törekvőnek elébb bocsánatot kellett kérni a megtaszígtatótól: sőt egy borotvált képű spanyol még fel is tartóztatta, megnyugtatta, hogy csak hagyja futni a tolvajt, majd elfogják azt a sbirrek a molón. Azt hitte, a tárczáját lopta ki, azért üldözi.

Sbirrek azonban nem voltak a molón: a szösze német tornászugrással termett fenn a mellvéden s ott egy percze megállt és hátranézett, balkezét a szeme elé tartva. Láta, hogy rohan utána sikoltozva, kezeit tördelve a felesége. Ekkor megpillantotta a jegygyűrűjét az ujján. Albaregia herczeg csak néhány lépésnyire volt már mögötte. Lerántotta a gyűrűt az ujjáról s odadobta eléje: «Amáliám-nak!» Azzal a tengerbe vetette magát.

Octáv herczeg nem sokat tétovázott: felszökött a mellvédre, s szabályszerűen a feje fölé meresztett karokkal, összetett tenyerekkel utána ugrott az öngyilkosnak.

Néhány perczig mind a ketten a dagadó hullámok alatt voltak, a mik tajtékzó gerinczczel harsogtak egymásután félkörben a sziklapart felé, tajtékukat egész a mellvédig felzúdítva. Csak két sirály csapongott a vizek fölött vijjogva: «vi há!»

E perczek alatt odaért a mellvédhez a két nő.

— Róbert! Róbert! — sikoltozá kétségbeesetten a szöke asszony.

De a másiknak a száján is kiszaladt egy rémkiáltás: «Octáv!» A sirályok is sikongattak «vi há».

Nem hiába kiáltottak: megjelentek azok a hívásra.

Először egy szöke fej bukkant fel egy hullám hátán.

— Róbert!

De Róbert nem tudott uszni. Fuldoklott.

A másik perczben vele szemközt felmerült Octáv, nemcsak a fejével, de mind a két vállával. Néhány hatalmas

karcsapással közel jutott a fuldoklóhoz. Azonban óvatos volt. Tudta jól, hogy a vizbefulót nem szabad szemközt megragadni, mert akkor az belecsimpajkozik a megmentőjébe s gátolja az uszásban. Tehát a háta mögé kellett kerülnie. Mikor a szőke fej újra felmerült a hullámból, hirtelen belemarkolt annak a hajába s annál fogva kiemelte azt a vízből.

Erre egy idegrázó izgalmas jelenet következett.

Az öngyilkos küzdött a megmentőjével: lehetett hallani a rikácsoló kiáltásait, a mikre Octáv dörögő hangon felelt.

— Bocsásson ön el.

— Maradj veszteg.

— Meg kell halnom.

— Fogd be a szád.

— Ujból megölöm magamat. — Koldus vagyok, tönkretettem a nőmet.

Octáv jobb karjával és a lábaival úszott, baljával az üstökénél fogva emelte a víz fölé a fuldoklót. Vigyáznia kellett, hogy az erős hullám oda ne csapja egy víz alatti sziklához.

Nagy sokaság gyült össze a rémjelenetet bámulni.

A révbeli hajóslegények hidegvérrel pipáztak a karfára könyökölve.

— Ezer rubel annak, a ki kihozza őket! — kiáltá Tarantilla.

Ez már beszéd!

Annyit az olasz bárkás is tud, hogy ezer rubel annyi, mint háromezer lira. Rögtön beleugrott két hajós a vas-karikához kötött csónakba.

Octávnak egyre több baja lett az öngyilkossal, az felkapkodta a karjait, hogy az üstökét kiszabadítsa mentője markából, s ezzel nehezebbé tette a testét.

Valami jó lélek megtalálta a földre dobott gyűrűt, s oda hozta Amáliának, hallotta, hogy az az övé.

Erre az asszonyka még jobban elkeseredett s utána akart ugorni a Róbertjének.

Tarantilla átkarolta, magához szorította s valamit sugdosott a fülébe, a mitől a jajveszékélő nő elcsendesült.

A mentő csónak közeledett már a két férfi felé, Róbert látta azt s azzal a karjait aláereszté a vízbe. Ugy látszott, hogy megadta magát. Egyszer azonban megint kiemelte a vízből a jobb kezét. Egy kinyitott kés volt az öklében. Azt cselekedte a víz alatt. Hörögve kiáltott:

— Ha nem enged ön a vízbe fulnom, elvágom a torkomat!

Ekkor Octáv oda hajolt föléje s valamit dörmögött a fülébe.

Az valami varázs-szó lehetett. Az öngyilkos elhajította a kést a kezéből s aztán engedte magát a mentő-csónakba emeltetni. Azzal aztán elszállították a kikötő lépcsőzetéig. De ott már úgy ki volt merülve, hogy eszméletlenül rogyott össze. Hordozó ágyat kellett a számára hozatni. A míg azzal megjönnek, addig a szőke asszonyka tartotta a szerencsétlennek a fejét az ölében: annak a szederjesre dagadt arczát törülgetve.

A becsületes vendéglői bérszolga utána hozta a lépcsőn hagyott plédjét, betakargathatta vele az átázott tetemet, a kézi bőrröndje is megkerült, abban volt az otkolon és repülő só, balesetekben segítőszerek.

Octáv Tarantillával tanakodott.

— Mit csináljunk most ezzel a megmentett emberrel? Egy vízből kihuzott öngyilkost semmi vendéglőbe be nem fogadnak. Ha a sindacónak fülébe jut a dolog, az rögtön eltolonczoltatja a boldogtalant Roccabrunába.

— Itt van az én villám: oda fogjuk vitetni.

— De én nem hagyhatom el ezt a szerencsétlen ficzkót, mert visszaesik az öngyilkossági mániába.

— Ne féljen. A felesége majd megőrzi. Hanem azért ön is jöjjön vele (ha tetszik). Talán ruhát válthat addig. Át van ázva.

— Fölösleges. Majd megszárad a forró napon rajtam. Hozzá vagyok én szokva az ilyésmihez. Ha csak a her-

czegnő nem találja shokingnak, hogy ilyen kosztümben látogatásra elfogadjon.

Tarantilla nem szólt, csak a zárt ajkainak a mosolygása felelt.

Nemsokára megérkezett a scena helyére a herczegnő groomja, s a herczeg faetonja. Az egyiken Ragnhilda ült, a másikon Cyrill.

Octáv elkezdett intézkedni.

— Az alélt férfit az én kocsimra tesszük, spectabilis fog rá ügyelni: én magam hajtom a lovakat. A herczegnő viszi magával a hintaján Amália úrnőt.

— Nem jó lesz így, mondá Tarantilla. Az én hintómra tegyék Róbert urat, s Amália asszony legyen a férje mellett és gondozza, Ragnhilda meg a spectabilis maradjanak itt a hotelben a lunch idejéig. Én pedig megyek a herczeg faetonján, ha úgy tetszik.

És Tarantilla herczegnő oda ült a kocsisülésbe a lucskos férfi mellé, a ki a lovakat hajtotta. Pedig annak az átázott matrózkabátnak a kigőzölgése nem narancsvirágillat. Az a félig nyitott női ajk azt látszott mondani, hogy ő is szokva van ilyesmihez.

A két doctor juris utána nézett a tova gördülő kocsiknak.

A himnemű azt mondá a nőneműnek:

— Habeat sibi. (Birja békével: szabad fordításban.) Hát mi ne mentenénk ki valakit a vízből? «Regis ad exemplum totus componitur orbis.» (A király példája szerint idomul az egész világ.)

A mire a nőnemű doktortól azt a replikát kapta, hogy:

— Si duo faciunt idem, non est idem (ha ketten cselekszik ugyanazt, még sem ugyanaz), a mi juridicai maxima.

A herczegnő szolgáló személyzete között orvos is volt. Neki magának ugyan nem volt rá szüksége, mert ő Priessnitz-kurát használt; Ragnhilda meg Kneipp híve volt, de kellett a cselédjeinek, meg lovainak. Hát biz az csak veterinárius-diplomával jeleskedett; de a tatár inasoknak éppen az használ, a radikális lókúra.

Ahhoz pedig alaposan értett a doktorra promoveált tilógus, hogyan kell a vízbefult tetszhalottat életre hozni. Az nem uraságoknak való látvány.

Azokat csak akkor bocsátják be, a mikor a műtevő a szakácsnak jelt ad a szócsövön át, hogy küldje fel a borlevest.

A kinek borleves kell, az már él.

Együtt sietnek a felocsúdottat üdvözölni Tarantilla, Amália és Octáv. Az már félig ülő helyzetben van a nyoszolyán, a kiivott leveses csészével a kezében.

Amália természetesen elhalmozta őt csókjaival: a homlokát, a szemeit, az orczáit, az ajkait; aztán siet neki elmondani, a mi a nyelve hegyén van, magyarázatul szétnyitva előtte azt a fatális krokodilbőr táskát.

— Nézd! Nézd! Mind itt van! A mit elvesztettél. Ez az angyal, a hercegnő visszapótolta, megajándékozott vele.

— Sssssss! Csititá Tarantilla, haragosra ránczolja a homlokát. Mondtam önnek, hogy ne szóljon erről idegének előtt!

Erre a fiatal asszonyka a legártatlanabb naiv gyermekarczczal bámult fel térdepeltéből a hercegnőre, s fejbólintásával Octávra mutatva, hebegé:

— Hiszen ő nem idegen.

Ezen aztán kénytelen volt mind a kettő elnevetni magát: Tarantilla is, Octáv is.

Róbert azonban hálás tekintetét nem a bőkezű hercegnő, hanem a keménymarkú Octáv felé fordítá.

— Uram! Nyujtsa ön nekem a kezét, hadd csókoljam meg.

Octáv a kabátzsebébe dugta mind a két kezét s vállát felhúzva, mondá:

— Ugyan miért? Azért, hogy az üstökét jól megczibáltam. Máskor ne szolgáljon rá.

Azzal kimentek a hercegnővel a szobából, magukra hagyva Róbertet és Amáliát.

Mikor a hercegnő budoárjában leültek egymással szemben, Tarantilla azt kérde Octávtól, hogy mi volt az a szó, a mit ő az öngyilkossal küzködve annak a fülébe sugott, s a mitől az úgy megszeliidült, hogy eldobta a kezéből a kést.

— Hát egyre azt kiabálta a szerencsétlen, hogy ő neki meg kell halni, mert semmivé van téve, koldussá lett. Én értesültem róla, hogy a fiatal ember bányatechnikus. Azt dörmögtem neki : «Én megteszem önt a köszénbányámban felügyelőnek.»

Tarantilla lehunyta a szempilláit. Valamit el kellett velük takarnia.

De a szájának még sem tilthatta meg, hogy szóljon.

— Hisz önnek szíve van.

Octáv felállt s odalépett a hercegnő elé.

— Csak fél szív, mely a másik hozzáillő felét keresi.

— Keresi?

— Talán meg is találta?

— Kérdés ez?

— Jól címezve.

— A válasz csak négy nap múlva adható meg.

— Miért e hosszú haladék?

— Ön tudja bizonyosan, hogy én négyszeres özvegy vagyok. Rövid idő alatt négy férjet eltemettem. Önnek meg kell hallani tőlem ennek a négy házasságnak a történetét. Mindegyik betölt egy napot. Egy kis regény külön-külön. Négy nap múlva aztán ítélni lehet ön felőle, hogy ennyi gyászfátyol vet-e rám árnyékot?

VIII.

LEO ÉS LEONA.

— Ma lesz az első nap? — kérdezé Octáv.

— Ma nem. Még nagyon fel vagyok izgatva ettől a rémjelenettől, mely előttünk lefolyt. Másoknak a szerencsétlensége megbénítja a lelkemet. Össze kell elébb gyűj-

tenem az emlékeimet. Hisz négy év óta küzdök velük, hogy el tudjam felejteni. Egyik rémkép a másikat takarja el, majd meg összekeverednek, hogy magam sem talállok ki a zürzavarból, mely olyan, mint egy hagymázos álomlátás. Egyik alak átváltozik a másikká. Majd meg körül-tánczolnak valamennyien; összefogóznak: nem ereszte-nek. Széjjel kell őket előbb válogatnom. El kell csillapítanom az idegeimet, hogy úgy mondhassam el egyik mesét a másik után, mintha csak avant la lettre olvasnám el egy rémmese-író még ki nem adott novelláit.

— A hogy az özvegy német császárné szokta, a ki mindig elhozatja magának Janke Ottótól az új regények kefelevonatait.

— Császárnői élvezet. Ilyenben fogom én önt részesíteni. Hanem, hogy a mai nap se múljon el hiába, ön tehetne valamit, önnek nincsenek idegei. Ön a mai nap eseményéből nem tartott meg egyebet, mint azt, hogy egy embernek az üstökét megeczibálta: a többit majd elintézi vele a titkár. Ön elmondhatná nekem, mi tette önt ily élő szoborrá? Holott szíve van.

— Az én életem fátuma kevés szóval elmondható. Én csak egyszeres özvegy vagyok. Unokahúgomat vettem nőül, a kit gyermekkor óta szerettem. Mint kis babát karomon hordtam: aranyszőke haja volt és búzavirágszín szemei. Mint lyánkát, játszani tanítottam: akkor már sötét szőke fürtei voltak, és tengerszín szemei. Mint felnőtt hajadont imádtam: akkor gesztenyeszín haja volt és diózöld szemei. Hogy a gyermeknek a haja és szeme ilyen csodálatos módon változtatja idő jártával a színét, a míg hajadonná serdül! És én nem gondoltam rá, hogy még azután is változhatik valami. A szülőink is egymásnak szántak bennünket.

Egyenlő volt a rangunk és vagyonunk. Birtokaink Magyarországön fekszenek, közel egymáshoz.

— Ah! ön magyar?

— Ezt még nem tudta a hercegnő?

— Hisz ön nem hord magával cigányokat s a titkárja nagyon jó titoktartó.

— De annak a viseletéről csak lehetett következtetni.

— Én azt hittem, hogy az bolgár öltözet.

— Hiszen nálunk sem viseli azt már senki, csak a kivételes hazafiak. A falusi paraszt díszköntöse a tűzoltóblúz és sisak, a városi úré a kerékpáros-jelmez, lapos sipka.

— Mi oroszok nagyon szeretjük a magyarokat.

— Adósaink vele.

— Hát ön nem szereti az oroszokat?

— Kétszer utaztam be a nagy Oroszországot. Egyszer télen, másszor nyáron, s megtanultam szeretni — az orosz népet.

— Csak a népet?

Octáv összekulcsolta a két keze ujjait, úgy nézett könnyörgő tekintettel Tarantillára.

— Herczegnő! Belőlem spanyol hüvelykszorítóval sem lehet kisajtolni egy hizelkedő bókot. Én Leonát nagyon szerettem; de soha annyit sem mondtam neki, hogy «szép vagy.»

— Az hiba volt. Az ön szempontjából. Nem az enyimből. Én sem szeretem a bókot. Az édes boron ólomczukrot érzek. A folytatását sejtem. Egyszer aztán akadt valaki, a ki nem sajnálta az édességet.

— A legjobb barátom volt. Leónak hitták. Igazán banális tréfa a fátumtól! úgy hangzik, mint egy rossz operette-czím: «Toto és Tata», «Leo és Leona.» Rám nézve tragödia lett belőle. Egy képviselőválasztás alkalmával, a mikor nekem körutat kellett tennem a választókerületben s programbeszédeket tartanom, az én barátom elszöktette magával a feleségemet.

— De a kerületet meghódította ön.

— Azt meg. Az még most is hűséges hozzám. Azt sem tudtam: merre tűnt el a nőm. Különben sem úri sport elszökött nőt üldözni. De megátkoztam őket: a nőt is, a

csábítóját is. S csodálatos valami az az átok. A hangnak, a fénynek, a villanynak az erejét már a végtelenig tökéletesítették; de az átok ereje mindazoknál csodálatosabb: az átokra rá van bízva, hogy keresse fel a szélrózsa minden irányában az átoksujtottat, s az utána megy, rátalál. Azzal a szóvalátkoztam meg őket, hogy «haljatok meg együtt!» És néhány hét múlva kapom az értesülést Alexandriából, hogy egy Európából jövő hajón Leo megkapta az ázsiai epemirigy ragályt, Leona ápolta őt s mind a ketten behaltak — egy és azon órában. Beledobták őket a tengerbe.

Tarantilla összeborzadt, fázott.

— Soha sem ismertem a megijedést. Sem orgyilkos pisztoly lövése, se mellém lecsapó villám meg nem ijesztett. Most megtudtam, mi az! Megijedtem saját magamtól. Hát ilyen rettenetes erő van az én felemelt öt ujjamban, hogy a ki után én a kezemet kinyújtom, ennek a sugárzata utóléri azt még a tenger közepén is?

Rémítettet követtem el.

Megöltem két lelket, a kiket egykor nagyon szerettem, s aztán még jobban gyűlöltem, s a miért az a büntetésem, hogy miután megöltem, ismét szeretem őket.

S még csak kiengesztelésre sincs módom. Nem zárándokolhatok a sírjaikhoz, nem emelhetek fölöttük mauzóleumot: ismeretlen tenger takarja el őket.

De ha én nem mehetek ő hozzájuk, eljönnek ők én hozzám.

A lelkek nem hagyják magukat eltemetni, se föld alá, se tenger alá. Visszajönnek. Ha ébren elüzöm őket magamtól, álmomban csak ott vannak. A képtelenségeket teremő fantázia mindenféle képleteiben jönnek elélem. Mindig Leo és Leona. Nem szabadít meg tőlük se mámor, se kábulat. Ha az éjet átvirrasztom, akár dőzsölve, akár fejtörő munkában: nappal is rám találnak. Futok előlük a Jeges-tengerig: velem jönnek. Végre fellázad bennem a férfierély. No hát, ha ti fantomok küzdeni akartok velem, elfogadom. Kik vagytok ti? «Leo és Leona.»

Himoroszlán, nőoroszlán? No hát szembeszállok veletek, én kereslek fel titeket a ti barlangotokban! Számoljunk le! ölje meg egyikünk a másikat s annak aztán legyen örök nyugalma. Felkerestem a pusztát, rátaláltam az én oroszlánomra. Ez az, ő az! Ráismertem a lelkére a szemében. De ő is rám ismert. Micsoda ordítás volt az! Rám rohant: élethalál-harcz volt! Én megöltem őt; de ő is megsebesített engem. Arczomat megcsúfolta, hogy azt nő soha meg ne csókolhassa. De legalább azóta nyugtom van, nincsenek kisérteteim.

Tarantilla fölkelt a helyéről, odament Octávhoz s megcsókolta az arczán azt a hármass sebhelyet.

ELSŐ NAP.

IX.

HÁZASSÁG SZERELEMBŐL.

Másnap korán ott termett Octáv herczeg a Villa Tarantillában.

Egy kis meglepetés várt rá az elfogadásnál.

Tarantilla herczegnő egy keletiesen bútorozott kupolás teremben fogadta a látogatóját, s a viselete is összhangzott a terem pompájával. Tatár úrhölgynek volt öltözve: sarkig érő tarka virágos muszlin-ing fölött a nehéz selyem khalát, hosszú lecsüggő ujjakal, azon himzések drágakövekkel és gyöngyökkel kirakva; fején széles bársony homlokkötő, melynek rózsaszín alapjából ellentétes színnel váltak ki a fekete igazgyöngyök, mogyorónagyságúak, közepén egy mindannyinál nagyobb, körtealakú gyöngyszem, szintén fekete, mely a homlokra lecsügg: valódi kincs az egész. A leeresztett hajfonatai is át voltak tekerve igaz gyöngysorokkal, fülében és elől a mellén ragyogó gyémántok, a kezeinek minden ujján drágaköves gyűrűk; derekát kirakott arany öv köríté s a bal válláról

a mellén keresztül egy türkizzel kirakott szíj csüggött, melyre egy arany táblájú könyvecske volt akasztva: az alkorán miniatűr írásban. Úgy ült a diványon, keresztbe vetett lábakkal, hímzett papucsai a szőnyegre dobva.

Mosolyogva nyújtotta kezét látogatójának, letéve arra az időre korallnyelű napmadártoll-legyezőjét.

— Ne gondolja ön, hogy én ezt az öltözetemet valami színpadi hatás végett választottam: sokkal rosszabb szándékom van annál. Ez egy megvesztegetési kísérlet. Én tüntetni akarok vele ön előtt. Tudatni akarom önnel, hogy én tatár nő vagyok. Épen olyan keleti faj szülötte, mint ön. Az ön magyar nemzetét is épen úgy gúnyolják, rágalmazzák, félreismerik, sehogy sem ismerik, *mint* az én népemet, a tatárt. A mi csak a világtörténetben foltot képez, a kegyetlen dúlások, a népirtó hadjáratok, miket a mongol hordák elkövettek, azt mind a tatárok nevéhez kötik.

— A mi népünk is úgy híja azt, hogy «tatárjárás».

— Pedig az én hazám, az én szép volgamelléki Kazán országom népe a legemberségesebb törzse a világnak: munkás, földművelő, állattenyésztő nép; halászáttal, hajózással foglalkozik; közvetíti a kereskedést Európa és Ázsia között, folyton járja az utat az Amur-vidékre, China kereskedelmi városaiba, a drága prémeket, theát és selymet szállítva a művelt világba; s ezzel különbözik az ön magyar fajától, mely a kereskedést bizza egy másik keleti fajra; csak egyben hasonlít önnek a testvéereihez, hogy ez is úgy szereti a maga árva hazáját, mint a magyar; bármilyen messze elmenjen is: de mindig visszatér a maga szeretett Kazánjához, a Volga által körülfogott «szamarai ívhez» s mikor megrakott tevéivel odaérkezik a dicsőséges «Szárai»-hoz, leszáll a nyergéből s megcsókolja annak a köveit! Önök boldogok; van egy dicsőségesen emelkedő királyvárosuk; a tatár nemzet királyvárosa már romhalmaz, a mit eltemet a futó homok: pedig a maradványai, a nagyszerű oszlopcsarnokok, a ledült boltívek, művészi

faragványaikkal egy dicsőséges múltról beszélnek. És a kazáni tatár most is búcsút jár ezekhez a romokhoz, mintha még mindig a régi ghirai szultánok laknának benne.

E szavaknál Tarantilla herczegnő arczán két igazgyönggyel több ragyogott: az a szemeiben volt.

Octáv azt mondta:

— Megengedi herczegnő, hogy a lábaihoz üljek.

— Vegyen magának egy vánkost.

Olyan thema volt ez, melynél két szívnek meg kell nyilni egymás előtt. . .

. . . Hohó! Messze van még! Négy síremlék áll még közöttük!

— Bennem a tatár fejedelmi családok vére foly. Kezdé az élettörténetét Tarantilla. Kazán fővárosában, a hasonló nevű fővárosban van a hódító czárok által épített Kreml, egészen a moszkvai Kreml mintájára; annak van egy tornya, melynek építési stílja tatár eredetre vall. A nép úgy híja, hogy «Szümbéke tornya». Az a Szümbéke volt az én anyám. Maga is a khánok ivadéka volt: magára maradt árva. Alig tizenhárom éves korában hozzáadták a nálánál egy évvel idősebb uralkodó khánhoz, Epatájhoz. Még alig ismerhették meg egymást (a gyermek házaspár), a midőn a keleten oly megszokott udvari lázadás ütött ki, s a vezérek a kis Epatáját legyilkolták. És azután visszahívták helyébe a három év előtt a trónról elüzött Szafa Ghirai khánt Krimiából. A visszatért khán beleszeretett a gyászoló özvegybe.

Csúf arczú, kegyetlen szívű ember volt; de férfi volt, szultán volt! Szerencsének kellett nevezni, hogy az elhagyott Szümbékét maga mellé emeli a diványára. Volt fényes menyegzői ünnepség, a milyent csak tatárok tudnak tartani.

Azt követte a nagy lakoma. A tatároknak nem tiltja a próféta a boritalt. Hiába is tiltaná. Nekik terem a legjobb boruk a világon s azt nem veszi meg tőlük senki: maguknak kell meginni. Szafa Ghirai khán annyit talált belőle

inni a menyegzője éjszakáján, hogy a násznyoszolyája lépcsőjén elbukott, s úgy vágta a fejét a mennyezet oszlopához, hogy koponyája ketté hasadt. Rögtön meghalt.

— És így Szümbéke másodszor is özvegy lett, a nélkül, hogy egyszer is asszony lett volna, szólt közbe Octáv.

— Az ám, úgy látszik, hogy ez a «Kizmet» a családkban van már. A megholt khánnal az utolsó fejedelmi sarja is kimúlt a tatár uralkodó családnak. Az asszonyt nem veszik annak. Az orosz kormány ezzel leszámolt. A fejedelem nélkül maradt kazáni khánságot egyszerűen bekebelezték a nagy orosz birodalomba. Adtak neki kormányzót, orosz tábornokot. Szümbékét pedig elvitték Moszkvába s ott férjhez adták egy előkelő gazdag főúrhoz, Andreovics Alexej Koranoff herczeghez. Ez volt az én atyám. Nem volt már fiatal ember, mikor megnősült; hanem derék, erőteljes férfi volt késő vénségéig. Mintha most is előttem látnám az alakját. Én már akkor tizen-nyolcz éves voltam: mikor utoljára láttam, tehát ő is húsz évvel idősebb, mint mikor megházasodott; mert én a házassága második évében születtem. Nagy, fehér szakállá volt, és sűrű ezüstszürke haja, homlokán kétfelé választva s a vállaira eresztve! Még mindig vadászkéssel fogta fel a vadkant a vadászaton. Nevetett, mikor a papok a halálról beszéltek neki s unszolták végrendelettelre. Azt mondta, hogy ő száz esztendeig fog élni. Mikor a térdére vett, mindig azzal ingerkedett, hogy ő még tánczolni akar az én lakodalmamon. Özvegy volt már. Anyámat négy esztendőskoromban elvesztettem. Akkor nevelőnőt hoztak a házhoz, a kire rábiztak: Waimönen asszonyt, a kinek egy velem egykorú kis leánya volt, Ragnhilda. Én igen kedves gyermekkori játszótársat találtam benne, ellenkező természetünk daczára. Én pajkos, szeszélyes gyermek voltam, ő pedig komoly és figyelmes.

— Miként ma is.

— Ma már egészen más. Criticus és sarcasticus, a ki imponál mindenkinek. Nekem leginkább. Tizenkét éves

korában elvitték Ragnhildát egy külföldi magasabb nő-képző intézetbe, onnan jogakadémiába került, tudori oklevelet szerzett. Nekem pedig hoztak mindenféle tanárokat, a kiktől nekem vallást, történelmet, földleírást, zenét, rajzolást, nyelveket kellett volna megtanulnom: a minek a szükségét én mind nem tudtam belátni. Minek tudjak én többet, mint a mennyit Waimönen asszony tud? Különösen, hogy minek ismerjek én meg több vallásos czeremoniát, mint a mennyivel az én finn quäcker nevelőnőm boldogulni képes? Az atyám ezért sokat zsémbelt velem. Lelkemre kötötte, hogy egy orosz hajadonnak mulhatatlan szüksége van az orthodox ősvallás minden külső-belső szabályaival tisztába jönni a férjhez menetele végett.

— Például a kazáni csodatevő képpel. — Susogta Octáv.

A herczegnő a legyezője tollával arczul legyintette a közbeszólót.

— Nem kell gonoszkodni. Épen ez volt az, a mit legkevésbbé tudtam megérteni. Hát mire való a férjhezmenés? Hiszen olyan jó leánynak lenni. Van én nekem szükségem arra, hogy egy majmot vegyek a nyakamba? Pedig mindazok a himnemű emberek, a kikkel a moszkvai és szentpétervári szalonokban találkoztam, nem voltak rám nézve egyebek, mint majmok. Atyuska ráhagyta. Hát biz azok majmok. De majd fog ő én elélem állítani egy olyan férfit, a ki egészen alkalmas arra, hogy belőle férjet formáljak. Aztán egy nyáron elvitt magával Kazánba, a hol nagy uradalmi vannak, körülkerített vadaskert és park közepén pompás kastélya. Atyám meghívta vadászatra a környék előkelőségeit. Azok között volt a kazáni kormányzó, Kuzminszky Pavlovics Péter, előkelő úr is. Derék ember volt. Később majd még több jót is elmondok róla. Ebédnél mellettem ült balról, a jobbot az archimandrita foglalta el.

Sok érdekeset tudott beszélni a kormányzósága alá tartozó népfajok szokásairól, csuvaszokról, cseremiszekről, votyákokról, mordvinokról, a kikről azt állítják a tudósok, hogy a magyar nemzettel rokonok.

— De én nem hiszem el nekik, — dörmögte Octáv.

A vendegsereg eltávoztása után az apám előfogott.

— No hát, hogy tetszett a szomszédod? Ez csak nem majom?

— Nem ám; hanem medve.

— Ugyan miért?

— Azzal a rettentő bozontos hajjal és szakállal.

— Ha csak ez a baj!

A legközelebbi látogatás alkalmával aztán a derék Kuzminszky szépen lefésült hajjal s megnyirott szakállal került elém.

Így még kevésbbé tetszett. Medvének tökéletes volt. Miért nem maradt annak?

Atyuska példálózásaiból megértettem, hogy ő neki az volna kedvére, ha én Kuzminszkyhoz mennék nőül. Hogy e derék ember előtt milyen nagy *carrière* áll. Még miniszter is lehet belőle. És belőlem a czárné udvarhölgye. Csak azért sem kellett.

Ekkor vetődött oda a kazáni kastélyunkba egy új alak, a kit e néven mutattak be: Durancsics Barilla Mirkó gróf. Délszláv indigena volt: az udvarnál benfentes.

— Délszláv grófok csak Horvát-Szlavonországban vannak, — szólt közbe Octáv.

— Tudom. Ez valami kiváló példánya volt a kicziczomázott férfinak. Haja, bajusza, oldalszakáll, szemöldöke szénfekete, arcza, ajka piros, fogai ragyogók, s azokat szerette mutogatni. Ezredesi egyenruhát viselt egész sor érdemrenddel a mellén s daliás alakja volt. A társalgása is nagyon élénk volt, tudta a franczia mondatokat keverni a beszéde közé s érdekesen pletykázott a szentpétervári előkelő társaságokról. Ez az ember tetszett nekem. Az apám azonban nagyon hidegen bánt vele. A minek én megtaláltam a magyarázatát abban az összeállításban, hogy atyuska a kedvencz tervét, a kormányzóval lehető házasságomat látja az által veszélyeztetve. Ez még önfejűbbé tett. Hisz az ember magának házasodik, nem az

apjának. Én a magamviseletével bátorítottam Barilla grófot. Megvallom bűnömet, terhemre is volt már ez a gyámkodás alatti unalmas élet: csábított a fényes udvari világ. Az atyám nem nyithatta azt meg előttem, mert őt onnan az új czár környezete elvadította, a minek az okait én nekem senki sem magyarázta meg. A szívem nem szólt bele: csak a hiúságom beszélt. Annyira mentem, hogy bátorságot adtam Barilla grófnak egy napon az atyám előtt ünnepélyesen megjelenni s a kezemet megkérni. Vártam rá az atyám olvasószobájában.

Barilla gróf előadta a kérését.

Az atyám az én jelenlétemben a következőket mondta az én kérőmnek. Nagyon jól emlékezem rá. Szakaszokra volt osztva a beszéde s én azokat öntudatlanul számláltam az ujjaimon: egy — kettő — egész hétig.

— Tudod, kedves Durancsics Barilla Mirkó gróf, hogy én te neked mindenkor nagy tisztelőd voltam és senki annyira nem ismeri a te kiváló tulajdonságaidat, melyek téged a társaság ragyogó csillagává tesznek, mint én. Ezredes vagy, a vitézségi érdemrend tulajdonosa, a harctéren szerezted babéraidat. Igaz ugyan, hogy hőstetteidet csak a dauriai védtelenül fölégetett falvak s lemészárolt fegyvertelen parasztok csontjai hirdetik; hanem a diadalaidd kétségtelenek. Azt is tudom, hogy kitűnő diplomata vagy, a kormány jobb keze. (Majd azt mondtam: a balkeze.) Ha valahol a Balkán-félszigeten összeesküvést kell csinálni, vagy a saját fajodnak egyik törzsét a másik ellen felingerelni, hát oda téged küldenek. Hahem hát ez tudomány. Dicséri az emberét. Azt is tudom, hogy gazdag vagy, szerencsés kezed van, s nem akarok hitelt adni azoknak a híreszteléseknek, a miket rád bizott tartományok kifosztásáról terjesztenek; azt meg épen nem hiszem el, hogy a kártyán ki tudod korrigálni a szerencsét. Hogy szép férfi vagy, azt, a ki rád néz, láthatja; alakod daliás, arczod fiatal. Hogy honnan hozatod a kozmetikumaidat? Azt én bizony nem kérdezem, arra sincs

gondom, hogy a vállaidon és a czombjaidon viselsz-e Reithoffereket? Hogy jó czimbora vagy, az elismert dolog, s a ki három nap, három éjjel győzi az ivást s a vele járó virtust, mint te, az én előttem bámulatra méltó talentum.

— Hogy kitünő társalgó vagy s az asszonyok mulattatásában remekelsz, azt bizonyítja, hogy nem hiába jártál három esztendeig Párisban a moulin rouge és a closerie de lilas magasabb akadémiába. Mindezeket a kiváló szép tulajdonságaidat megkoronázza előkelő származásod. Az apád, Durancsics Péró, elsőrangú sertéskereskedő volt Belgrádban. Az anyád azonban ragyogó szépség volt. Így jutottál te a Barilla grófi névhez, melynek viselője szlavoniai mágnás volt, s tégedet adoptált. Ezért te volnál az ideál egy apára nézve, a kinek a szerencse kinálkozik, hogy egyetlen leányának a jövődöbelijét keblére szorítsa.

— Hanem hát, édes Durancsics Barilla Mirkó gróf, a miért a feleségemet halálra tánczoltattad, azért nem bocsátok meg neked soha, s megtiltom neked, hogy az én házam küszöbét még valaha átlépd! . . .

. . . — Ezt a napot jegyezd fel magadnak Andrejevics Alexej! Lesz ennek éjszakája.

Ekkor tudtam meg madame Waimönentől, Ragnhilda anyjától, ki nevelőnőm volt, anyám halálának történetét, a mit előttem mind az ideig eltitkoltak. A fiatal Szümbéke a moszkvai világzajban keresett kárpótlást ifjúkori ábrándjaiért, színházakba, tánczvigalmakba járt; a férje szabadjára hagyta, engedte mulatni. Gyöngédségét tömörebb módszerekkel tudta nyilvánítani. Ritka becsű ékszerekkel halmozta el nejét. Palotáját megnyitotta a divatvilág előtt, s annak pompájával fejezte ki férji szeretetét. Muzeumot alapított a leghirhedettebb régi és újkori művészek remekeiből, a miről külföldi hírlapok is beszéltek. S nejének arczképét a czár udvari festőjével, az ön hazafiával, Zichy Mihálylyal festette meg. Erről tudom, hogy milyen szép volt az anyám.

— Hasonlított a hercegnőhöz ?

— Egészen más volt: én az atyám vonásaira ütöttem. Egy tánczvigalom alkalmával aztán a szenvedélyesen udvarló Barilla gróf háromszor körülvalczerezette az anyámat a nagy báltermen, s akkor hűsítőül hozott neki egy pohár jeges barbarászt, s attól az anyám negyednapra meghalt. Ilyen emlék kötötte az én első kérémet a mi családukhoz.

— E megszégyenítés után valószínűleg letűnt Barilla gróf a láthatárról, — mondá Octáv.

— Majd megtudja ön tőlem. Ezentúl kezdett el csak sorsom ördögévé válni. A dæmonok valamennyien, Asmodái, Luczifer, Beherik szégyenelhetik magukat mellette. Ez jobban értett hozzá.

— Milyen is az az ördög? Orthodox templomaink tele vannak a képével festve: látható az az utolsó beszarábiai beszerikában is. Csúf, szarvas, bozontos fejű, kilógó veres nyelvű kecskebak, tüzes vasvillával a kezében, a ki a megnyílt földből támad elő, pokoltűz lángjai közepett, s keresi a bűnöst, a kit kárhozatra czepeljen. Dehogy ilyen az ördög! Az egy eszményi szép férfialak, a ki nem a pokol torkából, hanem a ragyogó holdudvarból száll alá, aztán nem is a bűnt keresi, hanem a legtisztább, a legeszményibb indulatokat, hogy azok miatt vigyen bennünket a kárhozatra.

Atyám nagybecsű képgyűjteményei között találom Zichy Mihálynak eredeti kartonjait a Lermontoff «Dæmon» költeményének illusztrációiból.

— Zseniális képek! Jól ismerem. — Szólt közbe Octáv.

— Ilyennek képzeltem én is az igazi sátánt. De hát ezt nem lehet a templomok falára festeni, mert az asszonyok mind belé szeretnének.

Barilla kikosarazása után az atyám részéről, nem sokat gondoltam a férjhezmenésre. Még alig voltam tizenhét éves. Nem is hevített semmi indulat, semmi vágy, ösztön: egyedül nőttem fel, nem jártam iskolába, a hol a hittanító szép példákat mutogat fel a növendék-leányok-

nak Deliláról, Thamárról, Bethsábáról, s a mit az fel nem világosított, elmondja egyik leány a másiknak, a ki már többet tud. Nekem a nevelőnőm csak az evangéliumot magyarázta. Tizenhat éves koromban az volt a föltett szándékom, hogy apácza leszek. Miért is nem maradtam meg annál? — Az atyám lebeszélte róla. — Pedig az oly szép lett volna: élő alakban felszállni az égbe!

Octávnak kezeügyébe esett Tarantilla selyem khalátjának hosszan lecsüggő gimbes-gombos ujja, önkéntelen kezébe szorította azt.

Tarantilla elmosolyodott.

— No, no! Hiszen nem szállok fel.

Tarantilla hercegnő erre elkábitó bájos mozdulatot tett, oldalt dülve a szőnyegdiván vánkoskarjára, s kezével inte Octávnak, hívólag, hogy üljön mellé a kerevetre.

— Üljön mellém. Így nem jó helyzetben vagyunk. Én nemsokára paroxysmusba jövök: meglep a pythiák szent örülete. Ön már látott dühbe jött fenevadat; de olyat, mint én, még soha. Majd, mikor el akarok futni, tartson vissza s ha a hajamat tépem, fogja le a kezemet.

— Inkább ne mondja el a hercegnő, ha úgy kínozza a visszaemlékezés.

— De önnek meg kell azt hallani: önnek végig kell azt szenvedni velem. Ön rálépett a talizmánra, arra megjelent önnek az ezeregyéjszakai szellem: most már küzdjön meg vele. Fél tőlem? Én is félek magamtól! Látja, hogy a szobáimban nincs tükör?

(Valóban nem volt tükör az egész villában.)

— Menjünk tovább. Atyám igen finom érzésű ember volt, s engemet a gyöngeségig szeretett. Érezte, hogy rám nézve milyen kínos helyzet a kazáni kastélyunkbani időzés. Célzott látok benne. Az agondolat üldöz, hogy a kormányzót, Kuzminszkyt akarják minden módon férjemmé tenni. Atyám kitalálta, hogy mi nyugtalanít. Odajött hozzám, megsimogatta a fejemet. «Ne félj kis lyánkám: nem maradunk Kazánban a nyáron. Felmegyünk Szentpétervárra, ott

töltjük a nyarat.» Ez rám nézve a megváltás volt. Szentpétervár nem olyan főváros, mint a többiek, a honnan a nyár idején menekül mindenki falura, erdőbe, hegyekbe. Itt akkor van élet. Az úri rend, az előkelő világ a Néva szigetein mulat s minő pompát tud üzni a hosszú nyári napokkal, a melyekben a szürkület és az esthajnal csaknem összeolvad.

— Ismerem, ott voltam egy Masinka-ünnepélyen.

— Aztán a mi engemet jobban érdekelt, mint a regaták, kerti ünnepélyek, tűzijátékok, az a sok műkincs, a mi az orosz császárváros palotaiban összegyűjtve található. Atyámnak is kiváló képcsarnoka volt moszkvai palotájában; de többnyire régi mesterektől, a kikhez én nem értek. Mikor azt mondták, hogy ez a Velasquez, ez a Rembrandt, ez a Van Dyck, ez a Rubens százezernyi rubeleket képvisel, tudatlanul vontam vállat: nem igen voltam tőlük elragadtatva. De az újabbkori festők műveiért már rajongtam. Egy Makart, egy Munkácsy, egy Verescsagin festményeit meg tudtam érteni. Az újabb időkben ismét egy új művészi tehetség merült fel, a kinek a munkáit gyöngemásolatokban közölték a képes lapok; orosz volt: Stefanovics Wladimir Reznin.

— Emlékezem a nevére. De hamar letűnt.

— Le ám. Szólt Tarantilla hercegnő s a vékony selyemfátyolt, mely fejről aláhullt, arcza elé húzta, mintha el akarna valamit takarni vele: nem az arczát, hanem azt, a mit lát.

— Egy műtárlaton megláttam ezeknek a képeknek az eredetijeit. Engemet azok nagyon érdekeltek. Többnyire a keleti népelet alakjait ábrázolták: a legtöbb az én népfajomat, a tatárt mutatta be. Szegény anyám kis gyermek koromban sokat beszélt nekem a mi tatár népünkről. Cselédjei is mind tatárok voltak. Talán van is a szívünkben valami beleszakadt gyökérszál, mely a törzshöz visszavon. Én sokszor visszatértem Reznin képeihez. Azok nagy részletességgel voltak kidolgozva: minden gomb, minden

himzet pontosan megfestve, s az arcok oly élethívek; valamennyi oly ismerős. De valamennyi kép között a Reznin kiállítási termében leginkább hatott a kedélyemre egy mellkép. Fiatal férfiarcz, homlokán kétfelé választott aranyszőke hajjal, kétfelé göndörült vereses szakállal s az ajkáról lesimuló bajuszszal. Nagy búzavirág színű szemei az ég felé voltak emelve: valóságos Krisztus-fő; — kék palást volt rajta.

Atyám, kinek kíséretében látogattam meg a kiállítást, észrevéve, hogy mennyire érdeklődöm Reznin festményei iránt: odasugott valamit a képtárörnek, mire az oda settenkedett hozzám.

— Herczegnő. Ha kedve volna e képek közül egyet kiválasztani, ő hercegsége felhatalmazott, hogy azt küldjem a palotájába.

Ennek én nagyon megörültem.

— Mind eladók ezek a képek?

— Még eddig nem akadt rájuk vevő, mert a művész igen magas árakat szabott.

Én rámutattam a Krisztus-főre: ezt választom.

Erre a képtárőr olyan csodálatos módon kezdett el mosolyogni s a kezét dörzsölte, macskahátat görbítve.

— Ez talán nem eladó? — kérdém.

A képtárőr erre a csodás mosolygásnak megfelelő hangkifejezéssel susogá:

— Meglehet, hogy kegyelmességednek, hercegnő, ez is eladó. Ez a művész saját arczképe, saját maga által festve.

Tehát én a festő Reznint néztem el az én uramnak, Messiásomnak.

Most már bántott a szégyen, a harag.

A szégyen, a fölött, hogy én, mint egy falusi guvat, egy arczképet akartam megvenni, s a harag, hogy miként mer egy ember az életben Messiás-képet bitorolni, s aztán magát lefesteni, kiállítani, hogy az áhítatos közönséget megtéveszsze.

Boszúsan hagytam el hirtelen a képtermet. Sokan voltak ott! azt hittem, hogy mind rajtam élcelődnek.

Az apámnak feltűnt a viselkedésem. Ő igazi orosz nemes volt: büszke a rangbeli emberekkel szemben, kiméltlen a rossz szívű hatalmasok irányában, a kiknek szeregett (mint maga mondá) a beleikbe markolni: a hogy azt Barillával tanusítá; de gyöngéd mindenki irányában, a ki munkás, legyen az művész, vagy földmives: a parasztnak mindig ő köszönt elébb az úton. A festőket különösen nagyrabecsülte. Bántotta őt az, hogy a Reznin kiállításából egy képet sem vettünk meg. Ezt jóvá kellett neki tenni. Másnap elvitt magával a festő műtermébe. Ott találtuk őt a festőállványa előtt ülve. Csakugyan hasonlított a feje a rendesen megfestett Krisztusképek bármelyikéhez. Az a kék palást rajta a festőbluz volt. Atyám rögtön azon kezdte, hogy elmondta a művésznak, mennyire megtetszett nekem az önfestette arczképe, most tehát arra kéri fel a művész urat, hogy vállalja el az én arczképem megfestését. — Erre Reznin azt mondta, hogy csak a műtermében fest, mert a palotákban nincs jó világítás. — «No, tehát ide fog jönni a leányom.» Ez hát rendben volt. Most következett az alku. Mibe kerül az arczkép? — A művész azt mondta, hogy nála szabott ár van: nyolczezer rubel. Az atyám azt viszonzta, hogy ő tízezer rubelt szánt a képért. Erre a művész kiegyenesedett s azt felelte, hogy a mit ő kimondott, az megáll: nyolczezer rubel a szabott ár. Ekkor az atyám elkezdte a művészt felvilágosítani, hogy ő engem tatár nemzeti jelmezben akar lefestetni, a mi csupa himzés, drágakő, sallang: azzal a szokottnál több munka lesz, a mi fölér a különbözettel, míg végre a művész meg hagyta hajlítani az akaratát s beleegyezett az apám ajánlatába.

Nekem ennél a furcsa alkunál nagyon megtetszettek mind a ketten: az apám úgy, mint a festő.

Másnap mindjárt megkezdődött az ülés. Waimönen asszony kíséretében jöttem el a festő műtermébe a kitű-

zött órában, déltájon, a mikor legjobb a világítás. Waimö-
nen asszonyon kívül, ki most már társalkodónői állást
foglalt el mellettem, még az én jó Doruskám is velem
jött: egykor dajkám, most bizalmas cselédem, hűséges jó
lélek, a kinek azért kellett bennünket kísérni, hogy a jel-
mezemet és az ékszereket tartalmazó rézládikót magával
hozza. Hogy milyen nagy bizalma volt az atyámnak ez
öreg cselédhez, az bizonyítja legjobban, hogy a családi
ékszerládát, a valóságos kinestárt is rá merte bízni. Azt
mondják, hogy az anyám ékszerei több százezer rubelt
érték. Azoknak egy részét ő még az őseitől öröklé, azok
között ezt a ferroniéret fekete igazgyöngyökből, a mit ön
most a fejemen lát; a gyémántokat és smaragdokat azon-
ban már az atyámtól kapta ajándékba.

A hercegnő felvett egyet a szőnyegre dobott papucsok
közül, melyek borsó nagyságú solitairekkel voltak éke-
sítve.

— Ha a Doruska egyet e papucsok közül felhúzott volna
a saját lábára, azzal elfuthatott volna a Kaf hegyig. Meg-
őrzött mindent híven, ő végezte velem a festő modell-
öltöztető szobájában a jelmez-feladást, az ékszer-felrakást:
én úgy léptem ki készen a festőterembe.

Egy perzsa szőnyeggel beterített állvány volt számomra
elkészítve, melyen trónus alakú karszékekben foglaltam
helyet. A Doruska azalatt az öltözőben maradt: társal-
kodónőm pedig a nagy műterem egyik szöglet-pamlagján
igyekezett az időt eltölteni az asztalon felhalmozott fény-
képekkel és illusztrált albumokkal.

Reznin különben is arról volt ismeretes, hogy nagyon
lassan dolgozik, minden részletet apróra megfest. Nálam
különös jó alkalmam volt rá, az öltözetem muszelinjának
szokatlan bágyadt színei, azokon az álomképnek látszó
szótt virágok, a bársony lángja, redőinek hamva a festő
színérzékének erős próbául szolgált, a paszomántok fona-
lai, a filigránok czikornyái egész türelmét követelték, s
azt ő oly lelkiismeretesen pazarolta, hogy még a hol a

gyémánt szivárványcsillagot vetett a szövetre, azt is oda-festé.

Hát még az arczezal mennyi fáradsága volt, minden ecsetvonásnál rám nézett, a szemöldeit összevonta, elő-vett egy zsebbeli kis tükröt, abból vizsgálta a képet. Nem volt vele megelégedve. Néha lecsapta az ecsetet és a palétát a kezéből, s lankadtan ereszté le a karjait: «Nem tudok semmit,» rebegé.

Én aztán leszálltam az ülőhelyemből, odamentem a képet megnézni: «Hisz ez nagyon jó!» — «Dehogy jó, dehogy jó!» szabódott a művész; én meg voltam a képemmel elégedve; de ő nem. Mindennap változtatott rajta. Egyszer túlságosan napsütötte volt az arczszínem; más-kor meg nagyon is sok volt benne az incarnát. Én már kezdtem vele zsémbelni, a hogy szoktak türelmetlen modellek, mikor elnéztem, hogyan kapkod az ecsettel hol az egyik, hol a másik festékpettyhez: «Ne vegyen annyi piro-sat hozzá! hát azzal a sárgával mi lesz?» — Milyen hizelkedéseket kellett e közben hallanom: a szakértő szá-jából türni kell azokat. Hogy soha ilyen arczszínről nem volt még fogalma. Ez az átlátszóság! — Ez a beszélő ki-fejezés az ajkakon.

Octáv nem állhatta meg, hogy közbe ne szóljon: «Erről nemcsak a festők beszélnek».

Negyvenszer ültem már az arczképemhez, naponkint másfél óráig. A ki csak látta a képet, mindenki a meg-szólalásig hünek találta. A Doruskának is megmutattuk. A jámbor lélek úgy el volt tőle ragadtatva, hogy meg akarta csókolni. A festő a nyakkendőjénél fogva rántotta vissza: a szájához ragadt volna a festék.

A negyven nap alatt öszre vált az idő. Az atyám türel-metlen volt már: égett a sarka a vadászatra mehetéstől. Mindennap eljött megnézni a képet. «Tökéletes már!»

Reznin azt vetette ellen, hogy még az egyik kéz nincs kidolgozva: még az egy pár napi dolgot fog neki adni. Az apám azt mondta, hogy ő már azt nem bánja: ő elmegy

vadászni: neki már így is jó a kép, s ráerőltette a művészre a kialudott díjat, a bankárjához intézett utalványban.

— S nem jutott eszébe a herczegnek a féltékenység? — kérdezé Octáv.

— Ezt mindjárt az elején kérdezhetne volna ön. Félteni! Egy herczegnek! uradalmak, paloták, bányák urának! Kit? A herczeg kisasszonyát! A fejedelmek unokáját! És kitől? Egy cigánytól! Mert előttünk előkelő urak előtt az mindegy: piktor, poéta, komédiás, cigány: — s azok között még a cigány a legelőkelőbb; mert ő született cigány; de a többi csak szegődött bohémien, mint Puskin Atlenkója. Aztán hiszen ott volt velünk Waimönnen asszony, az erény szigorú őre, a ki minden kiejtett szót ellenőrizett.

Tarantilla nagyot sohajtott. Elbeszélésének olyan szakaszához ért el, a hol az őszinte vallomás nehéz. Érezte annak a súlyát. Fölkelt a diványról és átült egy lófejjel ellátott perzsa székre, háttal fordulva Octáv felé, s aztán csak így mondogatta a történetét, mintha csak annak a paradicsommadárnak beszélne, a ki egy faragott teafarálás ernyőjére volt himezve.

— Nagy csalódás azt hinni, hogy a hizelkedő szó, a szerelmi vallomás csábítja el a leányt. Leányt mondok; mert a nő egészen más teremtés. Más szavak azok, a mik megigéznak. Érdekes beszédnek tetszik, eszményi tárgyakról, a miknek semmi köze a szerelemhez, és mégis a szivbe lopódnak, ott fészket vernek. Ugyan ki fogna gyanut akkor, a midőn egy művész az alatt, míg az arc-képet festi, az élő mintának művészete dicsőségéről beszél: lelke a legmagasabb régiókban csapong: ragyogtatja szellemét, kitarja egész tudását, megismerteti vele büszkeségét. Királyok, hadvezérek nem vívnak ki olyan diadalokat, mint a festő. Neki van adva az Istenerő: alkotni, teremteni, s az ő alkotásai megmaradnak — még a katakombákban, a Vezuv lávája alatt is. A festőt megérti az

egész világ: nem kell neki tolmács, fordító, sajtó: ő egymagában teremt. A festő nagy úr! Nagy birtokok dinasztái alól elfut a föld, milliomosok zsákjaiból kihull az arany, nagy, hatalmas emberek megbuknak, porrá lesznek — a festő kincseit nem veheti el senki; — a hová a festő állványát felállítja, az az ő dominiuma; a monogramja ott a vászna szegletében a legfenségesebb cím; a festő a legfüggetlenebb úr a világon.

Ezek ám a csábító szavak! Egy új, ismeretlen tündérvilág káprázata.

Aztán vannak még csábítóbbak is.

Mikor a művész a bohéme-életről beszél.

Arról az aranyos nyomorúságról, a mi a művészek éltető eleme. Milyen kevélyek, mikor semmijük sincsen, milyen boldogok, mikor nem tudják, hogy holnap mi lesz? Milyen tréfás eset volt az, mikor a kezdő művészt megszólította az utczán a szabója, hogy nem festené-e meg az ő arczképét? — Dehogy nem: egy prémgalléros téli kabátért. A szabó sokallta az árt. — Tudja mit? Én nem kívánok egy egészen új arczképet, van nekem egy portrém, a mit ezelőtt tíz évvel pingáltak; de az már nem hasonlít hozzám, fesse az úr nekem azt keresztül vénebbre.

S a piktor és a szabó végre megegyezett a régi arczkép festői megvénítésében egy téli kabátért, mindössze is a szabó lealkudta a sealskin gallért macskaprémés gallérra. Milyen irigylésre méltók azok az «urak», a kiknek semmijük sincs!

De a legbeszélőbb csábítás volt maga az arczkép. A művésznek a lelke beszélt abból. Nem az ecsetje dolgozott, hanem a szíve. Ha egy nő meglátta a képet, azt mondta rá: «A festő szerelmes volt a mintájába!» Én is azt tudtam meg belőle. — Hát ez ellen nincs ellenőrzés. — Így hull a lepke a lámpalángba. Talán a lepke is azt hiszi akkor, hogy az égbe hull.

De hát az ideális szárnyaláson kívül még volt szá-

munkra a közönséges muszka próza is. Waimönen asszony ott ügyelt ránk a szögletben ülve, mint a pók-anya, hogy valami gyanus szóváltásba ne keveredhessünk; de nem ügyelt Doruskára.

Doruska pedig az én hívem volt. Gagyogó gyermekkorom óta ő gyügyögtetett. Ő tanított járni. Most is azt tette: járni tanított. Előbb csak tipegni, ide-oda botorkálni, aztán mind merészebb lépéseket tenni: — nagyot ugorni!

Az ám a «salto mortale!» Mikor egy leány, a kinek még nincs fogalma az életről, beleveti magát abba a forgatagba, a melyből mint asszony kerül elő; — boldog asszony? vagy élőhalott asszony?

Mi Wladimirral Doruska által folytattunk egymással levelezést. Örültség volt. Erről nem tudhatott semmit Waimönen asszony.

Arra képtelenség lett volna gondolnunk, hogy atyám beleegyezését megnyerjük összekelésünkhöz. Egy herczegleány, meg egy theakereskedő fia! S még azonfelül olyan ember, a kinek fizetnek azért, hogy dolgozik!

Hiszen szeretjük a cigányt! Mikor jó kedvünk van, össze is csókolózunk vele. Ha képet fest, árán felül megveszszük; — de ha egy herczegnő felé meri kinyújtani a kezét, korbács a hátára!

Nem! Az egyenes úton járásra gondolni sem lehetett: ott minden lépésre van egy akadály; hanem átugrani az árkot, aztán neki az avarnak, az ingoványnak! a hogy sokan teszik: — sokan oda is vesznek.

Azt mondják, az örültségben rendszer van: a mienkben az volt. Nem jól mondtam: csak az enyimben. Majd megtudja ön azt. — Nem tudom tovább mondani. Minden idegem fáj bele, ha ezekre visszaemlékezem.

Ezzel a hölgy leugrott a székről, a papucsait sem húzta fel, csak úgy szaladt mezítláb az elefántesont asztalkához, melyen egy kristálypalaczk állt, apró pohárkákkal: abban valami chinai szesz volt, melynek tüze, a míg a gyomrot égeti, az idegeket elaltatja. Előbb tölteni akart

belőle egy kis pohárkába; de a keze úgy reszketett, hogy mind a pohár mellé töltötte a liqueurt, végre az egész palaczkot kapta az ajkaihoz s nagyot huzott belőle. «Ez az én mentőszerelem.»

Azzal nagyot nyujtózott, karjait hátrafesztve félig kinből, félig kéjből, s egyszerre csak hanyatt vetette magát a vastag puha szőnyegen, karjaival eltakarva az arcát.

Octáv felkelt s odalépett hozzá, ajánlkozva, hogy fel-emelje.

A nő intett neki, hogy csak maradjon a helyén.

— Rendben vagyok már. Semmi baj! Jó ez a Fu-Cheu. Kóstolja meg ön is. Mesélni fogok tovább.

Azzal végignyult a szőnyegen, megfordulva, hogy a tenyereibe támaszthassa az állát.

— Magamra veszek mindent. Én voltam a bűnös. Én csábítottam el azt a Salvator fejű művészt: én csaltam le az égből. Ha ott maradt volna, talán most glória köritené a fejét. Szent volna, halhatatlan volna. Nekem az tetszett benne épen, hogy olyan szent volt — az én lelkem előtt.

A nő elkezdett keserűen zokogni, tenyereit arczára tapasztva.

— Herczegnő, — mondá Octáv, — ön szenved ez emlék miatt. Talán halasztanók el holnapra a folytatását.

— Nem! Nem! — szólt Tarantilla, heves mozdulattal térdre emelkedve. — Ezzel a megkezdett történettel végigmondatlanul nem lehet alunni menni. Te lélek, álld ki! Ha fogantattad ezt a szörnyet, vajudj vele, hozd világra!

Azzal úgy maradt térden állva, s a míg beszélt, elkezdett a lecsüggő övláncaival malmot játszani, mint egy gyermek.

— Én szőttem, fontam ezt a tervet. Titokban fogunk megesküdni, s aztán hajóra ülünk és elszökünk. A tengeren nem üldözhetnek bennünket.

Én magammal viszem az anyámtól örökölt ékszereimet, a mikért külföldön nagy összeget fogunk kapni, Reznin

is megkapta már a tizezer rubelét az arczképemért. És ha semmink se volna is! Én már éheztem arra a piritós kenyérre, a mit a bohemien asszonya a vas kemenczénél paráhol, foghagymával bedörzsölve. Igen! igen: az ananász, a muskatály illata undorító, a foghagymaé az édes! A nyomoruság arra lesz jó, hogy nevetünk rajta! Haha! Egy szalmazsák, a melyben egerek czinczognak: és egy mennyország hozzá!

Hiszen elszökni egy örült szerelmes párnak könnyü. De elszökni úgy, hogy a törvényes egybekelés minden formái megtartassanak, ez a nehéz feladat! Ellopni a becsületet!

És mi meg tudtuk ezt oldani. Reznin titokban beszerzett mindent: az előleges egyházi kihirdetés alóli fölmentvényt, a papot, a ki az esketést végzi, a két tanut a szertartásnál, aztán az utlevelet Európára és Amerikára: álnév alatt, hamis személyleírással; megalkudott egy francia gőzös kapitányával, hogy rögtön induljon el esküvőnk napján a kronstadti kikötőből s szállítson bennünket megállapodás nélkül Genuába. Hogy ez mind csodamódon megtörténhetett Oroszországban, a papság és rendőrség hatalomkörében, ennek csak az lehet a magyarázata, hogy vagy Rezninnek voltak hatalmas pártfogói, vagy az atyámnak hatalmas ellenségei; talán e kettő is együtt.

Azon a napon, melyre titkos esküvőnk és szökésünk tervezve volt, előre küldtem Waimönen asszonyt és Doruskát az ékszeres ládával. Magam hátra maradtam. Azért, hogy az atyám arczképétől bucsut vegyek. Olyan szép öreg ember volt. Mindig sajnáltam, hogy leánya vagyok. Mestermű volt az arczképe, hosszú prémes kabátjával, izmos kezében a görbe fogantyus bot. Félve közelítetttem hozzá s összekulcsolt kézzel könyörögtem neki, hogy bocsásson meg. Nem felelt semmit. Arczképeknek ez a szokása. Ajkamat közel vittem a kezéhez, hogy megcsókoljam. Nem mertem hozzáérni. Attól féltem, hogy azzal

a kampós bottal megüt! Oh bár ütött volna meg! Aztán bérkocsiba ültem s elhajtattam Reznin lakására. Úgy voltam öltözve, hogy esküvőre is, utra is mehettem.

Mikor beléptem Reznin műtermébe, ijedten rezzentem össze. Egy idegen arcz fogadott. Rövidre nyirt haju, bajusztalan, szakáltalan férfi. Csak a mikor megszólított, ismertem rá. Reznin volt az.

— Mit csinált ön magával?

— A mit kellett. Az utlevelem személyleírásához tettem magam hasonlónvá.

— De azt meglátja majd Waimönen asszony és Doruska is.

— Gondoskodtam már róluk.

Azzal kinyitotta az öltöző ajtaját. Waimönen asszony a pamlagon feküdt, Doruska a medvebőrön. Aludtak. Reznin rendszeren reggelivel szokta őket fogadni. Waimönen asszony a csokoládét szerette, Doruska pedig a tojásos puncsért rajongott. Ezuttal egy adag «hélauihindi» vegyült a csészéjükbe, a mi biztos álmhozó szer.

És én le nem tudtam a szemeimet venni Wladimir megváltozott arczáról. Hogy megszűnt Krisztusfő lenni! Igaz, hogy legnagyobb áldozat, a mit a férfi nőért megethet: arczának diszét learatni! Én nem tettem volna meg.

Most már ez az arcz az enyém volt; de nem volt az én Salvator-képem.

Semmi sem jött közbe. Minden czeremónián átestünk fennakadás nélkül. Nem akarom ennek a napnak az érzéseit visszaidézni. Valami kinzó keveréke volt az a vágynak, az örömnnek és a rettegésnek, a büntudatnak. Tudtam jól, hogy a mit teszek, azzal atyám haragját idézem magamra, hogy azokból a fényes körökből, a mikben eddig ünnepeltek, körülrajongtak, száműztem magamat. Daczolnom kellett velük. De ez a dacz még inkább fájt. A mellett folyvást rettegmem kellett attól, hogy merényletemet felárulják, felfedezik. Ha rajta vesztünk, akkor Wladimirra

rettenetes sors vár: talán a szibériai deportáció. Az is átvillant az agyamon, hogy a mikor én a családi ékszereket magammal viszem, azzal valóságos tolvajlást követek el; mert hisz azok még nem váltak az én tulajdonommá: azok egy főuri család ereklýéi, a mik csak diszítésül voltak rám bízva; én most aljas bünt követek el! Nagynak, hatalmasnak kellett lenni annak az indulatnak, a mi ennyi lelki vádat elkábitson. Benne voltam már a forgatagban: nem tudtam, hogy merre visz. Csak a kísérom karjába kapaszkodtam, a többit bízta a vak sorsra.

A templomot elhagyva, bérkocsiba szálltunk, a bérkocsiból egy propellerre a Néva partján, annak a földélezetéről dereglyére, az elvitt a francia gőzhajóra. Ez mind olyan volt, mint egy zürzavaros álom. Csak arra az egyre emlékezem, hogy mikor a dereglyéről fel kellett hágni a gőzhajóra, Wladimir nem engemet segített kapaszkodni, hanem az ékszeres szekrényemet vette a hóna alá; nekem egy matróz karjába kellett fogóznom: a miért én egy kicsit nehezteltem. Nem tudta a casettet a matrózra bízni s a helyett engemet venni a karjára?

No de végre itt voltunk, a hová törekedtünk. Kivül a világon; egy hajó földélezetén. Oh, mily csillapító érzés: nem tartozni többé a világhoz! Kirugni a földet magunk alól! Eltaszítani a láthatár alá az egész gyűlöletes emberi társadalmat! Ezt az irigyekből, rágalmazókból, kémkedőkből, kárörvendőkből, csúfolódókból, tettetőkből, otthon vétkezőkből, ottkinn szenteskedőkből összedagasztott tömeget! Oh, milyen boldogság nem látni semmit a világból, mint a véghetetlen tengert: a nagyszerű semmit! S ennek a semminek a közepén kezünkben tartani annak a kezét, a ki ránk nézve a minden.

Hanem ez a boldog érzés csak addig tart, a míg a gőzös kivitorlázik a biztos öbölből a magas tengerre.

Ott egyszerre megváltozik a kedély.

A tenger nem patrónusa a szerelmeseknek. A mint a hajó dülöngélni kezd, a tóduló hullámok hosszában fölfelé

emelgetik, az idegeket egyszerre kinos izgatottság lepi meg. Minden zsigere fél az embernek. Az agy felháborodik. Megfordul Aesopus meséje: a gyomor lázad fel valamennyi életműszer ellen. A lélekerő megsemmisül.

S óh, mily rettenetes egy férfit látni, a kit a tenger tett nyomorékká: azt az athlétát, azt az eszményi szép alakot, fetrengve, összezsugorodva, az *æsthetica* minden fogalmait meggyalázva: a kétségbeesés kifejezésével az arcán, a tehetetlen rémület üvegfényével a szemeiben, meggyá-vulva, megalázva, férfierejétől megfosztva.

Én úgy láttam a vőlegényemet. Az egész uton ápoltam, vigasztaltam, — szidtam is! Hogy tud olyan gyáva lenni férfi létére! Rám nem volt hatása a tengernek. Az én tatár idegeim daczoltak vele.

Ilyen volt az én nászutazásom: ezek voltak az én mézes heteim.

A háborgó tenger egy napi szünetet sem engedett. A hajóskapitány biztosított róla, hogy ennek nem ő az oka, hanem a napéjegyei szelek. Ebben a hónapban rendesen így szokott az lenni. Az én Wladimirom nem tudott hamarabb talpra állni, mint mikor Genuában partra szálltunk. A tengeri betegség egészen elcsigázta. A leborotvált szakálla felverte az arcát, mert borotválkozni a hánykódó hajón nem lehetett; s a miatt úgy nézett ki, mint egy pávián. Beszélni is alig tudott, be volt rekedve és nyögött. Nevethetném volt, mikor ránéztem. Dühös volt rám, hogy hát én miért nem szenvedek? Rinoczerosznak nevezett.

Genuában a hotel Isottába szálltunk meg. Én rögtön orvost hívtam: Wladimirt ágyba kellett fektetni. Este volt; az orvos megtudta a baj okát, a tengeri betegséget, rendelt valami egyszerű teát s mindenek felett nyugodalmat ajánlott. Mi az első szárazföldön töltött nászjűnkét úgy éltük át, mint Nureddin herczeg és a menyasszonya, a kettőnk közé fektetett kivont karddal.

Másnap reggel ismét eljött az orvos: engemet átküldött

a beteg szobájából a saját öltözőmbé, s hosszasan kikérdezte Wladimirt. Azután átjött az én szobámba.

— Signora, mondá, én orvos vagyok, előttem őszintének kell lenni. Önök nem angolok, a kiejtésük elárulja. Önnek a férje nem sportsman, ki tornázásban, lovaglásban edzette meg az izmait, hanem egy túlizgatott artista: mondja ön meg nekem az igazat. Én azután megvallottam neki a valóságot. A hamis útlevelelünkön kívül az igazit is elhoztuk magunkkal. Férjem festőművész, ki az utóbbi időkben túlfeszített munkássággal sietett a megkezdett képeit befejezni. «Akkor ismerem a baját, mondá a doktor, kezdődő neurasthenia, veszedelmes baj, ha elhatalmasodik, de meg lehet tőle szabadulni, ha okosan kezelik. A beteget őrizni kell minden izgalomtól, felindulástól, főképen a dolgozástól. Reggel masszírozás, langyos fürdő. Thea, kávé, szivar tiltva van neki. Délben frugális étkezés. Azután csendes séták: inkább kocsin, mint gyalog; aztán, a mint fizikailag összeszedi magát, csak el innen Genuából: ez nem idegbajosoknak való hely; fel a Rivierára, Mentonéba vagy Nizzába. Fődolgoz a szórakozás.

Én híven követtem az orvos utasításait. Szép feladat egy beteget ápolni, a kit szeretünk, kivált egy idegbeteget. Annak minden mozdulatát megfigyelni, a szeme járásából kitalálni a gondolatát, rossz kedvét, szeszélye ugrándozásait hol szelidséggel, hol erélylyel elcsillapítani: óvni minden külbefolyástól; fájdalmait, a miket csak ő maga képzel, komolyan venni, gyógyítani. Pedig mindezt nem tanították se a nőképző intézetekben, sem a gouvernant-nék leczkéin: hogy tudhatnák a lányok, mit kell majd tenniök boldog menyasszony korukban, mikor a vőlegényük a fejét a két keze közé szorítja, mert szét akar szakadni.

Az orvos arra is figyelmeztetett, hogy a míg a baj nem csillapodik, holmi revolvert, tört, borotvát eldugjak a beteg keze alól. Hadd növeszsze meg a szakállát: az is hozzátartozik a gyógyrendszerhez.

Én éjjel-nappal egy percze sem hagytam magára Wladimirt. Nekem tetszett ez a csöndes martyrium.

Egyszer elkocsikáztam vele a Campo Santora. Ismeretes ez a gyönyörű sírszobor-gyűjteménye Genuának. Nagyon megbántam aztán, hogy Wladimirt odavittem. Alig akart megválni azoktól a remek szoborművektől. Egyiktől a másikhoz szaladt. «Ezt szeretném magamnak! Ilyet fogsz nekem csináltatni, ha meghalok!» Meg kellett neki ígérnem. És aztán másnap is, harmadnap is visszakiváncozott az Isten kertjébe, ahhoz a megszeretett síremlékhez. Egészen belebolondult. Sietett volna már azt magának megszerezni. Az orvos ekkor azt mondta, hogy hagyjuk el Genuát s aztán meg se álljunk Nizzaig. Adott ajánló levelet egy ottani kollégájához. A nizzai orvos igen kedves fiú volt. Nincs itt semmi baj, biztosíta bennünket. Ki kell dobni az ablakon minden orvosságot. Szórakozás kell a betegnek, semmi egyéb. Vidám társaság, bohó tréfák és semmi érzelgés. Főképen semmi érzelgés. Ez nekem szólt. Hisz az idegbajnak a bacillusait a hitvesi csókok szolgáltatják. No hát annak is van seruma. Nizzában, a ki gyógyulni akar, annak mulatni kell. S ilyen beteg sok van a világon, a kinek a nyavalyája a mulatozástól akar elmulni.

Arra pedig elég alkalom kínálkozik. Wladimir élt velük. Beiratkozott a gentry-klubba. Ott volt egy elkülönített gyógyterem, a hol a spleent, melancholiát, neurastheniát speciális gyógyrendszerrel oszlatták el. Ugy tudom, hogy baccarat, écarté, makaó a különleges gyógyszerek neve.

Ettől fogva aztán soha sem láttam többet az én Wladimiromat éjjel. Egyedül feküdtem ott Szümbéke özvegyi ágyán, számlálva az óraütéseket. Csak hajnal felé került haza. Akkor sem jött be az én szobámba: csak a saját különbejáratu szobájába tört be, az ajtót jól becsapva maga után, s aztán csak öltözetestül levágta magát a pamlagra. Úgy aludt délig. Akkor aztán rossz kedve volt. Csakhogy kétféle rossz kedv van, a mi között a tapasztalat különbséget tud tenni. Ez nem a festőművész ideges há-

borgása volt, a ki a múzsájával meghasonlott, hanem a vesztes kártyásé, a ki Fortuna hűtlenségét bánja.

Nem tettem miatta szót. Hisz ez hozzátartozik a gyógyításhoz. Hiszen van neki miből áldozatot hozni. Az ékszeres ládám kulcsait átadtam neki: felhatalmazva rá, hogy a mint szükségét látja, árusítson el belőlük akármit.

Nizza tele van ékszeresekkel, a kik nemcsak eladnak, de vesznek is. Csak arra az egyre kértem, hogy ezt a fekete gyöngyös ferronièret el ne adja, mert ez ősi ereklyém, anyám öröksége.

E mellett aztán teljesen helyreállt a testi egészsége. Az étkező asztalnál hatalmas étvágygyal evett, s nem ártott neki a szivarozás. Én örültem neki, hogy egészsége megjött. Hiszen csak azért imádkoztam.

Még aztán én biztattam, hogy menjünk el Monte-Carlóba. Az is egy ilyen gyógyintézet idegbetegek számára. A rejtett gondolatom azonban az volt, hogy a játék-bankot éjfélkor bezárják: az éj másik felét mégis csak otthon kell tölteni Wladimirnak.

Csakhogy ez nem úgy van. A roulette-asztal hevélye csak a nagyközönségnek való. Az igazi szenvedélyes játékosok csak a látszat végett lépnek be oda, s egy pár száz frankot ott hagynak, vagy elvisznek onnan s aztán mennek a maguk titkos odujába, a mit egy villában tartanak, a rendőrség és igazgatóság felügyelete elől elzárva.

Az igazi játékosokat nem ingerli a roulette, az ember küzdelme a gép ellen: őket a magány-kártyajáték izgatja: a hol rabló küzd rabló ellen: a kés a kés ellen. E mellett is el lehet tölteni az egész éjjelt.

Hát én mivel töltöttem az időt azalatt? Pénzem nem volt a rouletten játszani. A pénz Wladimirnál állt. Ellenkezett is az érzésemmel mindenféle nőkkel érintkezésbe jönni, a kiknél jobbnak tartottam magamat. Hát még ha azt tudtam volna, hogy azok a férfiak, a kik a szemeikkel égetnek, nem tartanak jobbnak. Nappal csak eltöltöttem az órákat sétával, a gyönyörű kert élvezésével, délutánon-

ként végig ültem a hangversenyeket, a mikben világhírű művészek dolgoztak, az ebédnél találkoztam Wladimirral, a ki alkalmat adott nekem egy kis féltékenykedési kísérletre, mikor észrevettem, hogy a pezsgős poharát egy-egy felczipfrázott szépség felé emeli. Honnan ismeri ezt? Ez is hozzátartozik az idegbaj gyógyszereihez?

Hanem aztán az éjszakák annál hosszabbak voltak. Magamban nem mehettem ki sétálni a kertbe; mert a magányos nőnek nagyon hamar akad társa. A szobámban kellett maradnom. Hosszú estéken át nem tehettem egyebet, mint olvastam. Regényeket olvastam, a miket leánykoromban nem adtak a kezembe. A kölcsönkönyvtárból hordtam fel a könyveket. Egyszer George Sandnak egy műve akadt a kezembe, melynek címe «Leone Leoni».

Octáv felszisszent. «Majdnem az én regényemnek a címe» (Leone Leona). Aztán halkán mondá: «Ismerem, egyike a genialis író legfényesebb alkotásainak».

— No, én nagyon elvető véleménynyel voltam felőle, — mondá a herezegő. — Nem voltam képes felfogni, hogy ez eszme egy nő képzeletében születhessen meg. Egy ideál-szép férfi, egy tökéletes alak, a ki a híven szerető asszonyát eladja pénzért. Hiszen a tatárok is pénzért adják a leányokat; de az ott tisztességes szokás, s a bazárban eladják az elrabolt nőt; de hogy egy barbár sátorlakó eladja a feleségét, az lehetetlen: az nem történik meg a pusztán! — Leone Leoni alakja agyrém! Beteg képzelet szülötte. Ilyet nem volt szabad írni egy nőnek.

Wladimir gyakran tett kirándulásokat Nizzába, a mikre engemet nem vitt el magával. Azt mondta, üzleti ügyekben jár oda, a mik unalmasak nekem.

Egyszer aztán engemet is rávitt a kíváncsiság, hogy magamban, férjem nélkül, kiránduljak a virágok városába. Virágokat akartam magamnak venni. Ahhoz pénzt is kellett szereznem. Igen egyszerű módját találtam ki. Volt egy pár fülönfüggőm (még leánykori ajándék), annak

az egyik párja elveszett — még a génuai tartózkodásunk alatt. Hiába kerestettem: nem találtak rá. Türkiz volt a köve, apró gyémántokkal. Ezt a fél függőt nem viselhettem többé. Azt gondoltam, hogy eladom Nizzában az ékszerésznek. A véletlen, a kizmet vezetett. A mint beléptem az ékszerész boltjába s kivettem a skatulyából a fél függőt, az elbámulva kiálta fel: hisz ez épen a párja annak a fél függőnek, a mit nekem a mult héten egy úr eladott! S előkereste a fiókjából a függőt. Az valóban az enyimnek a párja volt. «Milyen volt az az úr?» kérdezém. Az ékszerész leírta: arcza, alakja Rezniné. Elzsibbadt az eszem. Az ékszerész jókedvre derült: «Már most a helyett, hogy én venném meg a signora fél függőjét: én kínálom vissza signorának a kiegészítő párját». Összeborzadtam. Pedig még korán volt. Csak előérzet lehetett. «De nekem nincs pénzem, hogy az árát kifizethessem.» «Oh, az nem tesz semmit. Van hitele nálam a signorának. Az a tisztelt úr nagyszerű üzleteket szokott velem kötni, ezt is beszámítjuk majd neki, épen a napokban adott el nekünk egy igazi múzeumi darabot, egy fejedelmi diadémot fekete igazgyöngyökből».

— Fekete igazgyöngyökből? — hebegtem elrémülve.

— Itt van, még ki sem állítottam, szólt a kereskedő, a Wertheim-szekrényéből keresve elő a veres bársony-tokot, s felnyitva azt előttem, az anyám fekete gyöngyös diadémja volt benne.

Hogyan kerültem ki az ékszerész boltjából, hogyan jutottam el a vasuti waggonig, arról nem tudok magamnak számot adni. Az egy rémálom volt, a mit rögtön elfelejtünk, a mint fölébredtünk. Csak arról tudtam meg, hogy mégsem volt álom, hogy mind a két függő ott volt a fölemben: azt hitelbe adták. Valaki majd megfizet érte.

A mint Monte Carlóban a szállásomra megérkeztem, rögtön lefeküdtem. Kitört rajtam a láz. Olyan láz, a mi ellen nincs orvosság. A hagymáz, a sárgaláz, a malária mind nem olyan kín, mint a beteg lélek okozta láz! —

Az az enyhíthetetlen fájdalom. — A többinek mind van krízise: ez csak fokozódik.

Arra gondolni, hogy az az ember, a kit én, mint a Messiásomat imádtam, engem megrontott, kirabolt, semmivé tett, és velem soha nem törődött! Egymás után eladta a kincseimet, még az utolsó ereklyémet is, és azt elpazarolta, kártyán, dobzódó orgiákon. Hisz ez mind együtt jár!

Mondták-e ezt nekem? Talán a fogadói cselédek, mikor levetköztettek, lefektettek? vagy csak láttam? A lelkemmel láttam? Azt nem tudom. De bizonyos voltam felőle. Ettől volt a lázam.

Oh atyám! Milyen messze elér az a te súlyos pálczád!

Lassan, lassan! Hátha más fegyver még messzebb is elér.

Féléjszakán át rázott a hideg: akkor átment a forróságba; végre elnyomott az álom: a kábult lázálom, tele víziókkal.

Egyszer, a mint a kaszinó órája épen a tizenkettőt verte; arra ébredtem fel, hogy az én szobámat a férjemével összekötő oldalajtó zárában nyikorog a kulcs. Éjfél van, s ő már hazaérkezett. Máskor csak virradatra szokott hazajönni. Az ajtó nagy csendesen felnyílt s a szőnyegen csoszogó léptek nesze hangzott. Ágyam felé közelítettek. A láz után rajtam valami kéjes bágyadtság vett erőt. Első eset volt egybekelésünk napja óta, hogy férjem hitvesi gyöngédséggel közelítsen hozzám. Ebben a narkotikus extázisban egész paralizáltnak, tehetetlennek éreztem magamat. Egy arcz hajolt az arczom fölé s éreztem annak a forró leheletét. De ez a lehelet olyan ellenszenves volt nekem. Egyszerre keresztülvillámlott az agyamon Leone Leoni. Odakaptam a kezemmel a fölém hajló főhöz s a megmarkolt haj a kezemben maradt. Az egy páróka volt! Hirtelen elfordítottam a villanyfény csapját az ágyam mellett s a rögtöni világításban ott állt előttem Barilla gróf arcza. A lerántott parókáját leszámítva, egészen az ő ismerős arcza.

— Mit akar ön itt? — rivalltam rá.

— Csak csendesen, madame; szólt az éjjeli kísértő. Semmi baj sincs. Én megvettem önnek a hálósobája kulcsát a férjétől, százezer rubelért: meg egy szép aszszonyért, a kit cserében adtam neki ráadásul. Igen hűséges ura és rabszolgája fogok önnek lenni.

Ennél a szónál egyszerre elhagyta idegeimet a tompa zsibbadás, magamhoz tértem, kiugrottam az ágyból. Aztán az arczához vágtam a vakmerőnek a parókáját, s én támadtam meg őt, mint a hogy megrohanja a kölykeit védelmező macska a szelindeket; dühös küzdelem támadt közöttünk, ő nekem rontott, én pedig a körmeimet mélyesztettem az arczába, vérig karmoltam, egy kezemmel a nyakravalóját ragadtam meg s torkára csavartam, hogy a nyelve kitódult a szájából, a szemei az üregeikből, rugtam a térdemmel, rugtam a sarkammal, míg végre én maradtam felül s kidobtam megtámadómat az ajtón.

A míg ezt elmondta Tarantilla, mindazt a bőszült mozdulatot végig vonaglotta, rugdalta, a hogy akkor történt.

Ez volt a pillanat, melyben Octáv fel lett jogosítva, hogy a dühöngő mesemondót kiengesztelje, kezeit lefogja.

— Édes herczegnő! Kedves Tarantilla! Térjen magához.

Tarantilla letörülte a homlokáról az izzadtságot a fátyolával. Keble magasan pihegett.

— Akkor nem volt senki, a ki azt mondja: édes herczegnő, kedves Tarantilla! Az egész vendéglői személyzet meg volt vesztegetve, hogy akármi zajt hallanak a szobámban, ne ügyeljenek rá. Szerelmes kaland az egész. Engem pedig ezután meglepett a kacajgörcs. A győztes vadállat szilaj öröme villanyozta át tagjaimat. Ugráltam, fél lábon táncoltam, sarkamon forogva, rugdalózva, mint az orosz duchoborzik, kik az ördögöt üzik, fejem fölött lobogtatva a legyőzött ellenség skalpját, az álhajat, mint egy vérittas indián, mint egy rézbőrű vadember . . . Kérem, fogjon meg, tartson vissza, hogy meg ne lepjen ez a vonaglási roham . . .

És Octáv meg tudta azt akadályozni. Gyöngédséggel, de erős karral odavitte a hercegnőt a kerevethez, lepihentette a vánkosra.

— Így! Így! Feküdtem már. Senki sem segített lefeküdnöm. Még a szilaj kaczagásomra sem jött be a szobámba senki. Azt tartották, hogy így van ez rendén. Akkor aztán megnyugodtam. Végigtapogattam karjaimon az izmokat. Ahá! Nem tudtátok, mi van ezekben a karokban? Most már megkaptátok a próbáját. Olyan felséges érzés az, mikor egy asszony megtudja, hogy ő erős, megtudja védeni magát. Talán az örültség szelleme is fokozza az inai erejét. Most csak megtéptelek! Jöjj még egyszer, akkor megfojtalak! Ezzel a nyugodt érzéssel elaludtam. És aztán csak késő reggel ébredtem fel. A szomszéd szobában nesz volt. A férjem érkezett meg: a krákogásáról ismertem rá. Megpróbáltam magammal elhitetni, hogy a mit az elmúlt éjjel s a megelőző nappal átéltem, az csak álom volt.

A fülemben levő függő meggyőzött róla, hogy ez valóság. Az ajtó nyílt, Wladimir belépett. Most, kérem, fogja ön a kezébe a kezemet: mind a kettőt. Oh az valami rettenetes kép volt. Ha egyszer a Messiáskép az előtte térdeplő könyörgő előtt hirtelen letépné a fejéről a glóriát, arczáról a szakállt, s azt mondaná: «Elkárhoztál; én vagyok a sátán!» Én hirtelen fölkeltem s fölkaptam pongyolámat.

Sápadt volt, ajka szederjes, szemei beesve. Látszott arczán az éjszakai dőzsölés: a kalapja föl volt téve s a homlokára húzva, kezében a hajlós halcsont sétapálcza. Tompa, rekedtes hangon szólt hozzám:

— Mit tett ön az éjjel?

Csodálatos szemrehányó hang volt. Mintha valami vétket követtem volna el.

— Mit tettem? Megvédtem a becsületedet — s az ön becsületét.

Valami furcsa nevetséges tárgy volt közöttünk, ott he-

vert a szőnyegen a letépett álhaj. Én félre akartam azt rúgni a lábammal az ágy alá, Wladimir fölkapta s a zsebébe tette.

— Ön engem tönkretett, semmivé tett.

— Mivel?

— Az ostoba pruderiejával.

— Hogyan? Ön beleegyezett volna, hogy Barilla hozzám jöjjön éjjel.

— A becsületelem függött rajta. Én adósa lettem százezer frankkal kártyaveszteségben s ez becsületbeli adósság.

— S te ezért eladtad a hitvesed erényét!

— Madame! Mi most Olaszországban vagyunk: itt a pap által kötött házasság érvénytelen. Ön itt nekem nem feleségem, csak utitársnőm.

Erre a cynicus mondásra az undor, a keserűség, a bőszület minden mérge fertőztette meg a véretem egyszerre.

Ha te cynicus vagy, akkor én hydrophob vagyok! Ha te kutya, én veszett kutya! Tajtékomat odaköptem a szeme közé.

Erre felkapta a botját és megütött vele. Végigütött a vállamon és a keblemen, hogy véres daganat csíkja maradt utána. Megütött engem!

A ki soha nem tudtam, hogy mi az az ütés? Nem hogy engem, de egy szolgát, egy vétkes rosz embert nem ütöttek meg én előttem soha!

És most ütést kapok a férjemtől! Botütést, sajtót, fájdalmasat. Azért, hogy a tisztaságomat megvédtem! Azért, hogy nem hagytam a testemet eladni, a hogy teszik a többiek!

Ha ez nem a pokol, akkor kontárok az ördögök.

És még tovább is verni akart: a szemei karikákban forogtak. Azok az égszín szemek!

Én az ágyamba rohantam, s a mennyezet függőnyeit összerántottam, hogy ne üthessen, arra az uram megragadta a lábamat, úgy akart kihúzni. Én sirva könyörögtem: «Wladimir, ne üss! nagyon fáj!»

Egyszer aztán egy dörgő szó hangzott fel a szobában. Egy férfihang, a mi előttem oly ismerős volt.

«Nyomorult!» ordítá a mély hang.

Erre elbocsátott az uram a kezéből.

Egy villámgyors pillanat következett: én kitekintettem az ágykárpitok közül.

Egy hatalmas erős férfi tartá az öklében Wladimir fel-emelt kezét. A hangjáról is ráismertem, az arczáról egészen. Ez az én «medvém»: Kuzminszy.

— Te meg mertél ütni egy asszonyt! — rivallt Wladimirra. — Te meg mertél ütni egy angyalt!

S azzal kicsavarta a kezéből a pálczát, s ugyanazzal végig vágott az arczán. Wladimir nagyot hördülve takarta a tenyerét az arczára.

Rettenetes látvány! Egy férj, a kit a felesége szemeláttára arczul ütnek! S a ki ez arczulütésre meghunyászkodik.

Kuzminszy eldobta a botot s aztán tompa hangon dörögé Wladimir fülébe: «Most tudja az úr, hogy mi a kötelessége?»

Tudta. Rekedten dörögé: «Monacóban tiltva van a párbajozás».

— Majd elvezetem én önt olyan helyre, a hol nincsen tiltva. Előre!

Azzal erőszakosan elhurczolta a vonakodót a szobámból, mint a hogy a medve hurczolja magával az elfogott kecskebakot.

Ezt nem birták ki az idegeim. Hiába voltam rinocze-roz, hiába voltam tatár nő. Ájultan estem vissza az ágyba.

Mikor ismét életre tértem, egy öreg nőt láttam az ágyam mellett ülve. A hotel cselédje volt, valamikor virágárusnő, most ápolónő: tapasztalt személy.

Az mindjárt elbeszélte, a mint a szememet felnyitottam, hogy az orvos is itt volt, s minden mesterségét elővette, hogy életre hozzon. Erővel kellett a fogaimat szétfeszíteni, hogy az elixirt a szájamba tölthessék. A helyzettel is rö-

tön megismertetett. Az az első úr, a ki éjfélkor távozott el a szobámból, nagy dolgot adott a chirurgusnak, a míg az flastromszeletekkel keresztül-kasul beragasztotta az arczán hagyott emlékeket. Az rögtön össze is pakolt s különvonattal elpályázott. A másik két úr ellenben, a kik reggel hagyták el a lakást, kissé tovább időzött. A szomszéd szobának a lakója is igénybe vette a borbélyt, a ki fekete angol flastrommal takart el valamit az arczán. Az a másik úr pedig, a bozontos szakállú, a ki a másik szomszéd szobában szállásolt, elébb rendbe hozott a hoteliérrel mindent. Kifizette nemcsak a maga szobájának a bérét, hanem a mi két szobánkét is: ezeket még több nappal későbbre.

Ekkor tudtam meg, hogy Kuzminszky attól a naptól kezdve, melyben mi Monte Carlóba megérkeztünk, kifogadta az én szobám szomszédját: ott lakott bezárkózva; csak este járt ki, mikor a játék javában folyt a kaszinóban, s a mikor én már lefeküdtem s ő is a játéktérbe ment.

Föltett szándékkal fölöttem örködött.

Nem kellett a Rezninnel való találkozástól tartania: hiszen soha sem látták egymást; s valószínűleg ő is álneves útlevéllal jött ide, a mit ő, mint kormányzó, könnyen megszerezhetett.

Aztán azt is elmesélte a vén cseléd, hogy a két úr együtt távozott el a hotelből, semmi podgyászt nem vittek magukkal a kézi táskáikon kívül, csupán a bozontos fejünek a kezében volt egy hosszú bőrtok, a mit az alakjáról ismer már a háziszolga: abban pisztolyok vannak. Ha az uraságoknak valami gavalléros elintézni valójuk akad, akkor rendesen elutaznak a svájcz határra, mert idebenn nem szabad puffogatni másra, mint galambokra. A határon van egy kis város, melyben helyőrség fekszik: ott a kaszárnyában felkérnek két tiszt urat, hogy legyen szekundán-suk; a város alatt van egy kis erdő: ott elvégzik a dolgot. A vasuti jegyeket a szakállas úr épen addig a kis városig váltatta meg a vendéglői szolgálával.

Én azt kérdeztem, hogy mennyire lehet ide az a határszéli város?

Az öreg néne azt mondta, hogy az bizony jó tizenkét óra ide — gyorsvonaton.

Tehát tizenkét óráig nem kapok hirt.

No de gondoskodott rólam a jóságos kizmet, hogy az alatt meg ne kínozzon az unalom.

Hála a civilisációnak, van még rendőrség, hatóság a világon.

Egyik hivatalos pofa a másik után tolta be magát az ajtómon. Nem is kopogtattak, nem kértek: szabad-e?

Inquisitiót tartani jöttek. Törvényes vizsgálatot. Nem ám a fölött, hogy az én szobámba éjnek idején betört egy idegen férfi: ahhoz a közrend őreinek semmi köze. Hanem a párbaj miatt.

Szép asszonyokhoz betörni nem tiltja a törvény; de egymásra lövöldözni szigorú ellenzésre talál.

A két párbajozni készülő férfi közötti összezördülés körülményeit akarták tőlem kitudni.

Ez dühbe hozott. Nem akartam érteni semmi nyelven.

— Nye rozumim! — Dáj mi pokoj! — feleltem nekik szláv idiomán.

Ekkor aztán hoztak muszka tolmácsot.

Az aztán ismételte előttem a faggató kérdéseket: hogyan történt, mi történt? Annak sem feleltem egyebet, mint hogy «nem értelek, hagyj nekem békét».

Erőszakoskodott velem. Odatette a kérdő-ívet az ágyam párnájára, úgy csinálta a jegyzőkönyvet. Hogy hívták az egyik urat? Hogy hívták a másikat? Mi volt az igazi nevük odahaza? Hogy kerültek itt össze? Mi bajuk volt miattam? Melyiknek voltam felesége, szeretője?

— Nem tudok semmit. Nem hallottam semmi veszedelmet.

Erre konvinkáltak. Előmutatták a följelentést, melyben a két úr közül az egyik a rendőrséggel tudatja a készülő párbajt. Ráismertem a kéz vonásaira.

Erre olyan émelység vett elő, hogy mind azt az orvosságot, a mit a doktor megitatott velem, egyszerre végigöntöttem a jegyzőkönyvön.

Ekkor aztán azt mondták, hogy majd eljönnek később, a mikor kevesebb ipekakuanhával leszek impregnálva.

Micsoda torturát kellett kiállnom.

Egyik hivatalnoknak eszébe jutott a vállamról lehúzni a köntöst, mely az ütés daganatát takarta: no annak adtam egy olyan pofont, hogy elteheti otthon az albumába.

Alig szabadultam meg a mindenféle egyenruhás alkalmatlankodóktól, jött hozzám, magát előre bejelentette, maga az igazgató. Fekete frakkban, fehér keztyűvel, fehér nyakravalóval. Igen feszes volt, selyem zsebkendőjével többször megtörülgette az arany fogantyus szemüvegét. Francziául beszélt hozzám.

— Madame! Igazgatóságunk nagyon sajnálja a történeteket; de minekünk hasonló eseteknél szigorú szabályaink vannak, a miktől el nem térhetünk. Igazgatóságunk indítatva érzi magát nagyságodat felszólítani, hogy Monte Carlót tizenkét óra lefolyása alatt hagyja el férjével együtt. Utiköltségül, emberséges szokás szerint, kiutalványozott önök számára az igazgatóság kétszáz frankot, a mit van szerencsém nagyságodnak ércpénzben átszolgáltatni.

Ezzel letett az asztalomra tíz darab Napoleondort, s a legkorrektebb komplimenttel eltávozott.

Én meg voltam némulva. Annyira meglepett ez az infámia, hogy egyelőre meg sem birtam azt érteni.

Hogy engem kiutasítsanak egy városból, egy mulatóhelyről! Engem: Koranoff hercegnőt! Törvényes felelőségét egy hírneves művésznek! A ki lehet, mint férj, nyomorult semmirekelő; de azért világhírű művész! Hogy minket kiutasítsanak Monte Carlóból egész rövidesen s még egy megalázó koldusalamizsnát is dobjanak elénk, a hogy szokták a tönkrejutott játékosokkal tenni. Kétszáz frankot mernek nekem kínálni, meg egy kényszer-útlevelet!

Reszkettem a haragtól.

A haragot azonban eltompította egy még erősebb érzés:
a félelem.

Mi lesz a mai párbajnak a kimenetele.

Reggel hét óra volt, mikor útra keltek.

Tizenkét óráig tart az út a határszéli schweizi városig.

Egy óra eltelik a párbaj előkészületeibe. Talán annyi
sem kell hozzá.

Szeptemberben még nyolcz órakor világos van. El kell
a válságnak dőlni még ma.

Elhagytam az ágyat, felöltöztem s nyugtalanul jártam
a szobámban alá s fel. Az óranegyedeket, a perczeket
számítottam. Már elütötte a nyolcz órát, egy negyed, a
két negyed kilenczre.

Azt hittem, hogy ma már nem történhetett semmi.

Ekkor kopogtatnak az ajtómon, a táviratkihordó jön.

Átadja a lepecsételt sürgönyt. Aláírom a vevényt, átadom
a borraivalót, felszakítom a levelet: négy szó van benne.

«Votre mari est mort.»

«Kuzminszky.»

Azt hittem, hogy a szivem szakad meg.

Hiszen rossz ember volt: megcsalt, kifosztott, elárult,
megütött! — De mikor úgy szerettem!

Levettem magamat az ágyra és sirtam kedvem szerint.

Akkor tudtam csak meg, hogy sirni milyen jó!

A gondviselés mégis adott a nőknek valamit, a mi kár-
pótolja őket a gyöngeségükért: a sirást.

Rendbe szedelőztem, felöltöztem kimenetelhez. Magam-
hoz vettem a táviratot s felmentem vele a kaszinóba. Fel-
kerestem az igazgatót. Megmutattam neki a kapott sür-
gönyt. Nagy figyelemmel olvasta végig s aztán visszaadta.
S azzal nagy protektori arczkifejezéssel mondá:

— Madame! Daczára annak, hogy a férje meghalt,
biztosíthatom önt róla, hogy az igazgatóság az önöknek ki-
utalványozott kétszáz frank felét nem fogja visszakövetelni.

Hogy a pokol tüze emésztszen el benneteket! Hát ti
száz frankra becsültök egy elvesztett férjet!

No no! Hiszen nem átkozódni jöttem én ide. Ugyan nevetséges figura volna, a ki a monte-carlói kaszinóban átkozódnék! Ott nem szabad hangosan beszélni! Micsoda? A ki az etikettet tudja.

— Uram, — mondám neki, — most már arra kell önt kérnem, hogy adjon nekem időt arra, hogy atyámnak, Koranoff herczegnek, táviratozhassak, hogy vigyen magához haza.

A herczegi cím egyszerre megjuhászította a kemény szívű urat. Herczegnőnek kezdett szólítani.

— Ha a herczegnő az ura atyjának akar táviratozni, abban készséggel szolgálok. Hová intéztessék a távirat?

— Minthogy nem tudom, hogy atyám, a herczeg ez idő szerint a szentpétervári palotájában időzik-e, vagy a moszkvaiban, vagy a kazáni várkastélyában van vadászaton, kérném, hogy mind a három helyre táviratozzunk: csak annyit: «Férjem meghalt, vigy haza».

— Tessék leülni!

Rögtön helyet adott az íróasztalnál: elem tette a távirói űrlapokat, a mikre én felírtam azt a rövid, szomorú izenetet.

Fizetni akartam a táviratokért: nem engedte; «az ilyen sürgönyök az igazgatóság számlájára mennek.»

Már most a visszaérkező válaszig maradhatok a szálláson.

Nyertem hát huszonnégy, — esetleg negyvennyolcz órát.

Visszasiettem a szállásomra. Este volt már: éjjelre járt.

Milyen éjjel volt az! Egy perczre sem hunytam le a szememet. Lelkemet kápráztatták az elmúlt két nap és éjjel rémeseményei. Legsúlyosabb érzésem volt az önvád.

Mind ennek a gyásznak, gyalázatnak én vagyok az oka.

Minek ragadtam el ezt a fényes alakot a maga uralmából, a festő állványa elől. Ott dicső volt, hírneves, teremő erejű, itt silány lett, megvetett, romboló. Minek kényszeríttem én azt a Salvator-arczot átváltozásra. Olyan volt

már az arcza azzal az új szakálltarlóval, mint azoké a gonosztevőké, a kik a bagnóból megszöknek.

Én öltem meg őt! Én állítottam a gyilkos golyó elé. Miattam halt meg. Vajjon eltemették-e? Vagy most is ott hever temetetlen a nedves füben. Talán lesz abban a kerek erdőben, a hová a művelt világ a Rivieráról párba-jozni jár, egy elkülönített sirkert, a hová a halva hagyott idegeneket elhantolják: semmi sírkő, semmi kereszt a dombjuk előtt, a mire a nevük volna írva. Pedig ő arra unszolt, hogy ha meghal, annak a campo santói fekete siremléknek a mását emeltessem a sirja fölé! Akkor kinevettem vele.

Mindenféle hallucinatio vett elő. Én öltem meg a Messiást! Engem átkoznak az angyalok kórusai a felhők között: engem követelnek a pokol fejedelmei áldozatul.

Lövést hallok, — aztán jajkiáltást, — halálhörgést. — Fülembe suttoják a nevemet: «Tarantilla! édes Tarantilla». Valami hideg érinti a homlokomat. — Egy csók. — Egy halott csókja! — Meg kell tébolyodnom!

Még soha a virradatra nem vártak oly kétségbeesetten. Pedig a nappal is csak folytatása volt a rémlátásoknak. A különbség csak az volt, hogy fel voltam öltözve. A szobámat nem hagyhattam el. Félttem az emberek szemétől. Ezóta közbeszéd tárgya vagyok. Minden tisztességes nő, a high life, s a magasabb demi-monde elszörnyedve kérdezi: hogy tűrheti el az igazgatóság, hogy egy ilyen csatányos botrány hősnője még itt időzzön a szentséges Monte Carlóban. Van rá felelet. Táviratot vár. Csak addig van neki lélekzetvétel (respirium) engedve.

Dél tájon érkezik egy távirat. (Minthogy a viszonzválaszt az igazgatóság fizette meg, tehát annak van czímezve.) Nekem a kék czédulát már felbontva küldik szobámba. A sürgöny Szentpétervárról jött: rövid volt: «Koranoff herczeg nincs Szentpétervárott: sürgöny kézbesíthetetlen.»

Ez nem lepett meg. Gondolhattam előre, hogy atyám a történetek után nem marad a Néva melletti fővárosban.

Este felé érkezett meg a második távirat.

Ez Moszkvából volt keltezve: ugyanaz volt a tartalma. A herczeg nincs ott, távirat át nem adható.

Ez sem volt meglepő. A sértett szívű büszke főúr el-
futott a zajos fővárosokból, s menekült a kazáni lankasá-
gok közé, fekete vadakat ölni. Bizonyosan kazáni kasté-
lyában van. De a kastély messze van a várostól, onnan
küldöncz viszi el a táviratot s az jó időbe kerülhet.

Bele kellett nyugodnom, hogy a harmadik sürgönyt, a
kazáni választ nem kapom meg másnap reggel előtt.

Már ekkor két nap nem ettem semmit. Eszembe sem
jutott. Testileg pedig nem volt semmi bajom.

Az a jó öreg teremtés, a felszolgáló asszony megszánta
az állapotomat.

— Már mégis csak kellene önnek vacsorálni, madame!
Hisz így elpusztul.

— Mit egyem?

Eszembe jutott, hogy hiszen egy beafsteaknek az árát sem
tudom megadni. Az a tíz napoleonarany ugyan ott hevert
az asztalomon: de én azt még valakinek a fejéhez akartam
vágni.

— Oh kérem, madame! Hisz itt van a drága jó vacsora:
most hozta fel a pinczér. Engedje, hogy beszoigáltassa.

— Ki rendelte azt a számomra?

— Hát az az úr, a ki itt a szomszéd szobában lakott,
azzal a bozontos szakállal: az a muszka.

Még erre is figyelme volt Kuzminszkynak. Hogy szá-
momra vacsorát rendeljen: nem az első napra, akkor
boszantott volna vele, hanem a másodikra, a mikor már
meg kellett azt kívánnom.

Behozattam az étékfogást. Választékos lakoma volt a
tálczára felhalmozva: jó tápláló eledelek, a miket sze-
rettem. Bor is volt. Egész palaczk lacryma Christi, s egy
butykos marasquino.

Meghívtam a lakomához az öreg cselédet: ossza meg
velem.

Vonakodott, hogy így meg amugy.

— Ejh ne legyen olyan büszke : azért, hogy én egy szegény kiutasított személy vagyok.

Ezzel megnyertem a szívét.

— No, csakhogymár tréfál is a madame.

Pedig nem tréfáltam.

S aztán vacsoráltunk együtt: egy kicsapott hercegasszony, meg egy számfölötti mosogatónő.

Mondhatom, hogy jól esett az étel és ital. Az állat felülkerekedett nálam az emberen. A bor a fejembe ment. Az igen jó érzés. A vacsora után rögtön elfogott az álomittaság, a mint az öreg cseléd levetköztetett, lefektetett, rögtön elaludtam. Nem álmodtam semmit: a mult éjjel rémlátásai elmaradtak. Késő reggel volt, mire fölébredtem. Akkor is első gondom volt az asztalon hagyott marasquinos butykosból egyet szivni.

Az öregasszonyom bejött, a kitakarított czipőmet behozva.

Kérdeztem tőle, hogy nem keresett-e valaki az igazgatóságtól távirattal?

De igen. Maga az igazgató volt itt; de ő nem eresztette be: «Madame alszik».

Én kértem, hogy futtassa rögtön az igazgatói irodába a szolgát, jelentse, hogy készen vagyok: küldhetik a táviratot.

Maga az igazgató hozta azt el nagy sietséggel. Ezuttal nem volt rajta se fekete frakk, se fehér nyakkendő, szürke dzsekkben jött, a mit az irodában szokott viselni.

A távirat Kazánból jött; ez volt benne:

«Koranoff herceg meghalt. Sürgöny kézbesíthetetlen.»

Meghalt az atyám!

Azt hittem, hogy porrá fogok omlani.

Ez a sorscsapás még súlyosabb volt, mint az a hír, hogy a férjem meghalt. Hisz férjet lehet kapni, mint a mézes bábót: de egy olyan jó atyát, mint az enyim, egy olyan tökéletes embert soha.

Meghalt! Mitől halt meg? Megölték? Ki ölte meg? Annak is én vagyok a gyilkosa.

— No de madame, itt nincs idő a kezét tördelni, a haját tépdetni! Hanem tessék rögtön összecsomagolni, utnak öltözni és indulni: az omnibusz itt vár a kapu előtt.

— Hová menjek?

— Hát legjobb lesz Genuába: onnan indul a hajó Kronstadtig. Itt van a kétszáz frank az asztalon; ez önnek bőven elég lesz.

Reszkettem a dühtől, a megszegyenüléstől: azt éreztem, a mit azok a szerencsétlenek, a kik ezen a helyen mindenüket elvesztve, a tengerbe dobják magukat, egyszerre leszámolva a világgal.

Ebben a pillanatban az ajtómon, a mit az igazgató nyitva hagyott maga után, egy férfialak toppant a szobámba.

Kuzminszky volt.

Bő havelokba volt burkolva, melynek palástja alatt valami öblös tárgyat rejtegetni látszott.

Az utolsó szavait hallotta az igazgatónak.

— Mit akar ön azzal a kétszáz frankkal? — kérdezé, szemközt fordulva vele.

— Ez madamenak az utravalója az igazgatóságtól.

Kuzminszky félkezét elővéve a havelok alól, felmarkolta az asztalon levő tíz aranyat s beledugta az igazgató oldalzsebébe.

— Önöknek semmi dolguk a hercegnővel, ön menjen dolgára. Én vagyok a hercegnőnek a gondnoka: Kuzminszky Péter, kazáni kormányzó.

Az igazgató még ellenkezni akart.

— De uram! Társulatunk szabályai...

Az én medvém azonban hirtelen a karja alá dugta a kezét, s olyan könnyedén, mintha felfújt kaucsuk báb volna, kihelyezte őt a szobából.

Mikor aztán ketten maradtunk egyedül: Kuzminszky hátracsapta köpönyege szárnyát s egy szép majolika urnát vett alóla elő s azt letette az asztalomra.

— Herczegnő! Itt hozom önnek a férjét. Elvittem

magammal a genfi crematoriumba s ott porrá égettettem. A hamvai itt vannak mind ebben az urnában.

Nagyot sikoltva rohantam a drága edényhez, mely hamuvá lett ideálokat rejté magában. Átöleltem, megcsókoltam a hideg keramikai remeket.

— Így könnyebb lesz őt hazaszállítani, mint ólomkoporsóban, — mondta hidegvérrel Kuzminszky. — A hercegnő most haza fog térni.

Én nem tudtam szóhoz jutni a zokogástól.

Odanyújtottam Kuzminszkynak az atyám halálhírének tudató sürgönyt.

— Jól tudom. Mondá. Azt is tudom, hogy mitől halt meg a herceg. Azon az estén, melynek éjszakáján Barilla gróf öntől sokáig viselhető emlékeket kapott, ez a kiváló derék úr a következő tartalmú táviratot küldte Koranoff hercegnek. (A távirat másolatát én meg tudtam szerezni.) „Te nem akartad hozzám adni a leányodat feleségül; én megvettem őt a férjétől s csináltam belőle szeretőt!” Ettől a mérgezett nyíllövéstől halt meg Koranoff herceg. A guta ütötte meg.

Én atomokra hullottam szét, s minden porszemem fájt.

— És most, édes hercegnő: engedje meg, hogy kísérfője legyek hazáig. Gondnokságával engem bizott meg a boldogult herceg.

Én kezemet nyújtám Kuzminszkynak.

— És még egyet, hercegnő, engedje meg, hogy egy férget kitépjek a szívéből. Ön bizonyára szemrehányásokat tesz magának azért, hogy ennek az embernek a halálát okozta, a ki itt ebben a cserép-korsóban van lezárva. Nyugtassa meg a lelkét. Egy levelet találtunk az elhunyt zsebében, amelyet Barilla gróf irt hozzá, s a melyből kiderül, hogy ők már Szentpéterváron az egybekelés előtt meg voltak e rút alkuban egyezve. A levelet nem adom önnek, mert nekem ezzel a festett képü kalandorral még le kell számolnom s erre szükségem lesz akkor.

Én görcsösen szoritottam az öklömet a szívemre.

Kuzminszky erős kézzel vonta azt el onnan.

— Tudom, hogy fáj; — de féreg volt: — kiteptem.

*

Ez volt az én első házasságomnak a története.

MÁSODIK NAP.

X.

HÁZASSÁG BECSÜLÉSBŐL.

El innen, el!

Egy órát sem akartam ezen a rettenetes színhelyen tölteni.

Kuzminszky gondoskodott az elutazásomról. Mint atyámtól megbízott gondnok kísérni fog hazáig.

Én arra kértem, hogy táviratozzon a jószágigazgatónak Kazánba, hogy atyám holttestét balzsamozzák be, s várjanak az eltemetésével, míg én hazaérkezem. Megfelelt a kívánságomnak.

— Hiszen nem lesz az út visszatérlett olyan hosszú, mint idejövet volt. Mondám.

— Hogyan gondolja a hercegnő?

— Hát visszafelé nem a tengeri úton megyünk, hanem a szárazföldön: vasuton. Egyenes az összeköttetés Nizza és Szentpétervár között.

Elővettem a vasuti kalauzt, s annak a térképéből kikösködtem, hogy milyen simán lehet Zürichen, Bécsen keresztül Varsóig eljutni, a mi már Oroszországban van.

Kuzminszky csak a fejét csóválta.

— Én mégis inkább a tengeri utat választanám, ha a hercegnőnek volnék.

Én határozottan ellenszegültem. Nem! Hajóra nem szállok többet. Elhallgattam a főököt. Nem akarok azokkal a keserves emlékekkel találkozni, a mik a nászutazásomat emlékezetessé tették. Arra hivatkoztam, hogy az időjárás

egészen megromlott, nagy szelek járnak, esős idő van: a tenger ilyenkor kellemetlen.

— Azért jobb a tengeri út, mert ott nem kérnek útlevelet, s nem vizsgálják a málhát: oktatott Kuzminszký.

— Bánom is én. Az útlevél itt van a táskámban, s a málhámát felturkálhatja, aki kíváncsi rá: nem talál abban semmit.

Ráhagyta, hogy legyen hát úgy, a hogy én akarom.

Gondoskodott rólam szépen. A vasuton külön hálókocsit váltott a számomra, maga a szomszédos kocsi-szakaszt foglalta el. Az étkezéshez valót odahordatta a coupémbe. A borraivalót osztotta bőven.

A vasuti utazás valódi jótétemény azoknak, a kiket valami kerget. Csodálatos egy találmánya az emberi észnek. Hogy az ember saját maga elől is el tud futni! Van egy kinzó utitársam: az «Én.» Annak tele van a táskája olyan emléktárgyakkal, a miket én szeretnék valahol elveszteni. Egyszer csak elmaradt az «Én.» Nem tudom hová lett? S aztán kinyújthatom a lábamat. Elváltunk egymástól. Új hegyek, új völgyek repültek el mellettem, alagutakon robogtunk keresztül: a rettegett Én csak nem találhat utánam. Hogy fog az majd bámulni, mikor látja, hogy elfutottam előle!

Egyszer aztán eljutottunk az osztrák határra. Az utazókat mind kiszólitották a váróterembe, a míg a waggonokat, a bőröndöket átvizsgálják.

Egy rendőrtiszt udvariasan felszólitott, hogy adjam elő az útlevelemet. Előkerestem az oldaltáskámból, kezébe adtam.

Furcsa képet vágott hozzá.

— Hisz ez Reznin Wladimir úrnak az útlevele.

— És az enyim.

— Az enyim! Az enyim! Itt be van írva Reznin Wladimir úrnak a neve, állása, személyleirása. És utána «avec sa femme».

— Hát az vagyok én.

— Az vagyok én ! Ezt akárki mondhatná. De hol van a férj ?

Csak nem mondhattam neki, hogy itt van ebben a majolika korsóban.

Ekkor közbelépett Kuzminszky. Hozzá voltam már szokva, hogy ő legyen a megszabadítóm.

— Mi baja van önnek ez úrnővel ?

— Semmi bajom sincs, csak az igazolását kérem.

— Hát nem jó az útlevél ?

— Ez az útlevél jó ; de ebben az asszonyságnak se a neve, se a személyleírása nincs kiírva.

— Tökfilkó ! — rivalt fel Kuzminszky.

A rendőrtiszt méregbe jött.

— Hogy mer ilyet mondani ?

— Nem az urnak mondtam ; hanem annak a bamba csinovniknak, aki otthon az útlevelet kiállította.

— Ezért én önt letartóztatom.

— Azért én önt felelőssé teszem !

— Ön rakoncátlankodik.

— Ön pedig hatalmaskodik.

A két férfi összeveszett. Kuzminszky goromba volt.

Az lett belőle, hogy mind a kettőnket letartóztattak. A málháink ott maradtak az állomáson, a vonat robogott tovább.

Kuzminszky elküldte a névjegyét néhány sor irással a városban székelő orosz főkonzulnak. Az nagy sietséggel megérkezett a váróterembe.

Kuzminszky kitűzte a gomblyukába az érdemrendeit képviselő tarka rózsát : volt azon hétféle szín is.

Az orosz főkonzul derék nyájas kis emberke volt : német, de jó beszélt oroszul. Zweiternek hívták.

Kuzminszky az ismerkedő kézszerítgatások után elmondta a diplomatának a kényelmetlen helyzetünket, különösen az enyimet.

Zweiter úrnak az a szokása volt, hogy mikor valami nem tetszett neki, akkor füttyölt.

— Fffühhh! Ez fatális helyzet! A hercegnőnek meghalt a férje, a kinek a nevére szól az útlevél, s a saját neve nincs belevezetve, sem a személyleírása. Ezzel az útlevéllal az osztrák határon visszautasítják; de az orosz határon meg éppen le fogják tartóztatni s vallatás alá veszik.

Volt egy másik útlevél is nálam: az a hamis névre kiállított, melyért Reznin leborotválta az arcát; azt is megmutattam a consulnak. Abba már be voltam írva, csakhogy álnévvel.

Akkor füttyült még csak nagyot a konzul.

— Hisz ez meg álnév! Hamisított útlevél! Ezt rögtön dobjuk a kályhába: meg ne kapják a hercegnőnél.

— Hát akkor mit tegyünk? — unszoló Kuzminszky.

— Van egy eszmém. Exczellenncziádnak mint kazáni kormányzónak, bizonyosan van szabályszerű útlevele. Abba be lehetne vezetni a «kísérő» rovatba a hercegnő nevét.

— Mint útitársnéját! — kiálték, mintha villany ütött volna meg. Ez a szó dühbe tudott hozni.

— Óh nem, nem. Nem akartam a hercegnőt megbántani. Mint hitvestársát.

— Hazugságot?

— Dehogy. Igaz valóságot. Önök visszautaznak a szomszéd olasz városba, ott felkeresik a polgármestert, a ki egyuttal anyakönyvvezető is, az előtt kinyilatkoztatják, hogy polgári házasságot akarnak kötni, olasz törvények szerint. A polgármesternek joga van az előzetes két heti névkifüggesztés alól fölmentést adni: s azt hiszem, hogy a polgármester azt egy jó szóért meg fogja tenni. A czere-mónia rövid, két tanut lehet rá fogni az utcán. Akkor kiadja a polgármester önöknek a házasságlevelet, azzal önök elmennek az orosz főkonzulhoz: az azután be-írja a kormányzó úr utlevelébe, hogy kíséri a neje, Kóranoff hercegnő, személyleirással; akkor aztán utazhatnak exczellenncziátok háborítatlanul az orosz határig.

Ott aztán kidobhatják a waggonablakon a házasságlevellet: a polgári házasság Oroszországban nem érvényes. Önök megszűntek férj és feleség lenni s nagyot nevethetnek a dolgon.

Előbb a főkonzul kezdett el nevetni, arról elragadt a nevetés a kormányzóra: akkor aztán én is nevettem.

Ez igazán mulatságos egy tréfa!

Mindig nagy elismeréssel voltam a férfi-ész fölénye iránt; de hogy ilyen elmésen tudják az állambölcsek, a törvényhozók, a Solonok, a Justiniánusok megoldani a férfi és nő közötti összeköttetés talányát, a mit a teremtő, mikor az első házasságot szerzette a paradicsomban, megoldatlan hagyott, ez bámulatomat vívta ki. E szerint én, mikor Európán keresztül utazom, Olaszországban asszony vagyok, Bajorországban már leánynya leszek, Franciaországban megint asszony vagyok: Ausztriában ismét leány vagyok, s ha átvágok Magyarországon, a nevem újra «madame», s a mint az orosz határon átrobogok, ismét leszek «mademoiselle». Egy vasuti körut tartama alatt hatszor változom át hernyóbábból pillangóvá, s vissza pillangóból hernyóbábbá. Ez túltesz a természet csodáin.

De nekem még egy másik okom is volt a nevetésre.

Hogy engemet éppen Wladimir kergessen bele a Kuzminszkyval való házasságba.

Hát te, ostoba por ebben a cserépvederben, még most is befolyást gyakorolsz az én sorsomra!

Megegyeztünk. Megyünk házasodni. Csak úgy en passant.

(Magyarul «kutyafuttában», jegyzé meg Octáv.)

— Igazán kutyafuttában. Ismerek én már mindenféle házasságkötést: a tatárt, a daurit, a hol a vőlegénynek úgy kell elfogni a lóháton előre vágató menyasszonyt, az a szentesítés; a zsidók menyegzőjét, a hol menyasszony és vőlegény a szemétdombon üritnek poharat, s azt cseréppé tapossák; a görög esküvőt, a két koronával, selyem

takaróval, mézes buzával; még a Kostermangárok házasságkötését is, melynél egy seprüt két felől megfognak a násznagyok, s vőlegénynek, menyasszonynak azon kell háromszor keresztülugrani, s azzal szentesítve a házasság; de mind ezek között a bölcsen elrendezett polgári házasság... Megbocsásson ön, hogy a véleményemet őszintén kimondom, tudva azt, hogy ezzel önt, mint liberális magyar politikust meg fogom sérteni.

— Csak tessék bátran, herzegasszony.

— Hát én a polgári házasság szabályait tartom valamennyi között a legképtelenebbeknek.

— Fel fogom magamnak jegyezni az észrevételeit, s a főrendiházban indítványt teszek belőlük.

— Hát legelőször is a polgári házasságkötéshez mulhatatlanul bekövetelik a keresztlevelet. Hát a kinek születési helye kétezer mértföldnyire esik attól a helytől, a hol meg akar nősülni? Hátha nem is keresztelték meg? Hátha pogány volt, zsidó volt? Hátha elfelejtette a rabbi, a sakter, a dervish, a bába valami könyvbe följegyezni, hogy ezen s ezen a napon egy nyomorult féreg jött a világra, s ilyen könyv egyáltalában nem létezik? Hátha a gyermeket kidobták az utra, se apát, se anyát nem ismer. Akkor az nem nősülhet meg. Azután követelik a másik írott papirost: bizonyítékot arról, hogy a házasulandó három hónap óta ott lakik abban a kerületben, a hol egybe akar kelni. A nélkül nincs házasság. Utoljára aztán be kell bizonyítani, hogy az előbbi házastárs meghalt, bizonyítványt hozni róla a paptól, a ki eltemette. Hát a kinek a halottját a tengerbe dobták, minden circumdederunt nélkül? Hát a kit a hóhér temetett el? Hát a ki ütközetben esett el? Hát a kiről nem lehet kitudni, hol veszett el?

— Erre van orvoslat.

— Igen. Egy esztendei várakozás. Mi tehát visszatérünk a határon túl levő olasz városba. Ott annak rendje szerint jelentkezünk a polgármesternél. Minden nehézség

megoldható lett volna, csupán egyet nem engedhetett el a törvény embere: az özvegy voltom bebizonyítását. A majolika urna műremeknek elég szép volt; de bizonyítéknak kevés. Azt is igazolni kellett, hogy az a hamu azonos az utlevélben leírt személyiséggel. No hát hisz az sem lehetetlen.

Hol és miképpen történt a principessa férjének a halála?

Egy svájci határváros szélén, párbaj alkalmával.

Rendszerint nem szoktak a párbajban esettekről halotti bizonyítványokat venni, — különösen az ellenfeleik. Temetése sem volt, hogy a pap igazolhatná a halálesetet. Egyenesen vitték a genfi halottégető intézetbe.

Ezt mind ki lehet keresni, csak igyekezet kell hozzá.

Az olasz város polgármestere fog átíratot intézni a svájci határhelység polgármesteréhez az iránt . . .

. . . hogy a svájci polgármester szólítsa fel hivatalosan a helyőrség parancsnokát a végett, . . .

. . . hogy a katonai parancsnok kerestesse fel azt a két katonatisztet, a kik ezen s ezen a napon a város fenyőerdejében két idegen úr párbajánál segédkeztek; azok hallgattassanak ki a hadbiróság által a felől, . . .

. . . hogy a párbaj miképpen ment végbe, hogy az egyik résztvevő halva maradt utána, s adjanak felvilágosítást arról, . . .

. . . hogy ki volt a párbajnál segédkező orvos, a ki azután szolgáltatassa ki a hivatalos orvosi parère-t azon értelemben, . . .

. . . hogy a halva maradtnak hol ment be a golyó a mellén, hol jött ki a hátán? hány ccentiméter volt a testi magassága, s különös ismertető jelül látható volt-e az arczán egy hosszú, vérrel aláfutott vonal, a mi egy ütés helyével azonos?

. . . és végzetül, hogy ugyanezt az ekép leírt alakot elszállították-e a genfi crematoriumba?

Az olasz polgármester kedélyes férfiú volt.

— A hogy én ismerem a svájci hatóságok ügykezelé-

sét, semmi kétségem iránta, hogy mindezekre tizennégy nap alatt megkapjuk a kielégítő ügyiratokat.

— Tizennégy nap alatt!

Hát én nekem tizennégy napig kell maradnom ebben a zugvárosban, a hol az arisztokrácia selyemgubót termeszt, s a ki egy szarkát meglő, az már sportsman.

Nem volt mit tenni más!

Be kellett szállnunk egy albergóba s veszteg maradni. A polgármestert rendesen meghívtuk ebédre: különben egyedül lettünk volna. Később az orosz konzul is asztaltársunk lett. Becsületes viaszkereskedő volt.

Hát hisz az nem is olyan nagy szerencsétlenség, ha egy vőlegény és menyasszony egyedül maradnak — tizennégy napig.

De nekünk semmi okunk sem volt rá, hogy azok legyünk.

A mi bennünket összehozott, egymáshoz kötött, az egy irtóztató dráma volt, melynek jeleneteire kín volt visszagondolni.

No de legalább ez a tizennégy nap jó volt arra, hogy a neveinket a törvény értelmében a fekete táblára kifüggeszszék: nem kell hozzá dispensatio.

Még másra is jó volt. Arra, hogy én egy embert a lelke mélyéig kiismerjek, a ki iránt egykor oly igazságtalan voltam.

A kit én medvének gondoltam, az egy nemesszívű igazi férfi volt; mintaképe az oroszoknak. Hű a szeretésben, hű a haragvásban. Ha szeret, évek során eltartogatja a titkát; ha gyűlöl, messze időig elvár az alkalomra, a boszuállításra.

Az orosz konzulnak járt a szentpétervári hivatalos lap, azt Kuzminszky mindennap elhozatta s végtől végig olvasta. A krétai dolgok látszottak érdekelní különösen.

Egyszer aztán nagyott ütött az öklével az elolvasott lapra.

— Itt van ni! Tudtam jól! Ez a ficzkó most elküldeti magát titkos megbízással Krétába!

Kitalálhattam, hogy az a «ficzkó» senki sem más, mint Barilla.

— Most én nem tudom megfogni azt — a ficzkót!

Dühös volt. Tollat fogott, nyilatkozatot írt.

«Durancsics Barilla Mirkó gróf ezennel felszólíttatik általam, hogy egy becsületbeli ügyben határozzon időt és helyet a velem való találkozásra, ellenkező esetben gyáva bujkálónak fogom nyilvánítani. Kuzminszky, kormányzó.»

Arra kérte a főkonzult, hogy ezt minden európai lapba iktattassa be.

— Én megtehetem, — mondá a főkonzul; — de mire egy ilyen hirlap Krétába megérkezik s a czimzett kezébe kerül, akkorra mindnyájan megöszülünk, — még a Barilla parókája is.

Nem engedte magát lebeszéltetni, a nyilatkozat be lett küldve a hirlapoknak.

A mi legjobban megnyerte a becsülésemet Kuzminszky iránt, az az ő valódi lovagias tartózkodása volt irányomban. Egy pillanatra sem élt vissza helyzetével. Ő vőlegény volt, én menyasszony; de ő úgy bánt velem, mint gyámapa a gyámleányával. Gyászöltönyt készíttetett a számomra. Meg kellett tudni mindenkinek, hogy özvegy vagyok.

A polgármesternék egyszer ebéd után poharazás közben kedve szottyant kedélyeskedni:

— Exczellenciád és a hercegnő az itt kötendő polgári házasságot odahaza Oroszországban megerősíthetnék az egyházi egybekeléssel is.

A mire Kuzminszky komolyan megfelelt:

— Az először is azért nem lehet, mert egyházunk törvényei szerint a nőnek három esztendeig kell viselni az özvegyi fátyolt; de ha az egyház fölmentését meg lehetne is nyerni, a polgári törvények határozottan megtiltják, hogy a gyámapa a gondjaira bízott hölgyet feleségül vegye.

(Erre én magamban azt gondoltam, hogy hátha egyszer a gyámi hivatal megszűnik?)

A svájcezi hatóságok dicséretére meg kell mondanom,

hogy a halotti bizonyítványok már a tizenharmadik napra megérkeztek. A polgármester állítása szerint csoda történt. Rögtön felvette a hivatalos talárt, a nemzeti színű szalagövet s elvégezte velünk a törvényszabta szertartást. Azután kiadta a házassági bizonyítványunkat, a mit én tettem el az oldaltáskámba. A főkonzul pedig beírta Kuzminszky útlevelébe az én nevemet, és személyleírásomat. Férj és feleség voltunk — «ad hoc». A férjem fizetett. S aztán mentünk karonfogva a vasuthoz. Ezuttal semmi akadály nem állt az utunkban. Ha egymást megszólítottuk, Kuzminszky azt mondta nekem «princesse,» én pedig «monsieur le gouverneur». Szerencsésen eljutottunk az orosz határig.

Itt természetesen a legszigorúbb útlevél- és málhavizsgálásnak kellett magunkat alávetni. Mert nagy úr ám egy kazáni tartománykormányzó, meg annak a felesége, egy orosz hercegnő; hanem egy muszka rendőrbiztos még azoknál is nagyobb.

A málháim között megtalálták a hamvvedret. Azt természetesen felnyitották. Por volt benne. Mi ez a por? Nem robbantó szer? Előmutattuk a genfi crematorium bizonyítványát: ez nem más, mint emberi hamu. Nem ér semmit! Így csempészik be a nihilisták a pyromanitot, az écrasitot, a meganitot, meg a hogy a többi pokolszert hívják. Ott kellett maradnunk, szigorú őrizet alatt. Az urnát a porral elküldték a vizsgáló hivatalba, a hol a szaktudósok a hamut górcsővi és vegytani megfigyelés alá vették s több napi figyelmes kísérlet után kiadták róla az elismervényt, hogy az nem egyéb, mint alumen és potassium kevés calcidiummal keverve, a mik nem robbannak fel.

Igy aztán az általam választott rövidebb úton szerencsésen eljutottunk négy hét alatt Szentpétervárra.

Mikor a vasutról szálltunk, én kezet szorítottam Kuzminszkyval.

— Önnek igaza volt. Máskor mindig az ön tanácsát fogom követni.

— Máskor?

Igaz! Hisz még nincs vége a gyámságnak. Még el kell engemet kísérni Kuzminszkynak Kazánba, s ott nekem ünnepélyesen átadni az atyámtól öröklött birtokot.

Itt már nem volt szükség se útlevele, se házasságlevélre. Itthon voltunk. Köszönöm a szabadságot, a mivel a polgárosult külföld dicsekszik: én az én barbár hazámban szabadabbnak érzem magamat.

Az atyám temetésével csakugyan vártak a hazaérkezésemig.

A ravatala ott volt felállítva az ősi fegyverteremben.

Üvegfüdelű koporsó alatt feküdt.

A bebalzsamozott halott arczára nem lehet ráismerni. Minden vonása elferdült: az arczszíne mahagoni barna.

Én alig tudtam könyezni, mikor megláttam. Ez nem az én atyám!

Aztán következett az ünnepélyes szertartás.

Meghívókat kellett szétküldeni a vidék notabilitásaihoz, a főúri ismerősökhöz.

Micsoda név alatt fogalmaztassanak e meghívók? Minek nevezzem rajtuk magamat? Reznin Wladimirnénak? vagy Kuzminszky Pavlovics Péternének, vagy Koranoff Tarantilla herczegnőnek?

Megint csak Kuzminszky segített ki a zavaromból: a gyászjelentés az ő nevében fog szétküldetni, ki a megboldogult herczeg által egyetlen leányának, Tarantilla herczegnőnek gondnokságával megbizatott.

Így ezzel is rendbejöttünk.

A gyászszertartásra következő néhány nap hivatalos eljárásokkal lett betöltve. Engem, mint egyedüli természetes és törvényes örököst behelyeztek az atyám birtokaiba, fogadnom kellett a tisztartók üdvözlését, a jobbágyok hódolatát, a sáfárok beszámolásait.

Végig kellett hallgatnom, mennyi jövedelem áll rendelkezésemre a zuradalmaimból, a bányáimból; a petroleumforrásaimból, a hajóimból; ezután számba venni a kazáni,

a moszkvai, a szentpétervári bankárok kimutatásait a náluk elhelyezett részvényekről, államkötvényekről, s az aranyban letett kamatozatlan összegekről. Ebbe én belekábultam: csak Kuzminszky tudott belőle kiokoskodni.

Mikor aztán mindennek vége volt, akkor tudatta velem, hogy ezzel a nappal az ő gondnoki hivatala megszűnt: én a magam ura vagyok.

— És már most összetéphetjük azt az olasz házassági bizonyítványt, az útlevéllal együtt.

— Nem, barátom; én meg akarom tartani a házassági levelet és az útlevelet is, és önnek vissza kell engemet kísérni még egyszer a Riviérára: azonnal.

Kuzminszky nagyot bámult rám.

— Minek?

— Nekem a legdrágább ereklyém maradt ottan, eladva, elprédálva: ott maradt az anyám ősdiadémja a fekete gyöngyökkel, azokat én nekem vissza kell szereznem minden áron. Elég gazdag vagyok most hozzá. Ön segíthet benne.

Kuzminszky lesütötte a fejét, összeránczolta a homlokát, dörögött: «Én másfelé akartam utazni».

(Tudom: Krétába: Barillát fölkeresni.)

Elővettem az utolsó varázsszeremet. (Most már féltettem ezt az embert: nem akartam, hogy miattam koczkáztassa az életét.) Megfogtam azt az ő kérges, izmos, inas kezét.

— Kisérjen oda és vissza, s aztán ha ismét ide jövünk Kazánba, akkor elhozatjuk a csodatevő kazáni szent képet Kievből, a ki feloldoz az özvegység terhe alól, s akkor megerősítjük a házasságunkat orosz egyházi törvények szerint.

Erre a lábaimhoz térdelt s a ruhám szegélyeit megcsókolta. .

Igy kértem meg férjül én azt az embert, a kit azelőtt gyűlöltem.

Aztán együtt visszarepültünk (most már repültünk) a

Ott már tél volt. Oh, milyen kedves meglepetés volt, mikor egy reggel a waggon ablakán megpillantottuk a jégvirágokat! Itthon vagyunk! Leheletünkkel olvasztottunk kerek nyílásokat az ablak jégébe, hogy kinézhecssünk rajta.

Hó fedett már minden mezőt, a fenyőerdőket, oh ti kedves hólepte erdők! Hogy emlékeztettek vissza gyermekkorom karácsonyfáira! Alig várhatom, hogy csengessen az angyal. Igen: a vasuti pályaór. Utolsó állomás: Kazán.

Aztán következett egy tüneményes álom. A kiewi képnek, a kazáni Boldogasszonynak ünnepélyes megérkezése. A három napos ceremóniák, a megáldás, a felszabadítás, a kiengesztelés; oh ti száraz, prózai törvényhozók! Hogy ti nem tudjátok, mennyi vigasztalás, mekkora megnyugvás van ezekben a hagyományos szertartásokban! A pópák antifonái, a karénekesek zsoltosmái túl ragadnak a földi légkörön: a fejünkre tett koronák biztosítanak bennünket az örök hűségről.

Mint férj és feleség tértünk vissza a bazilikából kazáni várkastélyomba.

Kuzminszky abban az ősorosz, prémes, zsinóros vőlegényi köntösben igazán daliás alak volt. Széles válla, domború melle volt. Én is orosz menyasszonyi köntöst viseltem, ékszerekkel túlhalmozva.

Megérkezésünknel alabárdosok sorfala között haladtunk el a kaputól a lépcsőzetig. Orosz népzenekar muzsikált, melynél minden ember csak egy kürtöt fúj egy hangból, mint az orgonasípok; mozsarak durrogtak, tűzijáték sziporkázott, neveinket tűzbetűkkel írva a sötét égbe. Urnak és szegénynek vigadni kellett ezen a napon. Az elfogadó teremben várt reánk a kormány megbízottja. Mikor a főpapoktól szóhoz juthatott, ő is odalépett elénk: háromszor meghajtotta magát: elmondta az üdvözlését a fogai közt morzsolva, s azzal elővett a kebléből egy nagy pecsétes levelet s odanyújtá Kuzminszkynak.

Férjem engedelmet kért tőlem, hogy azt felbonthassa és elolvassa.

A belügyminiszter parancsa volt benne.

«A kazáni kormányzó rögtön és azonnal, a mint ezt a levelet megkapta, induljon a kozákesapatokkal a határszélre, a hol az Archangelből behurczolt keleti pestis a falvakban kiütött s azt tüzzel-vassal fojtsa el!»

Férjemnek még azon az éjszakán el kellett menni, ragályos dögvészt elirtani.

Megtette. Elvégezte. Minő eszközökkel? Arról jobb nem beszélni. Vaskézzel dolgozott. Eltaposta a hidrát. Egész falvakat leégetett a benne lakókkal együtt: az bizonyos. De megszabadította Európát a keleti pestis rémületétől.

Két hétig tartott a munkája: azalatt még csak levelet sem kaphattam tőle.

Két hét múlva aztán hazatért — ólomkoporsóba zárva. Az a keleti kutya, a kit legázolt, őtet magát is megharapta.

Ez volt Barillának a válasza a párbajizenetre. Az ő keze tette ezt valóban.

— — — — —

Ez volt a második házasságomnak a története.

HARMADIK NAP.

XI.

AZ ÜLDÖZÖTT. (BRADJÁGA.)

Másodszor is fölvettem az özvegyi fátyolt. És még nem ismertem az élet örömeit. Nem is kívántam azokat. Dobzódtam a keserűségben. Undorodtam a fénytől, a pompától, az élvezetektől. Gazdag voltam, nem kötött semmi a szülőföldemhez, melynek meggyülöltem az intézményeit; mehettem volna boldog országokba, de azokat meg épen

szép Riviérára. Beirtuk a nevünket Nizzában, Monte Carlóban az idegenek könyvébe, fogadtuk az igazgató üdvökívánatait; visszavásároltuk az ékszerészektől az eladott ereklye kincseimet. És én azalatt megrendeltem a genuai szobrásznál azt a fekete márvány síremléket, a mit Wladimir olyan nagyon megkívánt magának. Hiszen megérttem neki.

És én ez idő alatt, mely a rivierai időzésünk, az oda és visszautazásunk közben letelt, tanultam megismerni egy igazi férfit, a ki nem az arcza klasszikus vonásaival, hanem a lelke, a jelleme szabályosságával hódítja meg — azt, a ki őt képes megérteni.

A világi törvények szerint férj és feleség voltunk. Társam követelhetett tőlem mindent. És ő úgy bánt velem, a hogy vőlegény a menyasszonyával. Ő is oly vallásos volt, mint én. A míg a két korona nem érinti a homlokunkat, a míg a «kyrie eleizon» — a «goszpodi pomiluj» el nem hangzik fölöttünk, addig elválaszt bennünket a paradicsom tiltott tudásfája.

Tudom, hogy ezért engem minden ember kinevetne, a kinek elmondanám: ön talán nem.

Hiszen lehetetlen az, hogy lehessen férfi, de különösen asszony, a ki még akkor is őrizkedik, a mikor már minden szabad. Hiszen minden adat azt bizonyítja, az istenfélő Lóthtól elkezdve, hogy az ember — állat. És mi mind a ketten ép, egészséges testalkatú emberek voltunk. A meleg olasz éghajlat is úgy unszol az örömeire. Meg a körülöttünk nyüzsgő példák. Csupa édelgő párok, a kik kijönnek a napfényre, gyönyöreikkel dicsekedni. Ránk nem ragadt az édes miasma. Ráértünk várni. Úgy vettük, hogy még csak jegyesek vagyunk.

Én minden reggel átnéztem a szentpétervári lapokat, mielőtt Kuzminszky kezébe vette volna. Egyszer aztán megtaláltam egy lapban, a mitől féltem. Rövid kis tudósítás volt, eldugva a személyi hírek közé: «Barilla gróf visszaérkezett Krétából, fontos tudósításokkal.» Rögtön

siettem valami kirándulást rendezni a vidékre, a hová Kuzminszkyt is magammal vittem. Azt hittem, így elkerüli a figyelmét az a tudósítás.

Azt nem tudtam, hogy ő már egy nappal előbb táviratot kapott Szentpétervárról, a megbízottjától, Barilla gróf megérkeztéről.

Mikor visszakerültünk Nizzába, a míg én az utiköntöst felváltottam, Kuzminszky átszolt hozzám a szomszéd szobából.

— Herczegnő! Én nekem holnap vissza kell utaznom Oroszországba.

— Nekem is. Jöjjön be hát.

(Hiszen csak szabad a férjnek a felesége toilettjénél jelen lenni.)

— Ön is kész az útra?

— Mindent elvégeztem, a miért idejöttem.

— De Oroszországban most már zord idő van; itt pedig most érnek a narancsok. Most lesz paradicsommá a Riviera.

— Mi még szebb paradicsomot fogunk csinálni Kazánból.

— Kazánból? — kérde nagyot bámulva Kuzminszky.

— Hát nem tudja ön? Mit ígértem? Elhozatjuk Kiewből a csodaerejű «ikon»-t, a ki engem fölszabadít az özvegyi fátyol viselése alól, s akkor a Kreml bazilikájában megáldatjuk az egybekelésünket.

Ez a szavam varázshatású volt.

Kuzminszky mogorva arcát valami boldog mosolygás alakította át. Olyan szép lett egyszerre! De sokszor láttam én ezt a metamorfozist! Hogy lesz egy szép férfiarcból csunya torzkép, s egy rút férfiarcból ideális? Kedvem lett volna őt összecsókolni! Hagytam azt boldogabb pillanatra.

Ezzel ki volt a fejéből verve a boszúállás, a megtorlás gondolatja: hatalmasabb érzés foglalta el a helyét.

A milyen gyorsan a gőz vihet, siettünk hazánkba, vissza.

azért utáltam, hogy boldogok. Az egész emberi társaság megvetésre méltó. A becsületes emberek bolondok, a becsületes asszonyok tettetők: igaz csupán a bűn, a kifestett arcú nőnek van igazi arca.

Elzárkóztam kazáni kastélyomba. Annak sem a pompával terhelt termeit választottam lakásomul, hanem egy földszinti lakást a torony alatt, mely hajdan az atyám titkárjának volt az odúja. Meghalt régen. Emlékezem az alakjára, bár ritkán láttam. Soha sem jött fel az ebédre, maga főzte otthon a lencsét, borsót. Hosszú szakálla volt és piszkos kaftánja, molyos prémmel, télen, nyáron. Sok könyve volt, ócska foliánsok, azokat bujta. Szobájának minden falát szekrények takarták, telerakva kopott, rongyos táblájú könyvekkel, a miknek a sarkát az egér lerágta. Ezt a helyet választottam magamnak menedékül. Minden cselédemet elbocsátottam, csak a kulcsárt, meg annak feleségét tartottam meg, azok szolgáltak ki. Biztos voltam ebben a könyvekkel bélelt szobában: itt rablók rám nem törnek. Az én népeimben meg lehet bízni. Lopnak azok mindent: ellopják az ágyút a kronstadti erőd-ből, ellopják a buzával rakott hajót a tengeren, ellopják a Miklós csár diadalívének a quadrigájáról a rézlovaknak a farkát, de könyveket nem lopnak soha.

Vendégeket nem fogadtam, nem is igen kerestek.

A hosszú, téli napokon aztán mit tehettem egyebet, mint hogy ráfanyalodtam a könyvekre. Elővettem egyet, a minek a címe érdekelt. Németül volt írva — a régi Bécsről. Tele volt érdekes adatokkal. Egyet különösen feljegyeztem belőlük magamnak. Volt Bécsben egy jótékony-ságáról hírneves gazdag főúr: báró Lugeck. Az ő szöglet-palotájáról az előtte fekvő tért Lugeck-piacznak nevezték.

Ennek a palotának a küszöbét nemcsak a szegények, a koldusok becsülték meg, hanem a szerelmesek is. A ház urának egyetlen leánya hódító szépség volt. Korán férjhez adták rangjához illő főúrhoz. Nem soká tartott a boldogság. Egy reggel a férjet halva találták ágyában. Még

este ott járta a minétet az udvari bálban. A testén nem látszott semmi nyoma az erőszaknak. Eltemették a családi sirboltba. Nemsokára akadt egy másik férj, a ki a szép és gazdag özvegy fátylót fölvaltotta a mirtuszkoszorúval. Még nem mult el egy év, a midőn azt is halva találták a nyoszolyájában. Ez az eset már szemet szúrt, a hatóság elrendelte a hulla felbonczolását. Az orvosok semmi mérget nem találtak a belsejében.

És aztán jött a harmadik férj, azt is utólérte a fátum egy esztendő alatt.

És aztán a negyediket, ötödiket, hatodikat sorba!

A szép Eleonora még alig volt huszonöt esztendő, és már hatszoros özvegy!

Valóságos ismétlése a Tóbiás apokrif könyvében megörökített Sárának. Az orvosi vizsgálat semmi gyanújelt nem birt fölfedezni a hullákon.

S hogy tökéletes legyen a bibliai legendával rokon történet, előkerült még egy hetedik bátor szívű férfiú is, a ki a hatszoros szép özvegy kezét meg merte kérni. Az ujkori Tóbiás.

Bizonyosan ezt is elkísérte a nászszobáig a bölcs Rafael angyal. S az súgta meg neki a jó tanácsot.

Az új férj se szép nem volt, se fiatal, az özvegyet akarat ellen kényszerítették hozzá — az előkelő nevéért.

A lakodalom estéjén az új férj sokat be talált venni a jó tokaji borokból, úgy vitték át a lakájok karosszékestül a hálósobájába, s annak rendi szerint elhelyezték a pompás nászágyba. Rögtön elaludt nagy horkolva.

Nemsokára megjelent a nászszobában a bájos menyasszony is, ígésző pontyolában, leeresztett hajjal. Egyik kezében volt egy ezüsttölcsér, a másikban egy porcellánkorsó.

Nesztelen léptekkel odalopózott a vőlegényi nyoszolyához. A széthuzott függönyök mögött ott látta féloldalt fordulva feküdni az új férjét, odahajolt föléje. De a férj nem aludt, ittas sem volt, csak tetteté az alvást, hirtelen meg-

ragadta a felesége kezét, mire az elejtette a korsót és a tölesért. A korsóból fényes fehér folyadék ömlött szét a szőnyegen, olvasztott ólom volt.

A férj-kiáltására s a nő sikoltására összefutott a háznép, a vendégcsereg elszőrnyedt a látványon, a kiömlött ólom elárult mindent.

A szép Eleonora mind a hat férjét úgy küldte a más-világra, hogy álmukban olvasztott ólmot öntött a fülébe, a mi nem hagy semmi nyomot maga után, de rögtön megöl, még csak egy vonást sem torzít el az arczon.

Mind a hat férjnek a koponyáit megvizsgálták ez eset után, s ott találták a haláladó ólmot bennük.

Ez volt aztán az igazi Kathlanneth! A férjölő.

A szép Eleonora méregitallal váltá meg magát a vérpadtól.

... Nem tudom, miért, mikor ezt a történetet elolvastam az ócska könyvből, behajtottam annak a lapnak a csücskéjét.

A néhai titkár lakásának az ajtaján volt egy nyílás, melyen a postáról érkezett leveleket becsusztatták, a mik egy pléhládába hullottak. Azt a ládát én mindennap felnyitottam. A levelek, hirlapok szórakoztattak. Az én nevemre voltak címezve. Hanem egy hirlap még mindig a Kuzminszky címével jelent meg a postaszekrényben. És ez volt a szentpétervári rendőrség hivatalos közlönye. Én természetesen fel sem bontottam egy számot sem belőle. Mit érdekelnek engemet a rendőrség tudósításai? Szépen egy rakásra halmoztam a számokat.

Később aztán már boszantani kezdett az a figyelmetlenség. Hiszen már fél év óta csak tudomására juthatott a szentpétervári uraknak, hogy a kazáni kormányzó meghalt, megszüntethetnék a hivatalos közlöny küldését. — Nem resteltem levelet írni a fővárosi rendőrfőnökséghez, szépen felkérve, hogy ne küldjék már a hivatalos rendőri közlönnyt Kuzminszkynak, mert az abból nem tanulhat már semmit, elköltözvén ez árnyékvilágból.

Erre kaptam egy hivatalos stylusban fogalmazott választ, melyben megiratik, hogy igenis van tudomása a rendőrfőnökségnek a kazáni kormányzó halálesetéről, s a hivatalos lapnak küldése, az ő halálhírére, azonnal megszüntettetett.

Hát akkor ki küldi hetenként háromszor ezeket a lapokat, ki csusztatja azokat az én postaszekrényembe?

Kíváncsi voltam egyet felbontani a számokból.

Az első lapon unalmas rendeletek voltak, az utolsó lapon hirdetések, hanem a középső lapok érdekesek voltak. Arczképek voltak bennük. Szökevények arczképei, a kiket köröztetnek, mindenféle gonosztevők, tolvajok, gyilkosok, sikkasztók, de kiváltképen politikai vétkesek, összeesküvők, nihilisták, férfi és nőnemen levők.

Ez már érdekes olvasmány volt. A körözött személy-leírása, regényíró nem tudná azt úgy részletezni, — aztán az elkövetett vétsége. Díj volt kitűzve a fejükre. Némelyiknél még arra az esetre is, ha halva kerítettnek kézre.

Most már valamennyi számát felbontottam a rendőri közlőnynek. Hisz ez egy mulatságos illusztrált lap.

Talány maradt előttem, hogy ki küldi én hozzám ezeket a lapokat Kuzminszky nevére? A czimborítékra az volt nyomtatva, hogy «hivatalból».

Egyszer aztán kíváncsi voltam egy számnak az egész tartalmát megismerni, felvágtam a nyolczadrétben hajtott nyomtatványt. Akkor jöttem rá, hogy annak a számnak nem 16 oldala van, hanem 18. Egy lap még oda van ragasztva a 14-ik és 15-ik pagina közé. És annak a tartalma is ugyanazon betűkkel van nyomtatva, hasonló papiroson, mint a többi hivatalos szöveg. És ebben vannak az ellenutasítások, melyekben a hívek értesítetnek, hogy miként hiusítsák meg a rendőrség intézkedéseit? a köröztetett szökevényeket hogyan rejtegetessék, hogy segítsék elő menekülésüket.

Ezeket a lapokat a nihilisták küldözik széjjel a rendőrség stampigliája alatt. Ugyanaz a lap, mely a körözte-

tett szökevény arczképét, személyleírását közli, három lappal odább felszólítja az egyetértőket, hogy a szökevénynek nyujtsanak menedéket.

Hát Kuzminszky is ilyen egyetértő lett volna?

Az lehetetlen! Ő korrekt jellemű ember volt, igaz híve a kormánynak, a csárnak.

Vagy talán a titkár volt a veszedelmes szövetség tagja? Ez is elképzelhetetlen. Ez soha ki nem mozdult az odújából, ez nem avatkozhatott összeesküvésbe.

Hát akkor ki az, a kinek a figyelmeztetésére küldözik azok az alattomos bujkálók az én lakásomba ezeket a lapokat?

Kinek a bevonására, részvevésére számítanak?

Talán az enyimre?

Én vagyok az ő aknamunkájuknak részese? én vagyok az ő megbizottjuk?

Ennél a gondolatnál egyet fordult velem a világ. Kiestem az apathiámból.

Hisz ezeknek az embereknek helyes észjárásuk van.

Senki sem adósa akkora gyűlölettel az államhatalomnak, a kormánynon ülő embereknek, mint én, Kuzminszky özvegye: — Szümbéke leánya!

Nem tudtam menekülni attól a gondolatától, hogy bűntárs vagyok: részese annak a rettenetes szövetségnek, mely harczot vív az államhatalommal. Ezt én tudom.

De honnan tudhatják «ők»?

Hát honnan? Az én gyászfátyolomról.

Nem elmondja-e ez az özvegyi csepesz, hogy ember-telenség és istentelenség volt az, a mit velem a hatalmasok elkövettek, amidőn menyegzőm éjén elszakították tőlem a férjemet, s odaparancsolták a legutálatosabb szörnyeteggel: a döghalállal való küzdelembe? Hogy ez kiszámított cselszövény műve volt. Előbb megrendelték, hogy Kelet-Indiából, ahol a pestis szerte dühöngött, ragályos szöveteket szállítsanak Oroszországba, s mikor ide át lett ojtva a keleti vész, akkor megbiztak az el-

fojtásával egy embert, aki utjokban áll, egy embert, aki becsületes, aki nem tűri a sikkasztást, lopást, csempészkedést; aki szembe mer szállni a kurrupció vezéreivel, párbajra meri hívni az udvari körök kegyenczét. Oh, ezt bizonyára kell tudni a titkos szövetség vezetőinek. Mint ahogy én tudom. Férjemet úgy ölették meg, mint Uriást. A legveszélyesebb helyre küldték, s akkor magára hagyták!

A nihilistáknak elég lélektani okuk volt, hogy engemet hiveik közé számítsanak.

(Tarantilla vette észre hallgatója arcán a hatást. Elnevette magát, s mellékutra tért.)

Ti magyarok nem értitek ezt. Ti nem tudjátok, mi az a hallgatva gyűlölés. Ti ha megharagusztok valakire, jól összekáromoljátok, s azzal el van a dolog intézve. Még kevésbbé tudjátok, hogy mi az a hallgatva cselekvés? Ti nálatok az összeesküvők kivarrják a dolmányukra zsinórban, kitűzik a kalapjuk mellé tollban, hogy ők most mit akarnak. Elmondják áldomásban poharak között; eldanolják nótákban az utczán, hogy ők milyen kurucz legények, — aztán nem is teszik meg, amivel fenyegetőznek. Csak az oroszok értik az összeesküvést, elnyulnak annak a myceliumszálai a hercegi paloták hálósobájáig. Én tudok példákat hercegekisasszonyokról, akik a veszélyes szövetségnek részesei voltak, s nem féltették fejüket a hóhérbárdtól, testüket a kancsukától, gyöngye kezeiket a szibériai kényszermunkától. — De térjünk az én dolgomra vissza.

Az új év kezdetével eljött hozzám a jószágigazgatóm, a hóna alatt czepeelve a múlt évi számadásokat, s a jövő évi költségvetést; azokat lerakta eléem: kijelentve, hogy az idei költségvetés ugyanolyan tételekből áll, aminőkből a tavalyi.

Én keserű szárkázmussal mondtam neki: «Igazán olyanok, még a siremlék sem hiányzik belőlök.»

Erre az öreg úr megnyugtató készséggel monda, hogy az értesítés már megérkezett a genuai szobrásztól, mi-

szerint a síremlék elkészült, becsomagoltatott, hajóra szállíttatott, útban van. Mihelyt a hajó Kronstadtba megérkezik, a szentpétervári major domus azonnal vasútra fogja azt emeltetni, mely célra egy külön teherkocsit kellett készíttetni, mert a síremlék nagy helyet foglal el. Valamivel több lesz a kiadás, mint az első síremléknél volt.

Én még megtoldottam a költséget azzal a megrendeléssel, hogy a vasuti állomástól rakjanak le egy sínpart egész addig a helyig, melyet kiszemeltem meghalt férjem kriptája számára, hogy egyenesen odaszállíthassák. Ez is szép összegbe kerül — téli munka mellett. A halottaknak szabad ilyen luxust üzni.

Azután elkezdtem a költségvetést végignézni.

Az öreg úr nagyon csóválta a fejét. Eddig nem tettem azt. Nem ám, mert tavaly végezte helyettem a gyámi gondnokom: Kuzminszky.

— Ugyanazon tétélek, mint a tavalyiak, — mondá az öreg úr, s vállvonítása jelzé, hogy «úgy sem értesz te ehhez.»

Egy tételre találtam a kiadásoknál: «vándorlóknak 1000 rubel.»

— Mire való ez?

— Elővigyázati kiadás, hogy kárt ne tegyenek, fel ne gyujtsák a pajtáinkat, ne zavarják a parasztjainkat.

— Kik ezek a vándorlók? Csavargók? Mesterlegények? Betyárok?

Az öreg úr huzódott s nem akart felelni.

— Talán bradjágák? Rábólintott. Azok.

Én aztán fogtam a tollat, s hozzá irtam még egy nullát a tételhez: legyen 10.000.

Hiszen mi egy «nulla»? Semmi. — Az a kérdés, hogy hová írják? — Mi a «nihil»? — Semmi. — Az a kérdés, hogy ki cselekszi?

A jószágigazgató nagyot nézett rám. Én válaszoltam a néma kérdésére. Átadtam neki a hozzám érkezett rendőrségi közlőny minden számait.

Az öreg ember arcza elvörösödött, mikor ezt a hirlapot

a kezébe adtam. Az arcza kigyulladt, hanem a fogai vaczogtak. Hebegett valamit. Nem értettem. Azzal összepakolta a számadásait, kezet csókolt és távozni készült. — Az ajtóban megállt, visszafordult s azt rebegte, hogy a vadaskerti leskunyhó ezentúl éjjel-nappal fűtve lesz.

Leskunyhó? Hát mi közöm nekem a leskunyhóhoz? Sohasem szerettem a vadászatot, a lesből puskázást legkevésbé. Rendes észjárással nem is bírtam felfogni, hogy mire való lehet ez a leskunyhó befűtése? Hisz a kémény füstjéről minden közeledő vad megtudja, hogy ott ember leskelődik s attól elszalad a sűrűbe.

Homályosan kezdtem valamit érteni.

Most már szorgalmasan tanulmányoztam a rendőrségi lapokat. Azok igen változatos tartalommal bírtak: nem fogytak ki a tárgyból soha.

Egyik számában a hivatalos közlönynek egy feltűnően szép férfinak az arczképe volt közölve kétszeres változatban. Heliogravür nyomat volt mindakettő.

Az egyik mint divaturacsot mutatta fel az egész alakot, smokingban, felbodrozott hajjal, körszakállal, a másik daróc rabköntösben, tövig lenyírt hajjal és szakállal, jobb kezén, bal lábán láncz és bilincs. Az alak délczeg volt, az arcz klasszikus szépségű. A rabruhában még szebbnek, büszkébbnek látszott, mint a divatöltönyben.

A neve volt «Mohilevszky Athanáz».

Intéző vezér a titkos összeesküvők között. El voltak számlálva a büntettei, a mikért örök deportációra lett elítélve Tobolszk legszélsőbb vidékére, a hol már csak nyestvadászok laknak. Onnan szökött meg a mult hónap elején, a nyomozás szerint az Amur-vidék felé. Fejére díj tüzetett ki. A ki élve keríti kézre, ezer rubelt kap, halva ötszázat.

Következett a személy leírása. A hogy a fényképe bemutatja, rabköntösben is szép férfialak, szabályos arcz. De van egy ismertető jele, melyet nem titkolhat el. A mint megszólal, a szája rögtön elferdül, félrehúzódik. S ez a

félrehúzott száj tartotta a legirtóztatóbb lázító beszédeket az összeesküvők gyülekezetében. Ezek az elferdülő ajkak képezték az órákulumot.

A hivatalos köröző tudósítás megjegyzi, hogy a veszedelmes bradjága valószínűleg nem a külföldre törekszik, menekülni, hanem vissza Oroszországba, hogy lázító munkáját tovább folytassa. Ezért különösen vigyázzanak Kazán, Asztrakán és Perm tartományok lakosai a bradjágára.

Tehát ilyen a bradjága?

Én beleszerettem ebbe az emberbe, az arczképe, a leírása után. Ez volna a nekem való férj: egy bradjága, a kit halálra kergetnek végig Szibérián, Déloroszországon.

No hát licitáljunk, kegyelmes uram! Ti ezer rubelt kínáltok annak, a ki a bradjágát élve elfogja: én tizezret tűzök ki annak, a ki őt hozzám hozza!

Tele volt vele a fejem, hogy mit fogok azután csinálni? De mi a legközelebbi feladatom?

Kitaláltam már, hogy hova állíttassam fel Kuzminszký sírboltját. A vadaskertben, közel a leskunyhóhoz.

A helyszemlénél ezzel a leskunyhóval is megismerkedtem. Olyan volt ez is, mint a szokottak, kívül kőrakásnak látszott mohával takarva, az ajtaja boróka-bozóttal burkolva, ablaka bagolyodú, melyben kitömött uhu van elhelyezve. Belseje szalmával, gyapjas irhakkal bélelve, egy medvebőrös nyughely a szögletben. Új volt csupán a kályha. Ez egy újkori találmány. Kettős pléhburkolatú henger, melyet saját hozzávaló anyaggal fűtenek. Ez a karbonátron. Fekete téglácskák, a mikkel a hengert megtöltik, felül meggyújtják s az félnapig ég és meleget ad; füstje pedig nincs: a tűzből kifejlődő gáz észrevétlenül illan el egy, a falon keresztülütött vékony csövön át. Vadászok jóvoltára lett ez feltalálva.

Ezúttal olyan ember számára, a kire vadásznak.

Tél közepén kezdettem meg a kriptaépítést.

Előbb egy nagy pajtát tákoltak össze, melyet földalatti

kemencze melegével fűtöttek, hogy a munkások keze meg a habarcs meg ne fagyjon.

A síremlék útban volt már, de csak lassan közeledett a nagy hófúvások miatt.

Saját magam rajzoltam meg a tervet, mely után azt a genuai kőfaragó előállította. Fekete gránit egyiptomi portale volt, melynek lépcsőin egy fehér márvány nőalak lép fel lefátyolozott arczezal, két kezében hamvvedret emelve, melynek nyakát cserlomb és máktokból font koszorú köríti. A portale közepén egy bronzajtó, mely a kriptába vezető lépcsőkre nyílik. Azon is egy allegorikai dombormű (az én compositióm): egy dalia, ki a sárkánynyal küzd, a sárkánynak halálfeje van. A hős rágázolt a szörnyeteg fejére, de az elestében belekap annak a sarkába. Ez jelképezte az én Kuzminszkymnek a halálos küzdelmét a pestissel. E miatt volt is egynémely fennakadásunk az orosz rendőrséggel, mely ebben kellemetlen emlék megörökítését vélte föltalálni; hanem a kísérő ügynököm megmagyarázta, hogy ez a szörnyeteg a nihilista szövetség, melyet Kuzminszky alaposan összegázolt. Így aztán átbocsátották.

Legelőször is magát a kriptapinczét kellett elkészíteni, hogy a koporsót el lehessen helyezni, mely addig a családi sírboltba volt letéve. A síremlék ajtaján az nem fért volna be.

Azután a sírbolt pinczéjéhez vezető földalatti folyosót vágattam, egész a leskunyhóig. Ugy vájták azt a mészsziklába, hogy a fölötte levő százados fenyőfákat meg ne bolygassák vele. Felülről semmi sem árulta el az alagutat.

Legtöbb furfangba került az alagutnak a leskunyhóba bevezetése. Ezt én így eszeltem ki. A kunyhó egy tömör mészsziklához volt odaépítve. Ezt a sziklatömböt én mesterséges gépezettel elfordíthatóvá alakítottam, a mi által olyan nyílás támadt, hogy egy ember keresztülsúszhatott rajta. A gép csak az alagut felől volt kezelhető, a kunyhóból nem lehetett a követ megmozdítani.

Tatár munkásokkal dolgoztam, a kik híveim és hallgatni tudnak. Nem is volt mért titkolóznom. A szeretett halottam kriptájához készítették magamnak lejárást. Ezért fűtik a leskunyhót is: nekem szolgál az. A síremléket még senki sem látta, nem tudhatták, hogy azon is van ajtó, mely egyenesen a kriptába bocsát. Magát a síremléket már nem az itthoni munkások állították fel, ahhoz egyenesen Genuából hozattam szakértő munkásokat.

Mikor minden készen volt, kijöttek a papok s felszentelték az egész művet.

(— A leskunyhót is? — szólt közbe Oktáv.)

(— Higyje el ön, hogy az érdemelte volna meg legjobban, — mondá komolyan a hercegnő.)

Ezt a munkát elvégezve, elhagytam az eddigi életmódot és elzárkózám. Más fajtájához kezdtem a bolondságnak. Ott hagytam a dohos könyvtárt, de nem azért, hogy a parfümös szalonnal felváltsam, hanem az istállóval. Voltak jó lovaim; neki adtam magam a lovaglásnak: óra számra ültem a nyeregben. Megszokta a környezetem, hogy egyedül csatangolok az erdőkön, kíséret nélkül, mint a kit a kísértetek üznek. Abban a mély csendben, mely nem ad más hangnak helyet, mint a harkály kopogásának, a jégmadár füttyének, a hiúz nyávogásának.

Egyéb furcsaságokat is gondoltam ki. Naponkint ellátogattam Kuzminszky sírboltjához. De nem a háromlovas szánkón, a min az orosz úrhölgyek vágtatnak nagy csöngéssel, nem is lóháton. — Említettem, hogy a síremlék elszállítása végett a kazáni pályafőtől a Kuzminszky kriptájáig egy szárnyvasutat rakattam le: most ezt használtam fel a kriptáig tett utamra: draisinen jártam, a mit egy munkás hajtott.

Én rendesen egy rézkosarat vittem magammal, melyben téli kertemből szedett virágok voltak. De a virágok alá volt rejtve mindenféle csemege, enni és innivaló. Amaz az elmultnak, ez a jövődőnek. Bizton hittem, hogy el fog jönni. A tolvajlámpással kezemben leszálltam a

sírboltba, a bronzajtót bezárva magam után, a virágokat leraktam a koporsóra, a körömfaladékkal átmentem az alaguton a leskunyhóba, a falat képező követ elmozdítva.

A kunyhó üres volt, az asztalt helyettesítő tuskóra leraktam a palaczkokat, süteményeket, sonkaszeleteket, ott hagytam : a követ újra visszafordítottam helyére.

Másnap már nem volt a tuskón se palaczk, se étel. Valaki rátalált. Úgy hiszem, hogy akik ide ellátogatnak, késő éjjel járnak.

Kíváncsi voltam megtudni, hogy merre távozhatott el a rejtélyes látogató. Felnyitottam a leskunyhó ajtaját s kiléptem rajta. Künn nagy hó volt, abban meg kellett látszani a csizmanyomoknak. Nem találtam semmi emberi lábnyomot: a hó össze volt taposva szarvasoktól, däm-vadaktól, azoknak a csapái eltörülték az emberi nyomokat. Nem tudtam elképzelni, hogyan kerül össze a vadász-leskunyhó körül annyi hasított körmű vad? Felhivattam a főerdészt, megkérdeztem tőle. Ő aztán elmondta, hogy ez egy vadászstratagema. A leskunyhó tetejére kőso van rakva nagy kockákban: a szarvasok, däm-vadak odajönnek a sőt nyalni. Ezek aztán odacsalják a düvadakat a lesben álló vadász puskája végére.

Még sem bírtam megérteni a rejtélyt. Hiszen ahol a szarvasok csapása megszűnik, ott mégis meg kellene látszani a csizmanyomoknak.

Föltettem magamban, hogy egy éjjel rálesek magam a titokzatos látogatóra.

A draisinet hajtó muzsiknak adtam annyi pálinkát, hogy holt részegre ihatta magát tőle. Azzal vettem a rézkosarat meg a tolvajlámpát s a kriptán keresztül fellopóztam a leskunyhóba. Leültem arra a tuskóra, melyen a vadász szokott lesni a medvékre, farkasokra. Én ezuttal emberre vadásztam.

A tolvajlámpát becsuktam, csak a karbon-nátron kályha izzóvá tett hengere világított a kunyhóban.

Derült holdvilágos este volt: a szarvas alakok előjöttek a bozótból egész falkával s felágaskodtak a kőrákásra, hogy a sőt elérjék. Az erősebb bikák eltaszigálták a gyöngébb tinókat. Egy szarvasborju felugrott anyjának a hátára, hogy elérje a kőst. Rigyetve, bőgve jöttek-mentek, vihánczoltak előtttem. Egy kerek lörés volt az ajtón, azon keresztül nezhettem az állatok komédiáját.

Egyszer aztán egy vén szarvasbika elbödítette magát s arra egy percz alatt szétszaladt az egész állatsorda, mind egy irányban.

Az ellenkező irányban pedig közeledő lépések czamogása hangzott, amik a targalyon keresztül csörtettek.

A sűrű boróka-cziher kétfelé vált s элем tűnt a fényes holdvilágnál egy irámszarvas, melyen egy férfialak lovagolt. Irhabőr kosok volt rajta, minőt a szamojédek viselnek: fején prémes süveg.

Tájékunkon az irámszarvas már szokatlan: vontató állatnak a szarvast nem idomítják: ennek messziről kellett azt magával hozni, ahol az irám, meg a kutya az egyedüli társa az embernek.

Amint a szarvasok által gázolt csapáshoz ért a nyargoncz, leugrott az irámról.

A tele hold az arczába sütött a férfinak: jól megnézhettem azt, amíg a kunyhó felé közelített. Az arczát sűrű szakállborosta lepte el, ami sokat elvett a rendes alakjából.

Mikor az irámról szállt, megsimogatta a keztyüs kezével annak a széles, idomtalan tuskés pofáját s valami előtttem ismeretlen szókat mondott neki.

Észrevettem, hogy amíg megszólalt, félrehuzódott a szája.

Ez ő! A bradjága.

Most már tudom, hogy miért nem látszik meg a leskunyhó látogatójának a lábnyoma a hóban? Ő maga is szarvason lovagolva jár ide.

Ösmerős volt az ajtó nyitjával, biztos kézzel feltárta azt, s akkor ott álltunk egymással szemben.

A jövevény meg sem volt lepetve láttomra. Csak a süvegét kapta le hirtelen a fejéről s halkán üdvözölt azzal a félrehuzódó szép szájával nevemet kiejtve:

— Tarantilla herczegnő!

— Te ismeresz engem?

— Védelmeszöm vagy.

— Én is ismerlek téged. Te vagy Mohilevszky.

— Mohilevszky Athanáz.

— A bradjága.

— A bradjága.

Valami lázas borzongás futott végig egyszerre az egész testemen. Olyan érzés, mint mikor az ember véletlenül tüzes vasat fog meg s a megégetett keze hideget érez.

Ez hát az «én» bradjágám? Az enyém! A kit kerestem. A kit ezren keresnek. Én rátaláltam. A félelmes összeküvő vezér, a ki egy országot akar fenekestül felfordítani! Micsodám hát? Fenevadam, veszett farkasom, a kinek minden harapása öl, s a kit én becézéek, czirógatok, etetek. Micsodám még? Vőlegényem, a kihez a sorso-mat hozzákötöm. Hahaha! Micsoda fölséges gondolat! Egy vőlegény, a kinek a fejére vérdíj van kitűzve, s ezt a fejét az én ölem őrzi!

Felkaptam a tolvaj-lámpát s odavilágítottam vele az arczába.

Rút volt. Nem hasonlított sem az egyik, sem a másik arczképhez, sem a dandyhez, sem a rabhoz. Hónapok multak azóta, hogy Szibéria északi szögletéből megszökött, azóta a lenyírt szakáll, bajusz bozóttá nőtt meg az arczán, olyan volt, mint egy gorilla.

S én ezt a csunya pofát odafogtam a két tenyerem közé és megcsókoltam.

— Vártalak.

— Tudom. Pénzt is küldtél, hogy megszökhessem. Azon vettem az irámszarvast.

— Hol hagytad?

— Nem kell féltetni. Ő maga keresi a táplálékát, a zuzmót a hó alatt, ha füttyentek, rögtön itt terem.

A míg beszélt, a szája mindig félregörbült. Nekem az a motoszka támadt a fejemben, hogy az én feladatom lesz ezt a száját helyreigazítani.

Úgy voltam vele, mintha hónapok óta ismertük volna egymást. Igen, igen, hiszen annyit álmodtam felőle?

— Ne fecsegjünk annyit. Te éhes vagy, gyere egyél.

Azzal lesegitettem róla a báránybőr kosokat. Az alatt a rabságában viselt gypju-ing volt. Leültettem őt a székek használt gyökértuskóra, magam az összegyűrt gubára ültem, úgy néztem, hogy eszik.

Úgy falt, mint egy vadállat, mohón, s a közben egyes szavakat motyogott. Megjegyeztem, hogy a mikor egyszerre eszik és beszél, az alatt nem görbül el a szája. — Ha én ezt ki tudnám gyógyítani ebből az ideges rángásból, hogy aztán ne maradna olyan ismertető jel az arczán, mely rögtön elárulja, a mint megszólal.

— Hogy jöttél e kunyhóba? — kérde tőlem.

— Ezen a sziklán keresztül.

— Hát ez a kő elmozdul a helyéből?

— De csak a tulsó oldalról lehet félrefordítani, s helyre tolni.

— Hová vezet az a nyílás?

— Egy földalatti gádorba, az pedig Kuzminszky sírboltjába. Ezt én a te számodra nyitva hagyom. Ha rád törnének, ezen keresztül elmenekülhatsz, a sziklát helyére tolod, nem tudják meg, hová lettél.

— Blahodarju.

(Ez azt teszi, hogy «köszönöm», de a kiejtésben van az ismertető shibolet. Rendesen úgy mondják, hogy «blahodarju».)

— Nem leshet ránk az ajtón keresztül valaki? (A kunyhóban világos volt a tolvajlámpától.)

— Ne tarts tőle. Hallod a kunyhó körül a szarvasok

tappogását? A míg azok itt vannak, addig ember nem lehet a közelben.

A szarvasok dámvadak voltak, a legjobb biztosíték a kémek ellen.

A bradjága falt és ivott. Attól egészen fölmelegedett. Közben engedett magának annyi időt, hogy a kezemet megcsókolja.

Most én is intéztem hozzá néhány kérdést.

— Mennyi ideje, hogy e gunyhóban vagy?

— Három napja.

— Hol jártál most?

— A híveimet kerestem fel.

— Azt vettem észre, hogy az egyik lábadra sántítasz.

— Igen. A bilincs feltörte a bokámat.

— Ki van sebesülve?

— Úgy hiszem.

— Mikor lett bepólyázva?

— A szökésem előtt.

Én lehúztam a bradjága lábáról a sarut. Nehezen ment, egészen bele volt a lába dagadva. A sebesült boka be volt pólyálva valami durva vászon-kötélkébe: az is fekete volt a vértől, óvatosan kellett a kötéleket lebontanom. Elmérgesült seb volt alatta, körül vörös daganattal. Csodával határos, hogy ilyen sebbel oly rettenes útat lehessen megtenni. Mekkora akaraterőnek kell ebben az emberben lakni, hogy ezzel a testi fájdalommal tudjon tovább futni a cél felé.

Én borszeszszel kimostam az eves sebet, s a borszeszbe mártott kebeltakarómmal bekötöttem. Aztán a gunyhó ajtaján kilépve, havat gyúrtam össze, azt a sebesült lábra raktam. Sohasem tanítottak engem erre.

A szenvedő nem szólt, meg sem szisszent; a fejemre tette a kezét: megáldott.

— Neked nem szabad addig a gunyhót elhagynod, míg a sebed be nem gyógyul, — mondtam neki.

— Hiszen palota ez azokhoz a helyekhez képest, a mik-

ben eddig megpihentem. De nekem jelt kell adnom a híveimnek.

— Azt bizd én reám, majd én megadom.

S ezzel büntársává tettem magamat.

Oh, következik még több is.

Lefektettem a bradjágát a medvebőr-takaróra, s ráborítottam a saját bundámat s addig ott nem hagytam, a míg azt nem láttam, hogy elaludt. Akkor eltávoztam az alagúton és a sírbolton keresztül.

A szabadba kijutva, bámulva láttam a csillagos égen, hogy milyen sok időt töltöttem a gunyhóban. Az Ursa major csillagképlete egészen megfordítva állt már a poláris csillag fölött.

A draisinen aludt a jemsik. Hiába költögettem, nem ébredt fel. Magamnak kellett a draisinet hajtanom, a minek az volt a jó oldala, hogy az erős mozgás felmelegített. A gubámat ott hagytam a bradjágánál. A kastélyomba megérkezve, a kulesárom már fáklyával jött elé: nyugtalan volt, hogy olyan sokáig elmaradok. Szemrehányást is tett. Nem kellene olyan nagyon szeretni azt a halottat.

A jemsiket azonban nem lehetett felköltöteni: nem holt-részeg volt az, hanem valóságos halott: meg volt fagyva.

— Egy tanuval kevesebb! — Mondám magamban. Olyan közömbös volt már előttem az emberi élet.

Korán reggel hivattam a főerdészemet. Mondám neki, hogy az erdön láttam egy irámszarvast: azt fogassa el s hozassa az istállómába. Még aznap eleget tett a parancsomnak.

Volt már tehát egy módszerem, a mivel minden tanu nélkül eljárhattam a sírbolthoz. Az irámon fogok nyargalni.

Következett a többi bolondság.

Az atyám alapított egy kórházat a jobbágyai és a cselédjei számára: állandóan alkalmazva benne egy tudós doktort és sebészlegényt mellé. Én eljártam ebbe a kórházba és magam segitettem a doktornak, meg a magisternek a betegek ápolásában.

Különös kedvem volt lábsebek gyógyításában. Megtanultam a diák műszavakat. Beleokultam az antiszeptikus kötélek alkalmazásába.

Az ilyen bolondságokat megszokták már az orosz úrnőknél.

Én aztán mindazt, a mit a kórházban eltanultam, felhasználtam a rejtegetett védenczem gyógyításánál. Jó sikere volt.

Egész nap tépést csináltam.

Sötétben látogattam el a síremlékhez, s onnan fel a gunyhóba.

Az iramszarvas vitt odáig, ott szabadon bocsátottam; visszatéret azután egy füttyszóra előjött az erdőből: akkor kapott tőlem egy szelet sós kenyeret. A sós kenyér minden szarvas állatot kezessé tesz.

Ez így folyt tíz napig.

A tizenegyedik nap, mikor az erdőbe jutottam, meglepett, hogy a vastagabb fenyőfák oldalaira plakátok vannak ragasztva, a miken messziről kivehettem Mohilevszky kettős arcképét, odamentem, elolvastam a plakát tartalmát.

Felszólíttatik a jámbor lakosság, hogy a veszedelmes lázító vezért, Mohilevszkyt, a ki ezen a tájon rejtőzködik, jelentse fel, fogja el. Jutalma ötezer rubel.

Ah! Hát már ők is licitálnak! Megötszörözték a vérdíjat.

Ötezer rubel bizony szép pénz!

De az én titkomat nem tudja, csak egy ember. Az a gépész, a ki a leskunyhó sziklafalának félretolását kimesterkelte. Ezt én szolgálatomba fogadtam, s jó fizetéssel elláttam, sok jót tettem vele. De hát a pénz nagy csábító.

Aggódva siettem védenczemet fölkeresni a kunyhóban.

Elmondtam neki, hogy mit olvastam a plakátokon.

Nagyon elrémült. A saruit kérte, hogy tovább fusson.

Én visszatartottam. Ezzel a félig hegedt lábsebbel nem lehet a menekülést megkísérteni.

Mást gondoltam ki.

A síremlék és sírbolt között van egy pitvar, mely felülről egy ovál ablakon át kap világosságot és levegőt: ezt elzárja a sírbolttól egy vasajtó.

Én a bradjágát ebbe a síremléki pitvarba fogom leszálítani. Elmondtam előtte tervemet: azt mondta rá, hogy remekebbet nem lehetne kitalálni.

Levisszük magunkkal a karbonnátron kályhát, annak a gázeltávolító csövét keresztüldugjuk a vasajtó eltávolított kilincsének a nyílásán s akkor azután biztosítva vagyunk, hogy a leskunyhó alagutján át nem lephetik meg a menekültet. Meg fogja őt oltalmazni valaki, a ki a sírboltban lakik... Kuzminszky szelleme. No meg a karbonnátron gáza, a mi a mélyebben fekvő sírbolt üregét betölti, nehézségénél fogva lefelé huzódva, s azt az odút oly öldöklővé alakítja át, minő a nápolyi kutya-barlang.

Elrendeztük az egész átköltözést.

Az eltemetett férj sírboltjának előpitvara igen jól bevált az új férj vőlegényi szobájának.

Férj és feleség voltunk már, habár csak eszményi értelemben is.

Hogyan kötöttük meg a házasságunkat?

Hát a hogy a nazarénusok szokták, a kik nem ismernek el se papot, se hatóságot, a kiknek nem kell se oltár, se anyakönyv. Hanem azért a házasságkötésük mégis erősebb, mint a melyet a pópák megszentelnek. A férj a felesége nevét beletetoválja a karjába tűszurásokkal, a miket miniummal bedörzsölnek: az onnan soha el nem enyészethető, azt a nevet viselnie kell neki, a míg él. Ez az ő házasságkötésük: ez volt a mienk.

Tiszta örülség volt tőlem, hogy erre ráálltam. Hisz a Tarantilla nevet senki sem viseli rajtam kívül széles Oroszországban. Ha ezt az embert elfogják, a karjába tétozált név rögtön elárulja, hogy bűntársa vagyok.

Hát akartam bűntársa lenni.

Mindennapi találkozásaink alatt megismerttetett azzal

az egész világgal, a mit ő és társai teremtettek vakmerő képzeletükben. Én megszerettem ezt a világot. Az alvilágot, melyben az elnyomott népet torturázzák az ő ördögei.

De hej, ha egyszer felülkerekedhetnének az elkárhozottak s ők dobálnák bele az örök tűzbe az ördögöket. És hátha azután még a pokolra kárhozottak betörhetnének magába a paradicsomba, s számot vethetnének a hivalkodó, a dicsekedő szentekkel: «No most már cseréljünk országot!»

Egészen belemámorodtam ezekbe a vakmerő fantazmagóriákba.

A rendőrségi lapokat, a mint érkeztek, rögtön elvittem Mohilevszkynek. Ő aztán megmagyarázta nekem, hogy egyes sorok a hirdetések között mit jelentenek? Mi a titkos értelme a közönyösnek látszó felhívásnak. Az ő terve közeledik a végrehajtás felé. Rettenetes merénylet. Mely egy országot fog fenekestül felfordítani. Én kéjelegtem abban a tudatban, hogy a pokoli ármány szerzője az én uram!

Hiszen volt okom azt az egész világot gyűlölni, melyet ő felrobbantani készült.

A sebe meggyógyult már. Én nem jártam többé a sebészi klinikára. De még elzárva tartottam Mohilevszkyt.

Ő már türelmetlen volt: ki akart menni a világba.

Én csitítottam. Most ki ne mozduljon a rejtekéből. Az egész környék tele van katonákkal, rendőrökkel és kémekkel.

Magas, legmagasabb utazók átvonulását várják. Minden gyanus embert elfognak. Ő azt mondta, hogy épen azért kell neki most a hivei között megjelenni.

Én arra kértem, hogy csak egy napig maradjon még. Arra számítottam, hogy ez lesz a válságos nap. Ő mind azt hajtotta, hogy társainak épen most van a legnagyobb szüksége az ő vezényletére.

Késő éjszaka volt, mikor meglátogattam. A magammal hozott vacsorát együtt költöttük el.

E közben valami nyugtalanító dobbanások vonták magukra a figyelmünket. Mintha a sziklát vágnák valahol.

Én kitaláltam, mi az? A lesgunyhó elzáró sziklája alatt ásnak lyukat, melyen át az elfordító géphez lehet hozzájutni. El vagyunk árulva.

— Ne félj semmit. Itt van Kuzminszky szelleme.

A kályhát újból megtöltöttem karbonnátrion pogácsákkal.

Egyszer aztán, valami egy órai szünet után, nagy zuhanás hal' tszott a sirboltban, s egy csomó kulcsnak a csörrenése.

— Ahá! Ez a gépész volt.

Aztán következett a második, meg a harmadik zuhanás, de ezeket már fegyvercsörrenés kísérte.

— Ezek voltak a rendőrök.

Mind a hármat megfojtotta Kuzminszky szellemkeze. Úgy odafulladtak a sirboltot megtöltő széngázba, mint a kutyák a Néro barlangjába.

De most már csakugyan futni kell innen. A rejtekhely el van árulva.

Hirtelen felvettük a bekecseinket. Jó bulldog-revolvereink voltak. Ha kémek ólálkodnak a síremlék körül, azokat megöljük.

Csoda módon nem leskelődött a síremlék előtt senki. Oly biztosnak tartották, hogy meglepnek bennünket, hogy elmulasztották a sirboltajtót őriztetni.

A hűséges írámszarvas már ott állt az ajtóban. Ő látta, hallotta a veszélyt, mely gazdáját fenyegeti, s térdeivel dörömbözött a zárt ajtón.

Egy búcsu-kézszerítés után elváltunk. Mohilevszky fölkapott az íram hátára s elkoczogott hegynek föl az erdőbe. Számomra ott állt mindig készen a draisine; azzal eljutottam a kastélyomig.

A jószágigazgatóm már intézkedett távollétemben, hogy a vendéglakosztályok elfogadásra készen álljanak. Úgy jöhet, hogy pár nap múlva előkelő vendégei lesznek a kastélynak.

Bizony lettek ! Sokan is.

Harmadnapra megtörtént az a történelmi nevezetességű vasuti katasztrófa, melyet a nihilisták kimesterkedtek. De nem lett meg az általuk kívánt eredmény. A csári család esoda módon megmenekült. A glóriás szentek mégis csak megvédik a koronás főket !

A merénylet részeseit mind összefogdosták. Elárulták, kiszimatolták őket. Mohilevszky is kezükbe került.

Vizsgáló biróságot küldtek ki, s annak az elnöke volt Barilla gróf.

Odaszállásolta be magát az én kastélyomba. Nekem kellett játszanom a vendéglátó háziasszonyt.

Tehettem volna ugyan azt, hogy özvegyi fátyolomba burkolózva félrevonuljak, a gyász jogánál fogva, távol tartva magamat a zajos társaságtól ; de ez nagy hiba lett volna tőlem, biztosan bűnrészességet magyaráztak volna ki belőle.

Így a sírbolttal összekötött leskunyhó titkát nem tudta rajtam kívül senki. S ki mert volna engem vallatóra fogni ?

Igyekeztem mentül szeretetreméltóbb lenni Barilla irányában. (Ah, ha mérgét tölthettem volna serlegébe !) Ő is az udvaroncز kedvességét fitogtatta velem szemben. Hiszen olyan régi jó barátok voltunk !

A tanuvallomások ott mentek végbe a kastélyomban. Hallottam a kinzottak jajgatását a szobámban. De az ő hangját nem hallottam : a férjemét ; azt nem birták jajszóra kényszeríteni.

Az ítélet nagy hirtelen meg lett hozva. A főösszeesküvők, számszerint heten, kötél általi halálra, a kisebbek kancsu-kára és Szibériába deportáltatásra ítéltettek.

Ott az én kastélyomnak az udvarán hajtották végre az ítéletet. A bitófák oda voltak felállítva sorban az erkélyemmel szemben.

És nekem, ezen az erkélyen ülve, Barilla gróf oldalán kellett végignézni az egész rettenetes tragédiát. Utolsónak hagyták Mohilevszkyt, a vezéralakot.

És nekem látnom kellett ezt az általam annyiszor ölelt arcot eltorzulni, elfeketülni, alakját kintől vonaglani.

Ah! Még most is az őrzöngés környékez, ha erre visszagondolok! — És egy elejtett könnycseppel nem volt szabad elárulnom, hogy ez az ember volt rám nézve valami.

. . . . Ez volt az én harmadik férjemnek története.

NEGYESDIK NAP.

XII.

MAGA A HÓHÉR.

E rettenetes látvány után volt még annyi lelki erőm (azok a rinóczerosi idegek), hogy a hóhér elé lépjek, s azt kérjem tőle, hogy engedje meg nekem a kivégzettek hulláit szentelt földbe eltemettetnem.

— Szívesen megengedem, herczegnő, felelt kérésemre Barilla. Sőt többet is engedélyezek, ön állíttathat pompás síremléket (bevett szokása szerint) a gonosztevők fővezérének, Mohilevszkynek. Az önnek férje volt.

Én minden színlelési tehetségemet elővettem, hogy ezt eltagadjam.

— Hasztalan a huzódozás, herczegnő. A tények bizonyítanak. Ezek a nazarénusok a nejeik nevét a balkarjukra szokták feltetoválni. Mikor Mohilevszky látta, hogy el van árulva, körül van fogva, első dolga az volt, hogy az öve mellől kirántott késsel három metszést tett a karján, s az eleven bőrből egy háromszögnyit kihasított s azt hirtelen lenyelte.]

Az érverésem megállt erre a szóra. Képtelenséggel határos heroizmus ez!

— Hát ilyen kemény ficzkó volt ő, szólt szárkázmussal Barilla gróf. Képes volt a saját bőréből egy darabot kivágni, s azt lenyelni, hogy az asszonyát megmentse.

Nem birtam a könyeimet tovább visszatartani: zokogásra fakadtam.

Ő pedig nagy kegyetlenül beszélt tovább:

— Csakhogy mi az ilyen bradjága-fogásoknak tudjuk az ellenszerét. A vitéz urat lefogtuk, a száját felpecszeltük, s annyi hánytató szert töltöttünk a torkába, a mennyi elég volt neki, hogy a lenyelt bizonyítványt visszaadja. Az itt van a zsebemben.

Azzal kivett a mellényzsebéből egy fakó, pergamen-forma, háromszögletű bőrdarabot s odatartotta eléem. A nevemet olvashattam róla tűszurásokkal kipontozva.

Barilla folytatá hidegvérrel:

— Már most, édes herczegnő, önön áll a választás, hogy mit csináljak én ezzel a pergamendarabbal? Átadjam-e a közvádlónak, vagy odaadom kegyednek? Az első esetben kegyedet, mint a gonosztevő bűntársát, el fogják itélni birtoka és rangja elvesztésére, pellengéren való megkorbácsoltatásra s örök száműzetésre a Szakalinszigetre, a honnan soha vissza nem szabadul. A második esetben pedig ez a pergamendarab lesz kegyednek a nászajándéka, a mit tőlem, mint vőlegényétől kap menyasszonyi kelengyéül.

A pokol lángja és füstje tódult egyszerre az agyamra e szavaknál.

Barilla nejevé lenni, vele az oltár elé lépni, vele egy nászágyba lefeküdni, hisz ez egy őrvölgőnek való gondolat, a ki a sátánt magát akarja megnyerni keresztapjának, násznagyának, komájának.

Odanyújtottam neki a kezemet.

— Neje leszek önnek!

— Végre-valahára! kiálta ő fel diadalmasan. Három síremléknek kellett lépcsőül szolgálni a nászágyhoz.

Tudnád csak, hogy mi az a nászágy rád nézve!

Beleegyeztem, hogy felesége legyek a hóhérnak, egész életem megrontójának: a ki gyilkosa volt az apámnak és mind a három férjemnek. — Boszut fogok állni valamennyiért!

Feküdjél csak mámoros kéjálomban ott az én párná-

mon, majd előveszem, a mit tanultam abból a bécsi rémkronikából. Én magam öllek meg téged!

Kéjelegtem már abban a rémgondolatban, hogy a negyedik férjemnek én magam leszek a gyilkosa. Igazat adtam annak a rettenetes nőnek, a ki példát mutatott. — A kit a nő gyölöl, annak meg kell halni!

A menyegzői előkészületek nagy szertartásokat igényeltek. Előbb a kievi szent képnek kellett a zarándokútját megtenni, az özvegyiség fogadalma alól a feloldást kieszközölni. Azután nagy templomi parádéval ünnepeltetett meg az egybekelés a székesegyházban. Onnan kettős katonai sorfal között vonult a vőlegény és mennyasszony hatlovas díszhintáján a hercegi kastélyig: ágyuk durrogása fogadta őket. A nemesség banderiumai és a parasztok küldöttségei jöttek üdvözleteikkel és mátkatállaikkal. Mézet hoztak. Méreg lesz abból, ha én hozzányulok.

Befejezte a nászünnepet a kormányzót megillető katonai diszszemle. Egy ezred lövész volt a tágas udvaron fölállítva. A zenekarok a «Bozse czárja chrani»-t fújták.

Végül hármassortűzet adtak az ünnepség befejezéséül.

A harmadik pelotonnál Barilla gróf előre esett, homlokát az erkély márvány mellvédéhez csapva. Egy puska golyó a szívéen ment keresztül. Egy közkatona küldte azt neki, a kinek a húgát Barilla erőszakkal megbecstelenítette. Ugyanazon az erkélyen esett el, a melyen az összeküvők s azok közt Mohilevszky kivégeztetését velem végignézte.

És így megszabadultam azon rettentő fogadás teljesítése alól, hogy a negyedik férjemet én magam fogom meggyilkolni a nászéjszakán. Tiszta maradt a kezem a véréből.

BEFEJEZÉS.

Erre a napra nem volt több elmondani valója Tarrantillának.

Délután átrándultak együtt Octávval Genuába, föl-

keresték a szobrászt, a ki az utolsó csiszolást végezte a gyönyörű síremléken.

— Most már mindent tud ön felőlem. Tudja, hogy a négy férjem hogyan jutott síremlékeihez : tudja, hogy mit remélhet az ötödik, a kinek ez készült ?

Octáv szótlanul vette ki a tárczájából a névjegyt s a hol a nemtó stylusa a kőlapot érinti, oda szorította azt be. Ez volt a válasza.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

TARTALOM.

Félistenek bolondságai.

	Lap
I. Julius Caesar	3
II. Cato censor	7
III. Catilina	9
IV. Verres	13
V. Clodius	22
Félistenek bolondságai	26
Cicero	87
A két Cato	88
Clodius és Pompeia	91
+ Marcus Tullius	93
+ Clodius tragœdiája	107
+ Cicero mint hadvezér	110
+ Félistenek és bolondságok	113

★

✕ Sirkő-album (Kathlánneth).

I. Egy férfi, a ki senkinek sem udvarol	3
II. A titkár	6
III. Egy nő, a kinek nem mernek udvarolni	10
IV. «Noli me tangere!»	14
V. Concentrációk	18
VI. Tóbiás könyve	21
VII. A ki elárulja, hogy szíve van	27
VIII. Leo és Leona	39
IX. Házasság szerelemből	43
X. Házasság becsülésből	86
XI. Az üldözött. (Bradjága)	101
XII. Maga a hóhér	124
Befejezés	126

1901. évi

1901. évi

1901. évi

1901. évi

1901. évi

1901. évi

1901. évi

1901. évi

1901. évi

1901. évi

1901. évi

1901. évi

1901. évi

